

QUADROTOPIA

Προς ένα οικοσύστημα τεσσάρων εντοπιών

Ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του τμήματος που προσέφεραν πολύτιμη γνώση και ερεθίσματα στην φοιτητική μου σταδιοδρομία και ιδιαιτέρως τους επιβλέποντες καθηγητές μου, Κωστή Ουγγρίνη και Νίκο Πατσαβό για την εμπιστοσύνη στις δύσκολες στιγμές και την υποστήριξη της ερευνητικής μου πορείας στα μονοπάτια του αρχιτεκτονικού στοχασμού.

«Θα πρέπει να συλλάβουμε και να κτίσουμε την εντοπία. Για να κάνουμε κάτι τέτοιο χρειαζόμαστε μια συνταγή: από την πραγματικότητα, από την τοπία, ακόμα και από την δυστοπία, θα πάρουμε τα δεδομένα και τις διαστάσεις, από την ουτοπία, την επιθυμία να ονειρευόμαστε, από την ευτοπία, το περιεχόμενο του ονείρου, από την κοσμόπολη, το πλαίσιο και από τις ιδανικές πόλεις, τα κύτταρα του οργανισμού που θέλουμε να δημιουργήσουμε.»

Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
Η ΔΟΜΗ	17
Εντοπία vs. Ουτοπία vs. Ευτοπία	18
Το τέταρτο στοιχείο - Το Άχρονο	26
Οι μη γραμμικότητες της Κατοίκισης και της Τέχνης	32
Ατοπικό - Τοπικό - Διαχρονικό	38
ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	47
Οι Πόλεις σήμερα	48
Οικολογία και Παγκοσμιοποίηση	53
Η εξαφάνιση του Διπόλου - Η εξαφάνιση του Άλλου	58
Το Μητροπολιτικό φαινόμενο	64
Πολιτισμική ευγονική - Αστικός δαρβινισμός	70
Η ΜΕΘΟΔΟΣ	77
Assemblage theory	78
Η Πόλη ως βιολογικός οργανισμός	90
Metabolists - CIAM - Situationists	96
Η ΛΥΣΗ	100
Συμπεράσματα	101
Πρόταση: Το Άχρονο, αναγκαίος κρίκος της Quadrotopia	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113

Εισαγωγή

Η εργασία αυτή στοχεύει στο να ορίσει και να συνδέσει τις διάφορες ιστορικά εξελιγμένες συνθέσεις κατοίκησης σε ένα πλαίσιο πολλαπλότητας, προσφέροντας τους τον απαραίτητο βιώσιμο χώρο με στόχο την συνεργατική τους ολοκλήρωση. Ποιο αναλυτικά, οι συνθέσεις κατοίκησης μεταφράζονται ως εντοπίες, δηλαδή ως πρότυπα αναδυόμενων μορφών ζωής μέσα από τον τόπο. Η έννοια του τόπου σήμερα δεν είναι καθόλου στενή. Ο τόπος, όπως αναφέρει ο Χάιντεγκερ, γεννιέται μέσα από την επέμβαση του ανθρώπου στο χώρο. Πλέον υπάρχουν ανθρώπινες επεμβάσεις σε όλες της χωρικές κλίμακες. Κατ' αυτό τον τρόπο οι νομάδες, οι κάτοικοι απομονωμένων χωριών, οι αστοί και οι πολίτες του κόσμου αντιλαμβάνονται τον τόπο τελείως διαφορετικά. Τα όνειρα όλων δεν χωρούν σε μια εντοπία.

Η Quadrotopia είναι η σύνθεση τεσσάρων εντοπιών, της ατοπικής, της τοπικής, της διαχρονικής και της άχρονης. Το τετραδιάστατο πλαίσιο αυτών των εντοπιών, εξυπηρετεί στην ανάδειξη στοιχείων οικείωσης-ανοικείωσης των χωροχρονικών τους ιδιοτήτων. Η ατοπική κατοίκηση των νομάδων βασίζεται στην κίνηση στο χώρο με τους κύκλους των εποχών. Η τοπική κατοίκηση των αγροτών βασίζεται στην φροντίδα του τόπου με τους κύκλους των ριζωμάτων. Η διαχρονική κατοίκηση των πολιτών βασίζεται στην διαχρονική πύκνωση και διαστρωμάτωση συλλογικών αγαθών σε ένα ιστορικό παλίμψηστο. Η άχρονη κατοίκηση των ανθρώπων βασίζεται στην αποστασιοποίηση από την ιστορία και τους εδαφικούς περιορισμούς μέσω των δικτύων, προς το αιώνιο πάρων.

Αιτία ενασχόλησης μου με αυτό το θέμα ήταν η αναζήτηση των γενεσιουργών αρχών της αρχιτεκτονικής. Όλες η διαστάσεις του αρχιτεκτονικού έργου συγκλίνουν σε μια κοσμοθεωρία και συνεπώς στην φιλοσοφία. Κατά την ενηλικίωση μου ως νέου αρχιτέκτονα θεώρησα σκόπιμη την κατασκευή ενός πυλώνα-σημείου αναφοράς στο χάος των προκλήσεων και των αποκλίσεων της αγοράς εργασίας.

Σε ένα άλλο επίπεδο η διευρυμένη κρίση, των αρχών και των αξιών, της οικονομίας και του περιβάλλοντος, με οδήγησε στον προβληματισμό του τι μπορεί η αρχιτεκτονική και τελικά ο αρχιτέκτονας να προσφέρει. Ο ρόλος του αρχιτέκτονα είναι ασαφής. Αυτό γιατί η φύση του αντικειμένου δεν μπορεί να τεθεί σε όρια. Αυτή η ασάφεια, ή καλύτερα η διεπιστημονικότητα του κλάδου αποτελεί και την βασικότερη του ιδιότητα-δυναμική. Η ανάγκη κάλυψης των όλο και μεγαλύτερων επιστημονικών κενών σε μια εποχή ειδίκευσης είναι επιτακτική. Ομοίως είναι επιτακτική η ανάγκη επανασύνδεσης της κτήσης ως μεθόδου, της ζωής ως κουλτούρας και της νόησης ως οράματος.

Κατά τα τεκταινόμενα, ο πολιτισμός μας βρίσκεται σε μια τροχιά επιτάχυνσης η οποία δεν ξέρουμε που οδηγεί. Στην απόκριση ότι ποτέ δεν ξέρουμε που πάμε, αντιτίθεται η ουτοπία. Το όνειρο του χθες είναι το δυνατό του σήμερα. Επιστρέφοντας στο πρόβλημα της εποχής, πρέπει να σημειωθούν οι επιμέρους κόμβοι-αιτίες για τη σύνθεση αυτής της εργασίας.

Πρωταρχική αιτία ήταν η προβληματική δομή της πόλης. Βιώνουμε την δυνητική απώλεια χαρακτήρα και ταυτότητας, λόγο της αλλαγής της υπαρξιακής της σύστασης. Η πόλη μεταλλάσσεται από συνδετικό κοινωνικό ιστό πολιτών σε έδαφος εκμετάλλευσης ιδιωτικών συμφερόντων. Εν συνεχεία, επεκτείνεται αναγκασία σε περιαστικές ζώνες που συντελούν στη διάλυση των ορίων της και εξυπηρετούν την διττή και αυτοαναιρούμενη προαστικοποίηση. Εξ ου και ότι αστικότητα δεν εξελίσσεται απαραίτητα σε αστικό περιβάλλον.

Το πρόβλημα διευρύνεται και στις σχέσεις των πόλεων μεταξύ τους. Το μητροπολιτικό φαινόμενο αποτελεί το μεγαλούργημα της εποχής μας. Είναι ένα ολοκληρωμένο κατασκεύασμα που λειτουργεί όπως η μαύρη τρύπα. Ελκύει τα πάντα γύρο του, κατατρώει υλη και ενέργεια και ζει μέσα από την ίδια του την ανάλωση. Επίσης ισχύει και μια ακόμα συσχέτιση, ότι τα πάντα έχουν διαλυθεί σε άτομα πριν περάσουν την μαύρη τρύπα, ομοίως, πριν καν η ίδια η μητρόπολη αναλώσει υλη και ενέργεια έχει κατασπαραχτεί το μεγαλύτερο τους κομμάτι από τα επιχειρησιακά εταιρικά και ιδιωτικά συμφέροντα της περιφέρειας. Το πραγματικό πρόβλημα εγείρεται στην ανταγωνιστική σχέση των μητροπόλεων, και στην διάλυση της περιφέρειας προς εξυπηρέτηση αυτού του ανταγωνισμού.

Το τρίτο πρόβλημα εντοπίζεται στην μετάσταση-αλλαγή της κουλτούρας της πόλης. Η υπέρβαση των πολιτισμικών ορίων-σταθερών έχει δώσει χώρο στην ανάπτυξη μιας παγκόσμιας υπερκουλτούρας. Στη συγκεκριμένη εργασία η τάση αυτή μεταφράζεται ως πολιτισμική ευγονική. Αυτό γιατί η υπερκουλτούρα αυτή, ως ουδέτερη και λευκή, προσλαμβάνει και γονιμοποιεί τα διάφορα επαρκή και ικανά πολιτισμικά στοιχεία αφηρημένα από το ιδεολογικό τους πλαίσιο με στόχο την κυριαρχία της. Όπως είχε πει ο Des Moines Homestead «Αν δεν μπορείτε να τους κερδίσετε, ενταχτείτε». Μια χωρική διάσταση του ιδίου φαινομένου είναι ο αστικός δαρβινισμός. Η ερμηνείες του είναι πολλές. Οι πόλεις σταδιακά μοιάζουν μεταξύ τους. Τα ιστορικά τους στοιχεία μουμιοποιούνται. Οι υποδομές και οι μεγαδομές αυξάνονται στο βαθμό όπου η πόλη είναι το υπόλοιπο τους. Η επαρχία συντονίζεται στα πρότυπα της πόλης. Ο κοινωνικός δαρβινισμός ομοίως έθετε δογματικά την μονομέρεια ενός γονιδίου, μιας φυλής, μιας κοινωνίας.

Το αρχικό ερώτημα παραμένει. Μπορεί να υπάρξει ένα οικοσύστημα εντοπιών που να διαχειρίζεται τα ακμάζοντα παγκόσμια συλλογικά και ατομικά προβλήματα? Για να απαντήσουμε αυτό το ερώτημα πρέπει να το αναλύσουμε σε τέσσερεις ζώνες. Οι ζώνες ανήκουν στο ιδεατό σχήμα ενός κύκλου. Ο πρώτος δακτύλιος είναι μελέτη της δομής του προβλήματος. Ο δεύτερος είναι η ανάλυση των αιτιών του. Ο τρίτος είναι η αναζήτηση μεθόδων διαχείρισης του. Στο κέντρο βρίσκεται η λύση.

Το σχήμα αυτό αναπτύχθηκε ώστε να οδηγεί μαιευτικά σε μια πρόταση. Η λύση του συγκεκριμένου προβλήματος δεν μπορεί να είναι παρά ανοιχτή λύση και όχι τελεολογική. Γι' αυτό και αρχικά αποφεύχθηκε κατά το δυνατόν η εμπειρική μέθοδος αφομοίωσης ολοκληρωμένων προτάσεων, φορτισμένων από τελικούς σκοπούς και ενισχύθηκε η ανάπτυξη ενός ιδεογράμματος-πρίσματος μέσο του οποίου, και κατόπιν αυτού, θα ενταχτούν επιρροές.

Η βιβλιογραφία χωρίζεται σε δυο μέρη. Στις μεθοδολογικές αναφορές και της αρχιτεκτονικές επιρροές. Βασικές αναφορές-φάρoi της εργασίας βρίσκονται στα θεωρητικά έργα του Manuel Delanda και του Jean Baudillard. Αποτελούν ένα δίπολο ρευμάτων του ρεαλισμού, του υλισμού και του υπερρεαλισμού. Η πρώτη όψη του πραγματικού είναι αυτή των ροών της ύλης και της ενεργείας που σχηματίζουν τον κόσμο μας. Βοηθά στην κατανόηση του κόσμου, πέραν της ανθρώπινης παρουσίας ως κέντρο. Ποιο συγκεκριμένα θα αναφερθεί η θεωρία Συνθέσεων, μια νέα κοινωνική φιλοσοφία όπως αυτοπροσδιορίζεται. Η θεωρία αυτή αντιμετωπίζει την υλη και την ενεργεία, το συλλογικό και το ατομικό ακόμα και το υποατομικό, μέσα από το ίδιο πρίσμα ιδιοτήτων. Με αυτό των τρόπο ξεπερνά την απόσταση μεταξύ του μικρο και του μάκρο. Η υπερπραγματικότητα, από την άλλη πλευρά, αμφιβάλλει για την ανικανότητα της συνείδησης να διακρίνει την πραγματικότητα από τη φαντασία. Είναι σημαντική ως ένα παράδειγμα για να εξηγήσει τις τρέχουσες πολιτιστικές συνθήκες. Αυτό γιατί μπορεί να συγκεράσει την πραγματικότητα με την προσομοίωση και την απομίμηση ενός παροδικού ομοιώματος της πραγματικότητας.

Αντίστοιχες είναι και οι αρχιτεκτονικές επιρροές που αναπτύσσονται κυρίως σε ένα δίπολο τοπιών. Στην εντοπία του Κωνσταντίνου Δοξιάδη και την αντιουτοπία των Superstudio. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιξε η Οικουμενόπολη του Δοξιάδη στη διεξαγωγή της εργασίας ως σημείο στοχασμού. Η πρόβλεψη της συγχωνεύσεως των πόλεων το 2100μΧ σε μια παγκόσμια πόλη, περίπου μισό αιώνα πριν, ακόμα κλονίζει τον κόσμο μας και καθιστά επίκαιρο το έργο του. Το έργο των Superstudio εντάσσεται στη ριζοσπαστική περίοδο στο ρεύμα της υπεραρχιτεκτονικής. Το Συνεχές Μνημείο ήταν το χαρακτηριστικότερο έργο τους. Θέτει το σενάριο της παγκοσμιοποίησης σε πλήρη έξαρση. Περιγράφει την απώλεια των αντικειμένων μέσα από την αφθονία του καπιταλισμού. Προβλέπει την κυριαρχία ενός συνεχούς μνημείου-αρχιτεκτονήματος πάνω από όλα τα άλλα, άρα και κυριαρχία μιας μόνο μνήμης. Της μνήμης του κενού και τον θάνατο της αρχιτεκτονική.

Σε αυτό το σημείο, έχουν διατυπωθεί η βασικές αναφορές της εργασίας. Το πρόβλημα πλέον εντοπίζεται στην σύνδεση αυτών των αναφορών με στόχο τη ζύμωση τους για την παραγωγή μιας πρότασης. Για την επίλυση του προβλήματος αυτού ήταν αναγκαία η δημιουργία ενός πλαισίου (της Quadrotoria) ώστε να ενταθούν η αναφορές χωρίς να αλωθούν. Η πρωτοτυπία της εργασίας είναι προώθηση της πολλαπλότητας και της διαφοράς. Είναι μια στάση αντίθετη στο πνεύμα της εποχής. Η τοποθέτηση του ορίου είναι υπαρκτά απαραίτητη για την διάλυση του. Κατ αυτό τον τρόπο η εργασία αυτή δεν προσθέτει κάποιο κομμάτι στο πάζλ, αλλά προσπαθεί να αντιμετωπίσει την ήδη υπάρχουσα γνώση ως μέρος του και με αυτά να συνθέσει τα όρια της λύσης. Είναι μια απόπειρα κατασκευής μιας ανοιχτής θεωρίας σε συλλογικό επίπεδο (open source) και σε επίπεδο επέκτασης (open ended).

Απώτερος σκοπός αυτής της έρευνας είναι η δημιουργία θεμελίων επίλυσης αρχιτεκτονικών προβλημάτων ξεπερνώντας των περιορισμό της κλίμακας μελέτης, ο σεβασμός των διαφόρων ρυθμών και τρόπων ζωής, και μέσω αυτών να οδηγηθούμε στην αποδοτικότητα και την οικονομία ενός μακροβιολογικού οικοσυστήματος.

Όπως προαναφέρθηκε η εργασία αποφεύγει να περιοριστεί σε ένα στατικό σχήμα-πλαίσιο-αποτέλεσμα. Για το λόγο αυτό, σκόπιμα αποφεύγεται η έρευνα με στόχο την ουτοπία, της οποίας τα χαρακτηριστικά αναιρούν την αρχική συνθετική πρόθεση, που είναι η επαφή με την πραγματικότητα. Επίσης μπορεί να μην έχουν συμπεριληφθεί πηγές διατυπωμένων ερμηνειών και θέσεων πάνω στο αντικείμενο μελέτης. Ήταν η επιλογή ενός προσωπικού μονοπατιού χωρίς τελικό προορισμό αλλά με σαφή προσανατολισμό.

Η δομή του κειμένου αντικατοπτρίζει την συλλογιστική πορεία της έρευνας. Η βέλτιστη τροχιά κάλυψης της ιδεατής κυκλικής επιφάνειας είναι η σπείρα. Η πορεία αυτή είναι βασανιστική γιατί αποφεύγει να φτάσει στο τέλος. Όμως προσφέρει την ομαλή μετάβαση σε όλες της πιθανές οπτικές του ζητήματος. Επίσης δίνεται η ευκαιρία ολοκληρωτικής κάλυψης των ζωνών προς την μετέπειτα σταδιακή και αναπόφευκτη προσέγγιση του κέντρου.

Κλείνοντας, παραθέτω συνοπτικά τα στοιχεία της πρότασης. Είναι αναγκαία η δημιουργία ενός νέου μοντέλου κατοίκησης (άχρονο). Το νέο μοντέλο δεν απαιτεί ένα νέο κάτοικο. Απαιτεί την μορφοποίηση των αναγκών και ικανών συνθηκών ζωής του ανθρώπου της πληροφορίας. Η νέα σύνθεση πρέπει να απαγκιστρωθεί από τις υπάρχουσες πόλεις και να εξελιχτεί σε δίκτυο. Η ανισορροπία της νέας κατάστασης είναι η ευκαιρία επαναπροσδιορισμού των προγενέστερων μοντέλων κατοίκησης (ατοπικό, τοπικό, διαχρονικό). Η ανθρώπινη ενέργεια, με μοχλούς την αυτοσυντήρηση και το όνειρο θα μοιραστεί στο χώρο. Σε αυτές τις συνθήκες μπορούν να ακμάσουν οι εντοπίες, μέσο της αναγκαίας εσωστρέφειας προς την αναζήτηση του ρυθμού ζωής-λειτουργίας. Η επαναφορά της ισορροπίας θα αφήσει το στίγμα της εποχής, το άχρονο. Η ανάγκη διαχείρισης της παγκόσμιας ενέργειας θα καταλειφθεί. Ας το φανταστούμε ως μια επιταχυμένη αναγέννηση των πολιτισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΔΟΜΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναπτυχθούν οι ιδεολογικές δομές του τόπου, έπειτα θα επισημανθεί η πολλαπλότητα της τοπικότητας ειδικά στην ψηφιακή εποχή. Στη συνέχεια θα συσχετιστούν τα πλαίσια της αισθητικής και της κατοίκησης μέσω του κοινού τους διπόλου, της οικείωσης-ανοικείωσης, που προκαλούν γραμμικά και μη γραμμικά φαινόμενα. Τέλος θα αναπτυχθούν τα τρία υπαρκτά μοντέλα κατοίκησης προς επαλήθευση του προαναφερθέντος πλαισίου.

Εντοπία vs. Ουτοπία vs. Ευτοπία

Η εντοπία είναι ένας όρος που εισήγαγε ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και συνοψίζει την επίτευξη της ανθρώπινης ευημερίας στον τόπο, της ισορροπίας της φύσης και του τεχνητού περιβάλλοντος μέσα από την κυριαρχία της ανθρώπινης κλίμακας. Η εντοπία διαφέρει από την ουτοπία λόγω της *a priori* τοποθέτησης της πρώτης σε πραγματικό τόπο. Η ενδοσκοπική αναζήτηση του δυνατού-βέλτιστου στο εγγύς μέλλον αποτελεί το σημείο τομής των δυο αυτών κόσμων.

«Η σημερινή πόλη – χωρίς λογισμό, χωρίς όνειρο– οδηγεί στην δυστοπία και την καταστροφή. Οι ουτοπίες –χωρίς λογισμό με όνειρο– δεν μπορούν να μας βγάλουν από το αδιέξοδο. Μονάχα ένας δρόμος απομένει –με λογισμό και με όνειρο– να μας πάει από τον κακό τόπο στον καλό τόπο, που να μην είναι έκτος τόπου αλλά εν τόπο: σε μια εντοπία»¹.

Η ευτοπία είναι κάπου μεταξύ της εντοπίας και της ουτοπίας, είναι διευρυμένος ως όρος από την χωρική και δομική πλαίσιωση της εντοπίας περιλαμβάνοντας την ολοκλήρωση της χειραφέτησης του ανθρώπου σε παγκόσμια κλίμακα. Όπως έλεγε ο Δοξιάδης

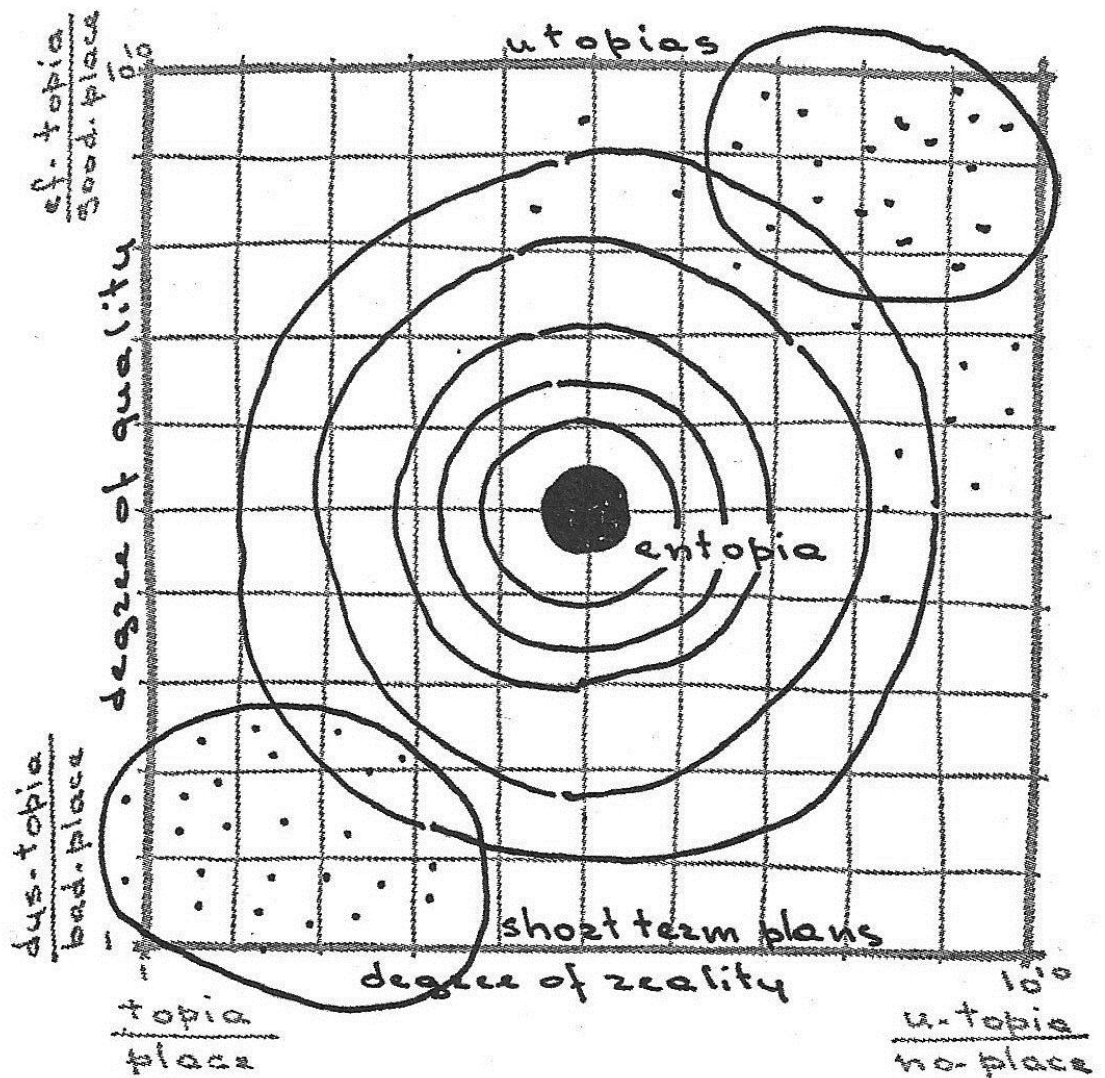
«Κάπου ανάμεσα στα όνειρα και την πραγματικότητα, ανάμεσα στις ουτοπίες και τις «τοπίες» θα πρέπει να συλλάβουμε την εντοπία: τον τόπο που ικανοποιεί τον ονειροπόλο αλλά και που δέχεται ο επιστήμονας, τον τόπο όπου η προβολή του καλλιτέχνη και του τέκτονα συναντιούνται»².

Η διαφορά εντόπιας-ουτοπίας είναι ριζική από την άποψη ότι η εντοπία είναι μεταβαλλόμενη-αυτορυθμιζόμενη ενώ αντίθετα η ουτοπία (και αυτή φανταστική-αφηρημένη) είναι σαφώς ορισμένη, πεπερασμένη και άκαμπτη. Η υπόσταση της εντόπιας είναι κβαντική. Δεν μπορεί να οριστεί η θέση της γιατί αποτελεί σημείο έκφανσης δυο κόσμων, του πραγματικού και του φανταστικού. Το ζήτημα είναι να λάβουμε υπόψη το σπειροειδές ίχνος έκφανσης-εξέλιξης της στον τόπο και να στοχεύουμε να προσεγγίζει σταδιακά την ευτοπία.

---

¹ Δοξιάδης, Κ., «Η ανάγκη για εντοπία», στο: Κύρτης Αλ. Κύρτης Αν. (επιμ.), «Κείμενα σχέδια οικισμοί», σ.292.

² Δοξιάδης, Κ., «Η ανάγκη για εντοπία», στο: Κύρτης Αλ. Κύρτης Αν. (επιμ.), «Κείμενα σχέδια οικισμοί», σ.292.

Εικόνα 1: Δοξιάδης, Εντόπια. Ανάμεσα στα ουτοπικά όνειρα και το σχέδιο.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η ουτοπία γεννήθηκε στην αρχή της γέννησης των πολιτισμών. Αυτό γιατί η ουτοπία είναι το εφαλτήριο της ανθρώπινης δημιουργίας, δηλαδή της επέμβασης στη φύση με στόχο την εξασφάλιση συνθηκών ασφάλειας, ευημερίας, βιωσιμότητας και ανάπτυξης της ανθρώπινης ζωής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι πρώτες μυθικές ουτοπίες βασίζονταν σε μια συνειδητή ή μη, αλληγορική μεταφορά της φύσης μέσω του τόπου ίδρυσης του εκάστοτε πολιτισμού. Το πνεύμα του τόπου (*genius loci*) είναι η ερμηνεία της ζωής και της κουλτούρας μέσα από τα φυσικά στοιχεία που συνθέτουν τον τόπο. Το Κοσμικό, το κλασσικό και το ρομαντικό τοπίο συνέβαλλαν άρδην στην ανάπτυξη των αντίστοιχων ανθρώπινων περιβαλλόντων³.

Ο όρος ουτοπία αποδίδεται στον Τόμας Μούρ (16^{ος} αιώνας). Εμφανίζεται με την επαναφορά των πλατωνικών ιδεών μέσα στο παρακμάζον μεσαιωνικό σκηνικό της εποχής και την ανάδυση της αναγέννησης. Συνοπτικά η ουτοπία του Μούρ εξελίσσεται σε ένα νησί που έχει πενήντα τέσσερις πόλεις και η πρωτεύουσα λέγεται Άμαροτ. Κάθε πόλη είναι ανεξάρτητη και ισαπέχει από τις άλλες, όπως και το μέγεθος της ορίζεται από την εμβέλεια κίνησης του ανθρώπου σε αυτή. Στην ουτοπία του Μούρ κυριαρχεί η γεωργία, η κτηνοτροφία και η οικοτεχνία. Η αγορά με όρους πραγματικότητας δεν υπάρχει γιατί το κέρδος, το χρήμα και τελικά τα πολυτελή αγαθά περιθωριοποιούνται. Τα προϊόντα διακινούνται μέσω ανταλλακτικού εμπορίου ή κοινωνικών παροχών. Ο μόχθος, η βία και τα πάθη δεν λείπουν από την ουτοπία αυτή, αλλά περιθωριοποιούνται στις κατώτατες και ανώτατες κοινωνικές τάξεις. Συμπερασματικά, η ουτοπία του Μούρ προσπαθεί να υπερβεί την χριστιανική ουτοπία της διαφυγής στον άμορφο παράδεισο, μέσω της πλατωνικής ουτοπίας της ισορροπίας σε ένα ατελή αλλά εν δυνάμει επίγειο παράδεισο⁴.

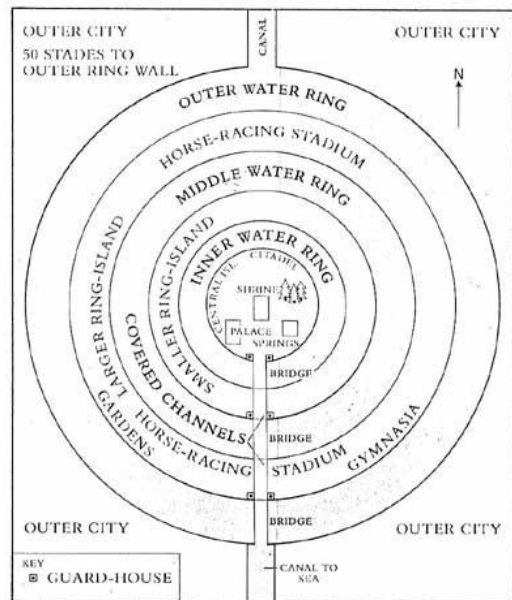
---

³ Norberg-Schulz C. «Genius Loci»

⁴ Mumford L., «How something happened to utopia between Plato and Sir Thomas More; and how utopia was discovered again, along with the New World» στο: Mumford L. «The Story of Utopias». σ.57.

Εικόνα 2: Ο κόσμος του Αιγυπτιακού πολιτισμού.

Εικόνα 3: Η Ατλαντίδα του Πλάτωνα.

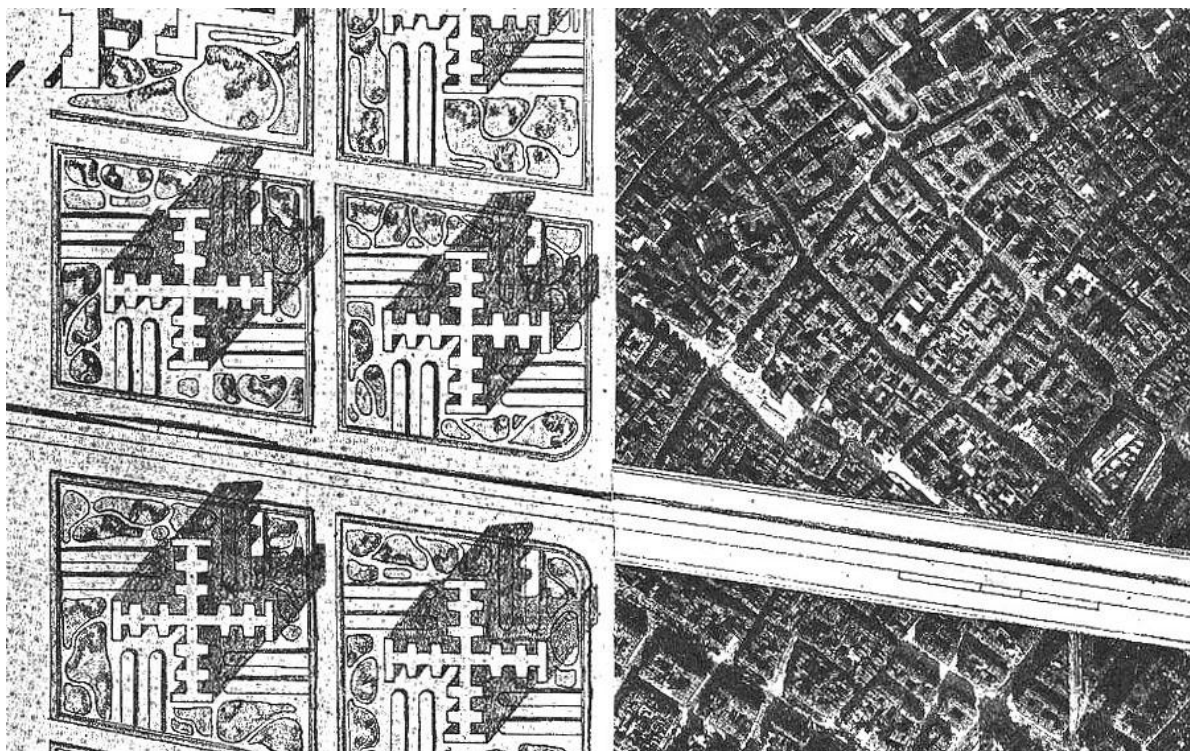

Εικόνα 4: Η Ουτοπία του Μούρ.

Η ουτοπία στην νεωτερική και μετανεωτερική περίοδο αναπτύσσεται μέσα από διαφορετικές συνθήκες. Στη νεωτερική εποχή η ανάγκη της ουτοπίας ενισχύθηκε από της επιστημονικές και τεχνολογικές ανακαλύψεις, όπου κλήθηκε βίαια να καλύψει το κενό του παρελθόντος ασταθούς μοντέλου ζωής, αλλά και να πραγματώσει το ορθολογικό όραμα υπαρξιακής συγκρότησης του αναδυόμενου και εντατικού τρόπου ζωής που άφησε ο διαφωτισμός. Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας ήταν η μονομερής ρασιοναλιστική προσέγγιση της κατοίκησης που ανέπτυξε μοντέλα τα οποία όσο βρίσκονταν εργαστηριακά απομονωμένα στον ιδεολογικό τους χώρο δεν είχαν απώλειες, αλλά η εφαρμογή τους ήταν συγκρουσιακή με τον «ατελή» κόσμο.

Επίσης ο αναλυτικός κατακερματισμός των επιστημών ανέδειξε τομείς με θετικιστικές τάσεις-δυναμικές που δεν λάμβαναν υπόψη κοινωνιολογικούς, ανθρωπολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτού του φαινομένου είναι η δογματική αναγωγή της πόλης-σπιτιού σε μηχανή με αποτέλεσμα την απαίτηση εκμηχανισμού του ανθρώπου. Η μοντέρνα ουτοπία επέτεινε παρά έλυσε το πρόβλημα της μαζικής κατοίκησης, της αστικοποίησης και του συγκεντρωτισμού στις πόλεις.

Όμως η βραχύβια ακμή της μοντέρνας ουτοπίας εξαπλώθηκε πέραν των συνόρων του ιδεολογικού της σχηματισμού ως παγκόσμια αξία-τάση, μεταφέροντας, όχι τις αρχές της, αλλά τη μεθοδολογία αναπαραγωγής της ως στιλ που θεμιτά ή αθέμιτα οδήγησε στην παγκόσμια πολιτισμική σύγκλιση.

Εικόνα 5: Le Corbuisier, plan Voisin, Paris.

Εικόνα 6: Εργατικές κατοικίες στο Άμστερνταμ με της αρχές του CIAM.

Η μετανεωτερική ουτοπία αντιλαμβάνεται το ιστορικό-πολιτισμικό χάσμα και προτάσσεται ως κριτική. Το πεδίο ανάπτυξης αυτής της κριτικής καλύπτει κάθε πιθανή σχέση του νεωτερισμού με την ιστορία και αποδεικνύει την ανάγκη γεφύρωσης, επαλήθευσης ή και συμμόρφωσης της σχέσης αυτής, ως μια εκ των υστέρων αποκατάσταση της ιστορικής συνέχειας. Επίσης η μετανεωτερική ουτοπία θέτει σε κρίση την ίδια την ύπαρξη της και γενικότερα τον όρο ουτοπία, μέσω της ειρωνείας και του κυνισμού της ντετερμινιστικής και συστημικής τελειότητας που επιβάλλει στο πραγματικό κόσμο. Η «αποτυχία» της ποιο συντονισμένης και μαζικής εφαρμογής της μοντέρνας ουτοπίας προσφέρει το χώρο ανάπτυξης της αντιουτοπίας και της δυστοπίας. Η αντιουτοπία αποτελεί μια προσομοίωση της τερατώδους εξέλιξης του ουτοπικού κατασκευάσματος χωρίς το ιδεαλιστικό εϋθραυστο περιτύλιγμα, που στόχο έχει την αφύπνιση από το όνειρο της ουτοπίας και την επανεκτίμηση του τύπου και της παρούσας κατάστασης. Η δυστοπία, είναι η καταδίκη της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων ως παρουσίαση ενός τέλματος που κατά κάποιο τρόπο επιζητά μια νέα ουτοπία. (διάγραμμα Δοξιάδη. Εντοπία, ανάμεσα στα ουτοπικά όνειρα και το σχέδιο).

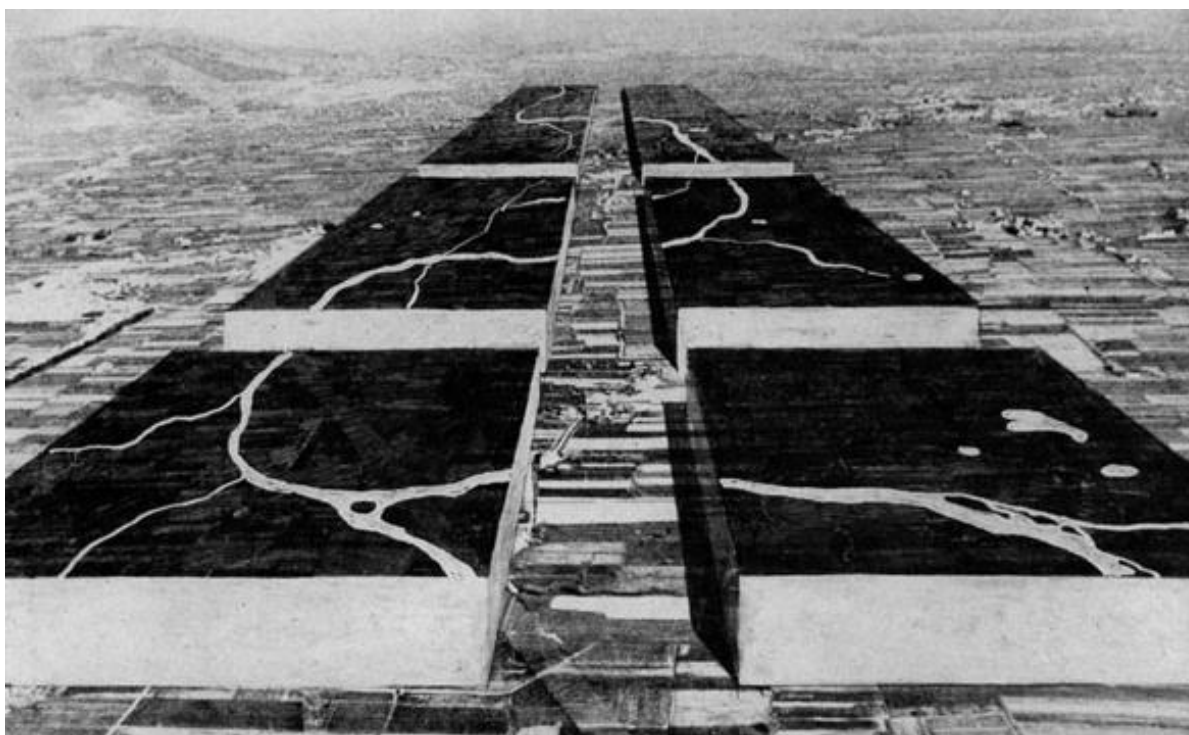
Το πρόβλημα της ουτοπίας αναδύεται στην μεταφορά της στην πραγματικότητα. Από τη στιγμή αυτή ξεκίνα μια σύγκρουση της συστημικής τελειότητας με την πραγματικότητα, όπως ο ασθενής με το τεχνητό μόσχευμα. Το μόσχευμα υπερκαλύπτει την λειτουργία του απολεσθέντος σε τέτοιο βαθμό, που θέτει το μέχρι τότε σώμα σε κρίση. Όλα πρέπει να συντονιστούν σε αυτή τη νέα κατάσταση. Και αν δεν το καταφέρουν? Στην περίπτωση αποδοχής του νέου οργάνου περνάμε στην καθολική κυριαρχία του σε βαθμό επιβολής ενός νέου σχεδίου σώματος. Καταλήγουμε στη μετάσταση του ιστορικά εξελιγμένου σχηματισμού μέσω πειραματισμών ενός βραχύβιου κατασκευάσματος. Βέβαια η ουτοπία δεν πρέπει να αποφεύγεται. Η ουτοπία όταν πλησιάζει την πραγματικότητα φέρνει ακριβώς το αντίθετο από αυτό που ευαγγελιζόταν ως φαντασία. Την κρίση. Την κρίση του παρελθόντος και του μέλλοντος μέσω της εκρηκτικής τους ζύμωσης στο παρόν. Τέλος μια άλλη διάσταση της επικινδυνότητας της ουτοπίας είναι η περίπτωση οικιοθελούς αυθυποβολής και εισόδου της κοινωνίας σε αυτήν και του εγκλωβισμού της.

«Το γεγονός, ωστόσο, πως οι ουτοπίες πραγματοποιούνται σήμερα ευκολότερα από ότι στο παρελθόν (έχω στο νου μου υλικά αγαθά, όπως τροφή και ρουχισμό και στέγαση για όλους), δημιουργεί ένα μεγάλο κίνδυνο: την αδυναμία του Ανθρώπου να ονειρευτεί ένα καλύτερο κόσμο υψηλότερης ποιότητας για τη ζωή του. Από την άποψη αυτή, ο Άνθρωπος έχει τώρα ανάγκη, δίπλα στην εντοπία του, όσο το δυνατόν περισσότερες ουτοπίες και ιδιαίτερα ουτοπίες που να αφορούν την ποιότητα της ζωής»⁵

⁵ Δοξιάδης, Κ., «Η ανάγκη για εντοπία», στο: Κύρτσης Αλ. Κύρτσης Αν. (επιμ.), «Κείμενα σχέδια οικισμοί», σ.294.

Εικόνα 7: Η κατεδάφιση του κτιρίου του Yamasaki ως «το τέλος της μοντέρνας αρχιτεκτονικής».

Εικόνα 8: Archizoom, "No-Stop-City".

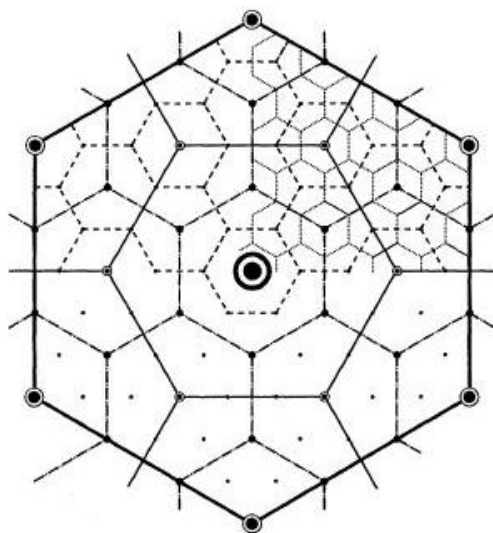
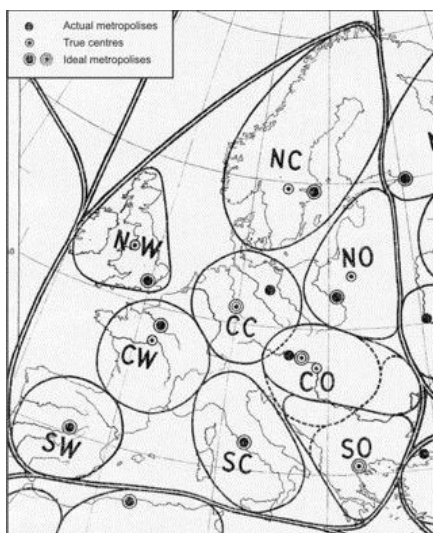
Το τέταρτο στοιχείο – Το Άχρονο

Μια μόνο εντοπία αδυνατεί να συλλάβει αλλά και να φέρει σε πέρας και κατ' επέκταση σε εξέλιξη το σύνολο της πολύπλευρης κατοίκησης του ανθρώπου σε διαφορετικούς ρυθμούς και επίπεδα. Στο ζήτημα του αριθμού, οι τέσσερεις εντοπίες αθροίζονται ως οι τρεις εγκαθιδρυμένες-αδρανοποιημένες εντοπίες και μια τέταρτη ανατρεπτική η οποία ταυτόχρονα ισορροπεί το σύνολο και στέκει ισάξια με τις υπόλοιπες. Το τέταρτο στοιχείο υπό το πρίσμα μελέτης μιας προηγούμενης γενιάς θα αποτελούσε την αναζήτηση μιας ουτοπίας. Όμως η δυναμική εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας έχει διαρρήξει την ουτοπική μεμβράνη της «νέας ζωής» προκαλώντας την ασχεδίαστη διάχυση και πρόσμιξη δυο αντιθέτων. Τα ιστορικά συνεχή και συλλογικά εγκαθιδρυμένα μοντέλα με τις εφήμερες και αναδυόμενες μοναδικότητες ενός μοντέλου που αρνείται την ύπαρξη του.

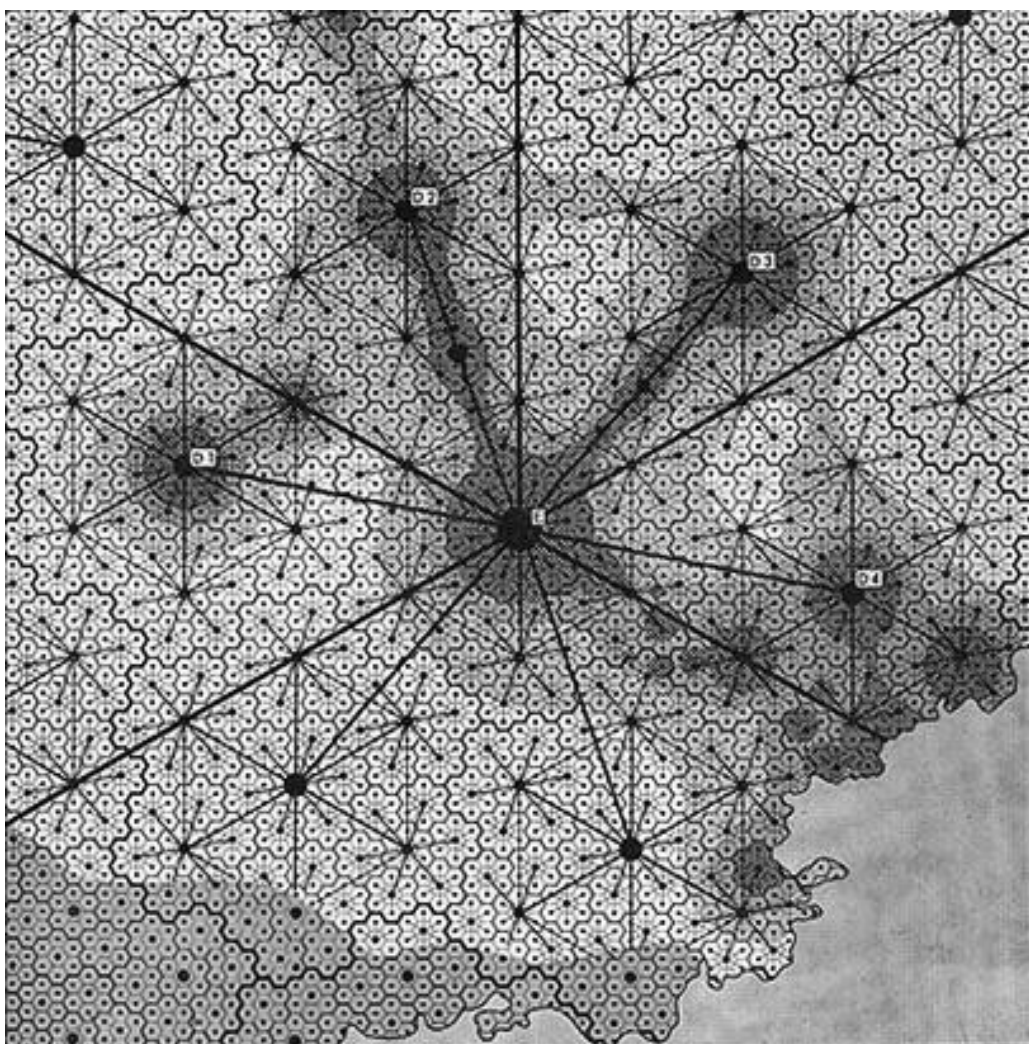
Γιατί όχι μια εντοπία? Η ολιστική αντίληψη και στάση επίλυσης προβλημάτων που επικρατεί σήμερα, αρνείται την (ιστορική, πολιτισμική, τεχνολογική) διάκριση επιμέρους στοιχείων και συνθέσεων, αλλά ενέχει διακριτό πρίσμα ιστορικά καθορισμένων οπτικών, πεπερασμένα εργαλεία και ασαφές φάσμα του «όλου». Μια ολιστική στάση πάνω στο παγκόσμιο πρόβλημα της κατοίκησης θα είναι ολιστική πάνω στο πεδίο αλλά καθόλου ολιστική πάνω στην πολλαπλή φύση του προβλήματος και της στενής οπτικής του λύτη. Τονίζω την αντίφαση αυτή του ολισμού, γιατί προσπαθεί να επιλύσει την σύνδεση του μικρο- με το μακρο- διατηρώντας τη ριζική τους θέση στα άκρα και αδιαφορώντας για το μορφοκλασματικό μεσο-, όπως και ομοίως την συσχέτιση προόδου και ιστορίας, αδιαφορώντας για την ενδιάμεση πολλαπλή τους σχέση στο παρόν.

Η θεωρία κεντρικού τόπου (central place theory) είναι μια γεωγραφική θεωρία που προσπαθεί να εξηγήσει τον αριθμό, το μέγεθος και τη θέση των ανθρώπινων οικισμών σε ένα αστικό σύστημα. Δημιουργήθηκε από τον γερμανό γεωγράφο Walter Christaller, ο οποίος υποστήριξε ότι οι οικισμοί λειτουργούν ως «κεντρικά σημεία» παροχής υπηρεσιών σε γύρω περιοχές. Η θεωρία έχει επικριθεί για την στατική της φύση. Δεν ενσωματώνει τη χρονική διάσταση στην ανάπτυξη των κεντρικών σημείων. Επιπλέον, η θεωρία λειτουργεί καλά, όταν πρόκειται για αγροτικές περιοχές, όχι όμως όταν έχουν βιομηχανικές ή μεταβιομηχανικές περιοχές λόγω της διαφοροποιημένης φύσης τους από διάφορες υπηρεσίες ή λόγω της ποικιλίας κατανομής των φυσικών πόρων.

Εικόνα 9, 10, 11: Christaller, Διαγράμματα εφαρμογών της θεωρίας κεντρικού τόπου.

Η θρυμματισμένη ουτοπία της ψηφιακής εποχής μας φέρνει αντιμέτωπους με την μετάσταση του τοπικού σε δικτυακό και η μέχρι χθες άυλη υπόσταση του ψηφιακού κόσμου μετατρέπεται σε ένα σύνολο υλικών αναδυόμενων εκφάνσεων που αντιλαμβανόμαστε μόνο από τις εκροές του διαγράμματος.

Η επιρροή της ψηφιακής εποχής στον άνθρωπο και την αρχιτεκτονική μας φέρνει στο έργο του Τάκη Ζενέτου και άλλων αρχιτεκτονικών ουτοπιστών της δεκαετίας του 1960. Ο Ζενέτος παραθέτει στην Ηλεκτρονική Πολεοδομία ένα νέο είδος διάδρασης του ανθρώπου με το περιβάλλον και την πληροφορία που ορίζει μια νέα τοπικότητα. Το όραμα του αποτελεί μέρος της σημερινής πραγματικότητας και οι προβλέψεις του για ασφυξία των πόλεων λόγω υπέρμετρης ανάπτυξης επαληθεύεται στην διάρθρωση του αστικού ιστού και της άναρχης ανάπτυξης. Η αντιπρόταση της Ηλεκτρονικής Πολεοδομίας είναι η σύνθεση της Telepolis δηλαδή μιας πόλης απαγκιστρωμένης από τους δεσμούς της χωρικής γειτνίασης με κυρίαρχο εργαλείο το δίκτυο. Με μια πρόταση ανατρέπει την μέχρι τότε διακίνηση της πληροφορίας, θεωρούμενη άρρηκτα συνδεδεμένη με την ανθρωπινή παρουσία, «στις περισσότερες περιπτώσεις της καθημερινής ρουτίνας, υπάρχει θέμα μεταφοράς μιας “πράξεως” και όχι του ίδιου του ανθρώπου»⁶.

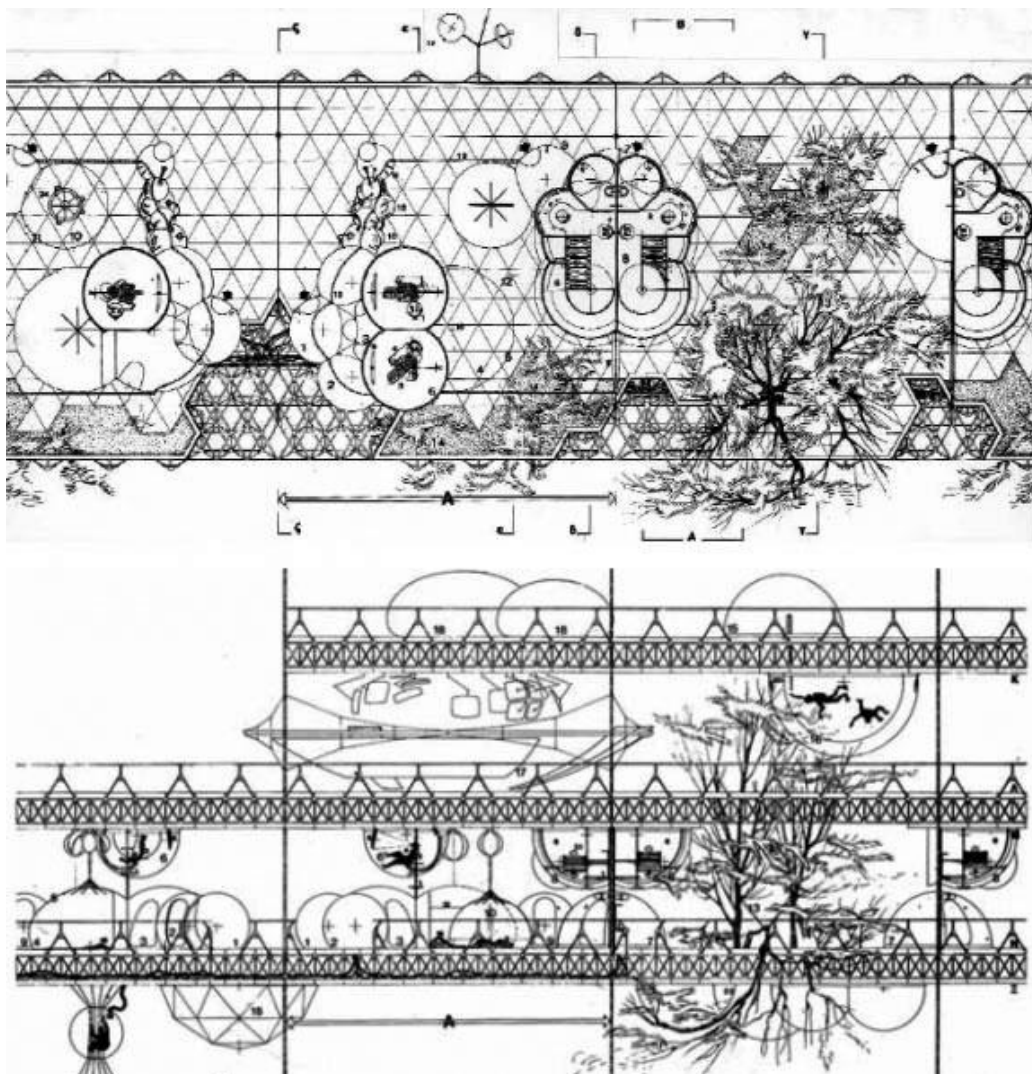
Η ρήξη του Ζενέτου με το κατεστημένο αστικό μοντέλο αλλά και συνύπαρξη των άκρων φυσικό-τεχνητό, μέσω της απομάκρυνσης από το έδαφος, αποτυπώνεται στην περιγραφή της Αθήνας του Μέλλοντος:

«Η φύσις ελευθερώνεται, ξαναβρίσκει την αρχέγονη μορφή της. Ένας ιστός αράχνης, εύκαμπτος, περιέχει την πόλη. Η τριτογενής παράγωγη αυτοματοποιημένη, βρίσκεται μακριά, οπουδήποτε. Η τηλε-εργασία γίνεται από τον τόπο της κατοικίας. Από το ίδιο μέρος επικοινωνούμε με όλη την γη ή όλο το συμπάν. Για την παραγωγή ή την μόρφωση ή διασκέδαση»⁷.

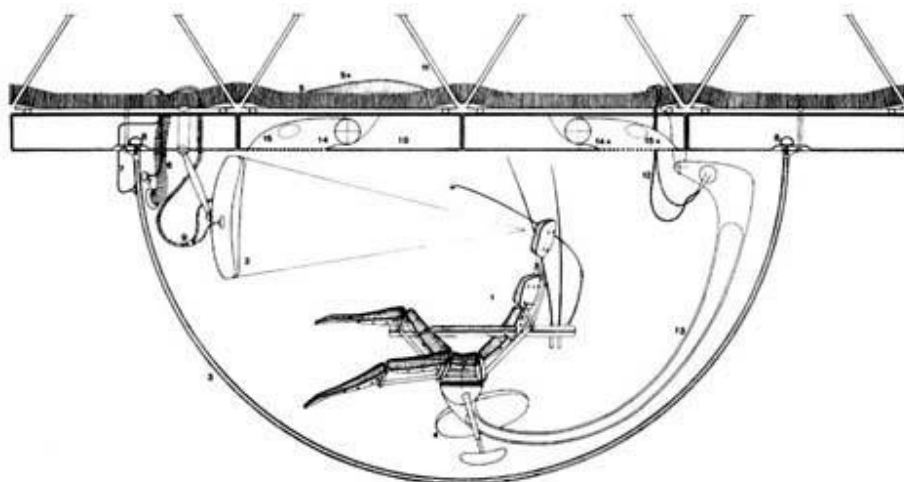
---

⁶ Ζενέτος Τ., «Οι τηλεπικοινωνίες και οι σύγχρονοι μέθοδοι οργάνωσης. Τα νέα μέσα συγκροτήσεως των πόλεων σε αντικατάσταση των κλασικών έργων, η μεταβλητή πολεοδομία», Τα προβλήματα της Μείζονος Περιοχής των Αθηνών. Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων σ.252. στο: Καλαφάτη Ε. Παπαλεξόπουλος Δ., «Τάκης Χ. Ζενέτος, Ψηφιακά οράματα και αρχιτεκτονική», Telepolis vs Megapolis, σ.31.

⁷ Ζενέτος Τ., «Οι τηλεπικοινωνίες και οι σύγχρονοι μέθοδοι οργάνωσης. Τα νέα μέσα συγκροτήσεως των πόλεων σε αντικατάσταση των κλασικών έργων, η μεταβλητή πολεοδομία», Τα προβλήματα της Μείζονος Περιοχής των Αθηνών. Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων σ.260. στο: Καλαφάτη Ε. Παπαλεξόπουλος Δ., «Τάκης Χ. Ζενέτος, Ψηφιακά οράματα και αρχιτεκτονική», Telepolis vs Megapolis, σ.33.

Εικόνα 12, 13, 14: Ζενέτος, Ηλεκτρονική πολεοδομία.

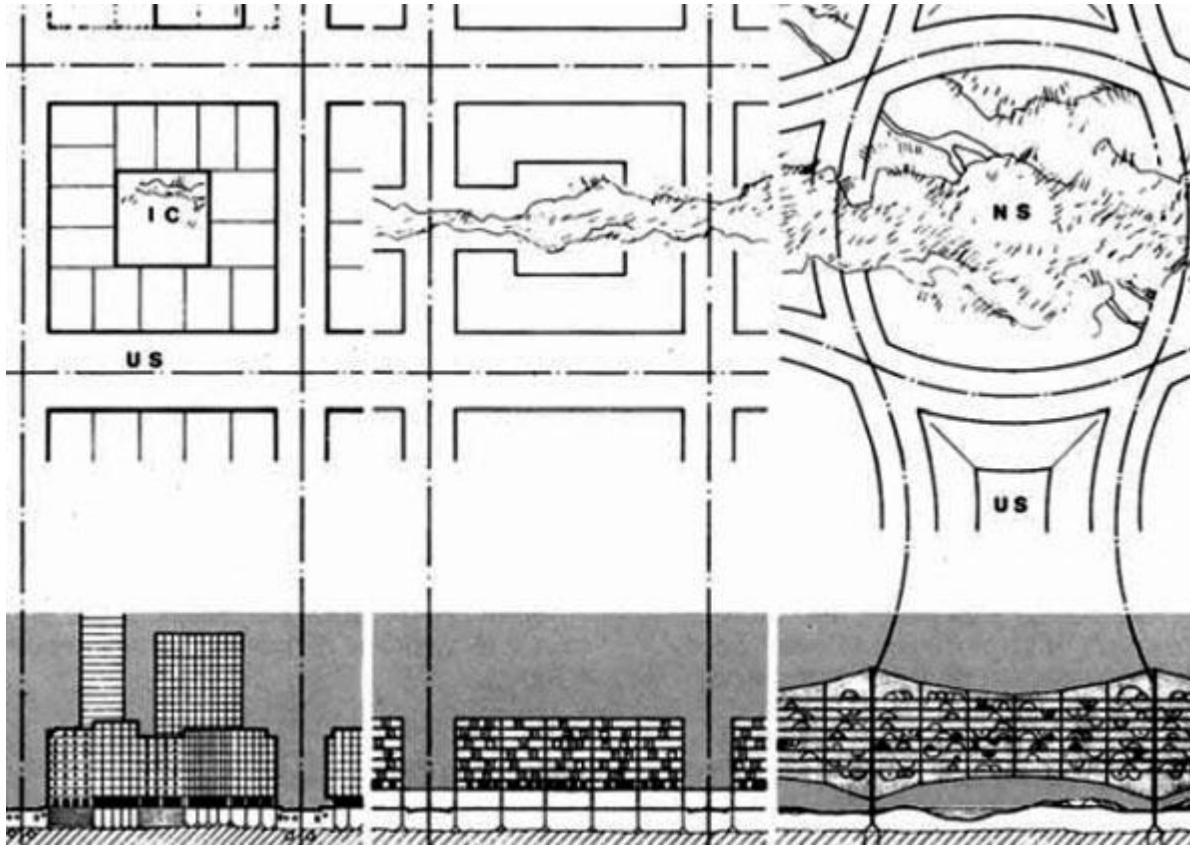

Σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης, ο Ζενέτος ελίσσεται και ξεπερνά τον εφησυχασμό της ουτοπίας. Τα κυριότερα όπλα που εξασφάλισαν την πραγματιστική θεμελίωση του έργου του ήταν η ανάπτυξη της κυβερνητικής αλλά και η μεταβολιστική προσαρμογή του οράματος του στην πραγματικότητα. Τέλος τα εργαλεία πραγμάτωσης αυτού το εγχειρήματος βασιζόταν στην εκβιομηχάνιση, την ευέλικτη και ανοιχτή προκατασκευή, της ελαφρές κατασκευές και τα αρχιτεκτονικά τους προσαρτήματα (clip on).

Συνοψίζοντας το έργο του Τάκη Ζενέτου μπορούμε να πούμε ότι περιστρέφεται γύρω από τα αναδυόμενα παγκόσμια ζητήματα της κατοίκησης στο σύνολο τους αρνούμενος να τα απομονώσει χάριν ευκολίας. Η πληθυσμιακή αύξηση και εξάπλωση σε σχέση με τον πεπερασμένης επιφάνειας φλοιό της γης τον οδηγεί στη σύνθεση μιας αρχιτεκτονικής «χωρίς όρια» όπου ο ιστός της τείνει να καλύψει όλη τη γη προς «τον αποικισμό της ατμόσφαιρας». Η κλίμακα χωρίς όρια επιτρέπει την σύνδεση του συνόλου (δικτύου) με την μονάδα (κάψουλα) με τελικό στόχο την παγκόσμια και οργανική ενοποίηση τους⁸.

---

⁸ Καλαφάτη Ε. Παπαλεξόπουλος Δ., «χωρίς τέλος» αρχιτεκτονική, στο: «Τάκης Χ. Ζενέτος, Ψηφιακά οράματα και αρχιτεκτονική» σ.26.

Οι μη γραμμικότητες της Κατοίκησης και της Τέχνης

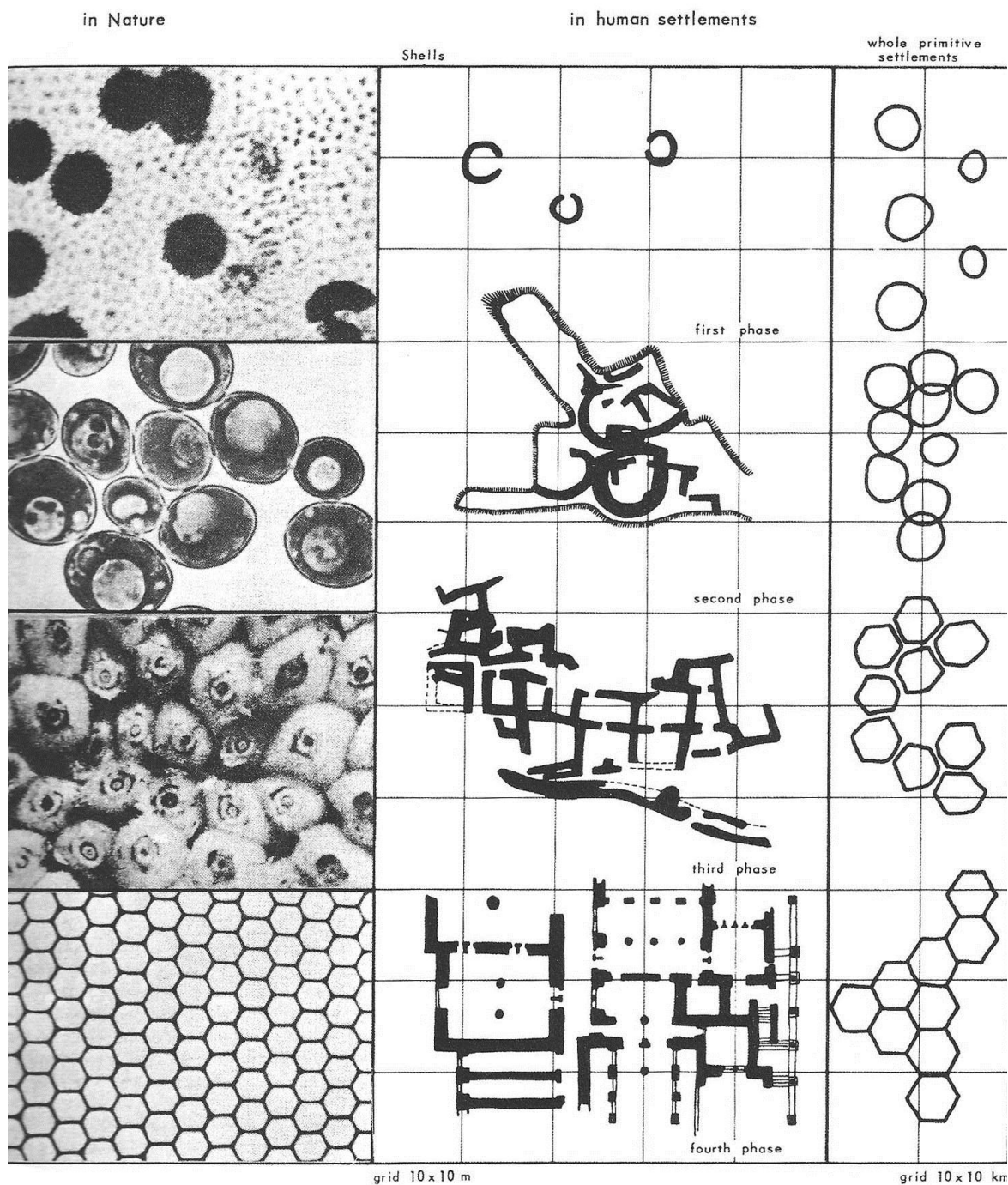
Η μεταμόρφωση του κυνηγού σε αγρότη και του αγρότη σε κάτοικο των πόλεων σε αυτές τις μεταβατικές περιόδους συμβαίνει ως ξεπέρασμα μη γραμμικών κρίσιμων ορίων. Ο Arthur Iberall (1918–2002) ήταν ένας Αμερικανός φυσικός και μηχανικός ο οποίος ήταν ο πρωτοπόρος των homeokinetics. Η φυσική αυτή θεωρία συνδυάζει την κλασσική φυσική με την μελέτη των συνδέσεων πολλαπλών κλιμάκων με διαδικασίες που δεσμεύουν τα επίπεδα. Είναι η μελέτη των πολύπλοκων συστημάτων. Τα πολύπλοκα συστήματα είναι σύμπαντα, γαλαξίες, τα κοινωνικά συστήματα, οι άνθρωποι, ή ακόμα και αυτά που φαίνονται τόσο απλά όπως τα αέρια. Η βασική αρχή είναι ότι ολόκληρο το σύμπαν αποτελείται από άτομα, σαν μονάδες που δεσμεύονται σε διακρατικά συστήματα συνόλων για να σχηματίσουν συστήματα, από επίπεδο σε επίπεδο προς μια ένθετη ιεραρχία. Τέλος αντιμετωπίζει όλα τα πολύπλοκα συστήματα επί ίσοις όροις, έμψυχα και άψυχα, παρέχοντάς τους μια κοινή οπτική⁹.

Ο Arthur Iberall παρομοιάζει την κατοίκηση ως ένα χημικό συστατικό, που μπορεί να υπάρχει σε αρκετές διαφορετικές μορφές (στερεή, υγρή, αέρια) και να αλλάζει από μια σταθερή κατάσταση σε μίαν άλλη σταθερή κατάσταση και εξαρτάται από κρίσιμα σημεία που επηρεάζονται από την θερμοκρασία.

Οι δεσμοί ανάμεσα στις ομάδες των κυνηγών παρομοιάζονται με μόρια αερίου, με την έννοια ότι ζούσαν μακριά η μια από την άλλη και η επίδραση της μιας στην άλλη ήταν σπάνια. Όταν ο άνθρωπος άρχισε να καλλιεργεί, η αλληλεπίδραση ανάμεσα στα ανθρώπινα όντα και τα φυτά δημιούργησε μόνιμες κοινότητες, η ανθρωπότητα συμπυκνώθηκε σε ομάδες και οι αλληλεπιδράσεις ήταν πλέον πιο συχνές, παρότι ήταν ακόμα χαλαρές. Όταν μερικές από αυτές τις κοινότητες εντατικοποίησαν την αγροτική παραγωγή τους στο βαθμό που να υπάρχουν αποθέματα τα οποία να μπορούν να τα μαζεύουν, να τα αποθηκεύουν και να τα αναδιανέμουν, η ανθρωπότητα απέκτησε μορφή κρυστάλλου, υπό την έννοια ότι οι κεντρικές κυβερνήσεις είχαν πλέον επιβάλλει συμμετρικό πλέγμα νόμων και κανονισμών στους αστικούς πληθυσμούς. Τις μορφές της ανθρωπίνης ιστορίας τις προκαλούσαν μεταβολές φάσεων και κάθε νέα ανθρωπίνη φάση προστίθεται σε αυτές και αλληλεπιδρά, χωρίς να τις διαγράφει¹⁰.

⁹ Iberall A. Soodak H., «Primer on Homeokinetics: A Physical Foundation for Complex Systems»

¹⁰ Delanda M., Εισαγωγή, στο Βαϊνός Μ. μετ., στο «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας» σ.13.

Εικόνα 15: Δοξιάδης, η εξέλιξη των κελιών και των δωματίων.

Συνεπώς οδηγούμαστε σε συνεχώς πιο περίπλοκες σχέσεις μεταξύ ενεργών φάσεων και ρών ενέργειας μεταξύ τους. Η ουσία αυτής της αστάθειας του συστήματος είναι η αυτοοργάνωση. Η πόλη ως μακροβιολογικός οργανισμός είναι συντονισμένη με αυτές τις ροές προσπαθώντας να δεσμεύσει πόρους. Η επιβίωση ή μη της πόλης εξαρτάται από αυτό. Όμως κάθε πόλη όπως και κάθε οργανισμός ενός οικοσυστήματος έχει ένα συγκεκριμένο εύρος δυνατοτήτων διαχείρισης των ρών που καθορίζεται από το γενετικό του κώδικα, δηλαδή τις βασικές αρχές σύστασης του. Αν συνεχίσουμε με γενετικούς όρους, τα μη γραμμικά σημεία των μοντέλων κατοίκησης είναι τα σημεία διακλάδωσης ή και εξέλιξης και αναπαραγωγικής απομόνωσης. Σε μια μικροσκοπική διάσταση του χρόνου η πόλη είναι σε μια ασταθή δυναμική κατάσταση.

«Σε μη γραμμικά μοντέλα ανάπτυξης μιας πόλης, όπως αυτά που δημιουργήθηκαν από τον Peter Allen και τον Δημήτρη Δενδρινό, οι αστικοί τύποι δεν προέρχονται από κάποιον παγκόσμιο ρυθμιστή, αλλά από δυναμικές συνεργασιών και συγκρούσεων ανάμεσα στις πόλεις, που περιλαμβάνουν την ανάπτυξη και την παρακμή των κέντρων. Σε αυτά τα μοντέλα, οι αστικοί καταυλισμοί αναπτύσσονται προσελκύοντας πληθυσμούς από τις γειτονικές αγροτικές περιοχές, προσφέροντας εργασία και εισοδήματα, τα οποία δρουν ως κίνητρο για μετανάστευση, ενώ η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η μόλυνση ως αντικίνητρο»¹¹.

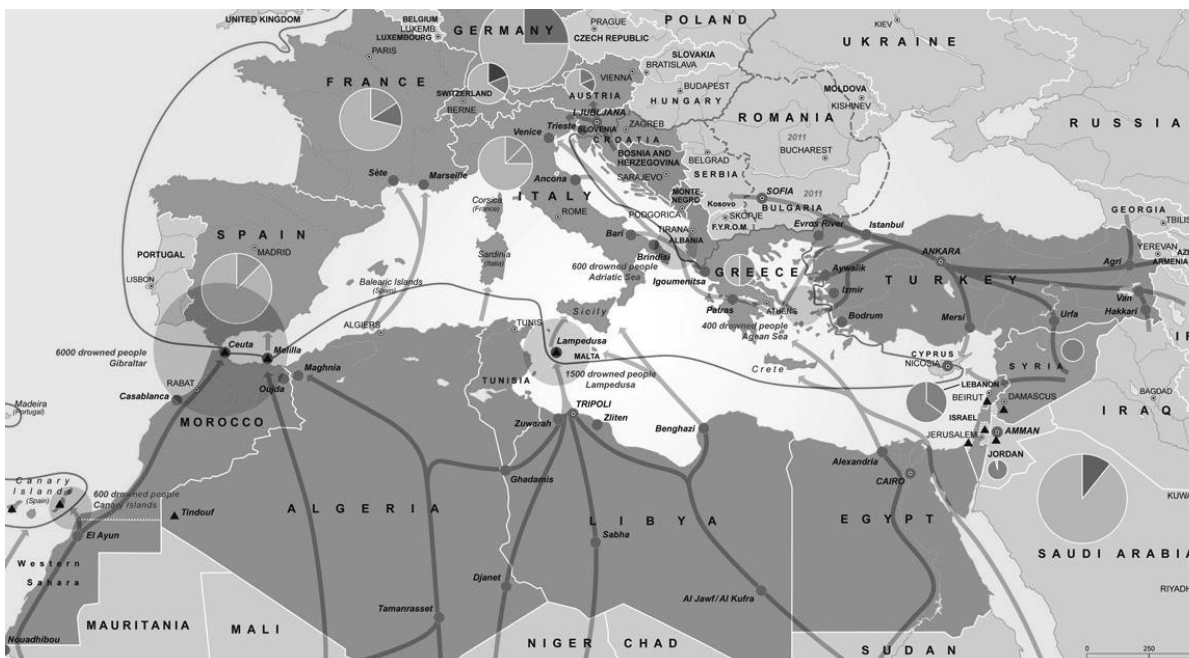
Συμπερασματικά, καταλήγουμε στο ότι τα μοντέλα κατοίκησης είναι απόρροια μιας μακροσκοπικής διαστρωμάτωσης ιστορικών φάσεων αλλά και μιας μικροσκοπικής στιγμιαίας μεταβολής βασιζόμενη στην αυτόοργάνωτική δυναμική του ανθρώπου αλλά και γενικότερα της φύσης.

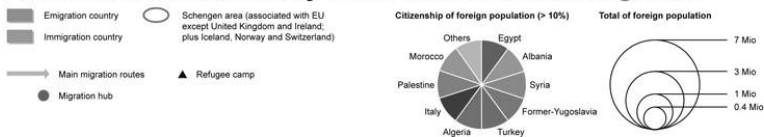
¹¹ Delanda M., Γεωλογική ιστορία: 1000-1700 μΧ., στο Βαϊνός Μ. μετ. «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», σ.52.

Εικόνα 16, 17, 18: Δυναμικές συνεργασιών και συγκρούσεων που λειτουργούν καταλυτικά στην κινητικότητα και την μετανάστευση.

Environment and Security in the Mediterranean: Migration

Sources: Frontex, Eurostat, Plan Bleu, Migreurop, Philippe Rekacewicz

Η αλλαγή του αισθητικού κριτηρίου βασίζεται πάλι στην ανατροπή που προκαλεί το άγνωστο, μέχρι πριν λίγο, η συνάντηση με το ξένο. Η κατάσταση αυτή βρίσκει το υποκείμενο σε πλήρη αδυναμία κατανόησης και παράλληλα ευάλωτο να αποδεχτεί ή να απορρίψει –ιδεολογικά πλέον– την παρουσία μιας νέας πραγματικότητας που προκαλεί ταυτόχρονα δέος και αηδία. Η μετατόπιση της πραγματικότητας του υποκειμένου θέτει σε κρίση την παρελθούσα αισθητική του διαλύοντας το αξιακό του μέτρο. Η παρουσία του υπερβατικού, καλώς ή κακώς, διεισδύει στο πνεύμα και οδηγεί στην εξάπλωση, τον κατακερματισμό και την αναπαραγωγή του. Παράλληλα έχει ξεκινήσει το έργο της η εντροπία. Το τότε “τερατώδες” αναμασιέται ως μια νέα γεύση και χάνεται.

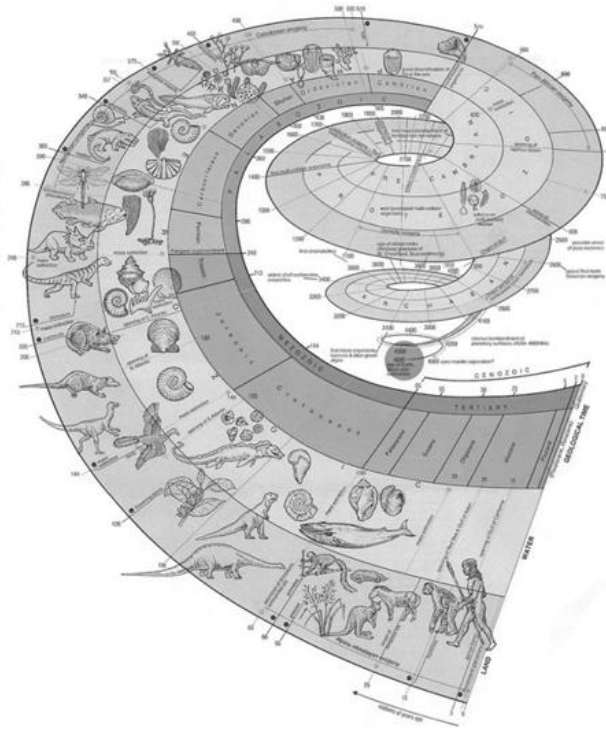
Όμως η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται, ξαναγεννιέται! Μην ξεχνάμε ότι το κάθε τι άσχημο υπάρχει αλλά κρύβεται στο διάγραμμα άπειρων δυνητικότητων, η ουσία βέβαια βρίσκεται στην ανάδυση του από το ασυνείδητο στο συνειδητό και η ιστορική χαρτογράφηση του σε ένα σύνολο μοναδικοτήτων εκθετικής πολυπλοκότητας, λόγω της ιστορικής τους συσσώρευσης. Συμπληρώνοντας, η ανάδυση αυτή δεν είναι μια αυθαίρετη ή τυχαία διεργασία αλλά μια ενδογενής προβολή του αγνού και άγριου εκείνου (id)¹² στη μαύρη οθόνη του διαγράμματος. Η χαρτογράφηση αυτή αποτυπώνει τις κορυφές ή αιχμές του ψυχογραφήματος του υποκειμένου. Η εξάπλωση της νόησης στο «τεχνηέντως» άγνωστο κενό, φαντάζει με την επιταχυνόμενη συμπαντική εξάπλωση του κόσμου όπως αποδείχτηκε πρόσφατα.

Μακροσκοπικά το ιδεατό σχήμα αυτής της εξέλιξης-εξάπλωσης είναι η σπείρα, όμως η τελειότητα του όλου επιβάλλει μέσω της μορφοκλασματικής αποσύνθεσης, την ατέλεια του μέρους και την θέτει σε μια αέναη επανάληψη. Επαναφέροντας το ζήτημα ομοιότητας και επαφής της αισθητικής-τέχνης-κατοίκισης-ζωής, ουσιαστικά δεν έχουμε τίποτα από όλα αυτά, αλλά ένα συνεκτικό και πολλαπλό ν-διάστατο σύνολο που λόγω αδυναμίας χειρισμού, απομονώνουμε επιλεκτικά μέρη του σε ένα χωροχρονικό πλαίσιο.

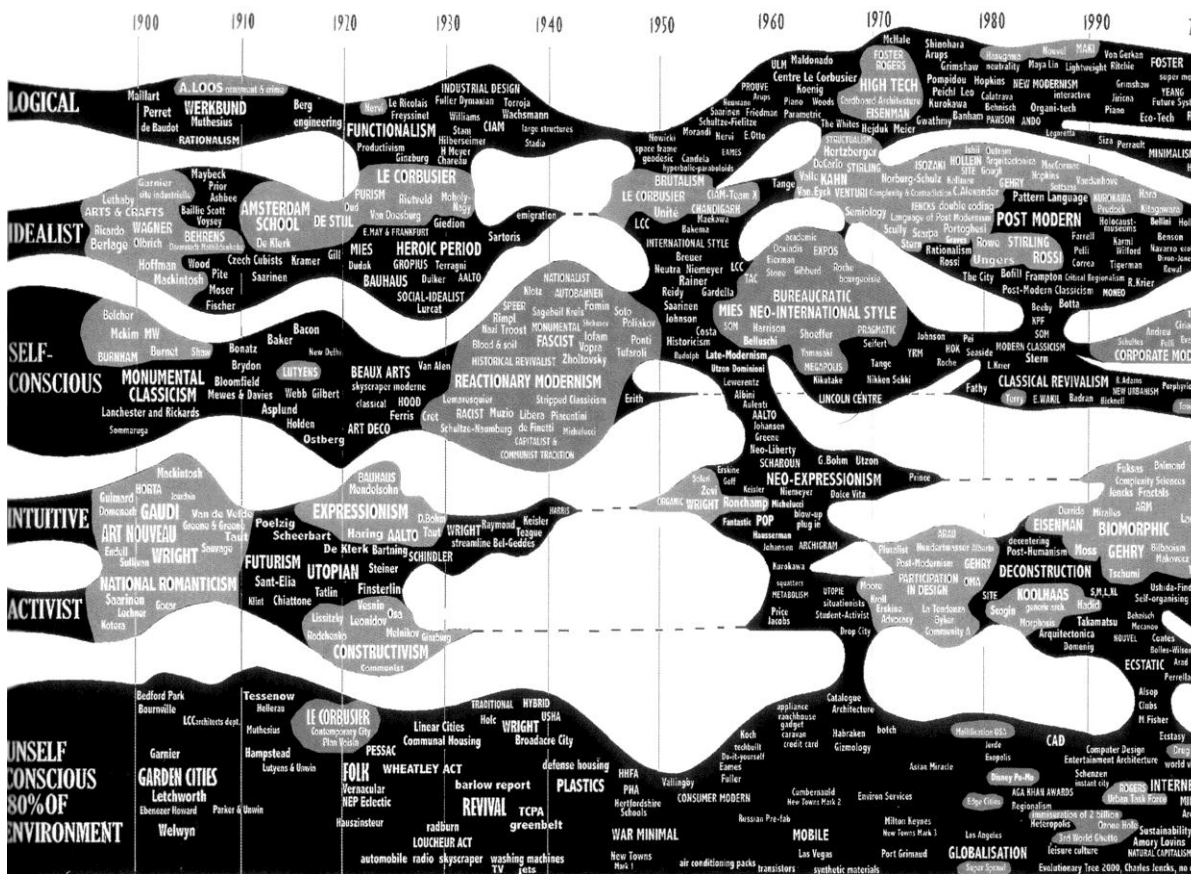
Η κενότητα μας σε σχέση με το πλήρες του κόσμου που αναφέρει ο Flusser μεταφράζεται στην ξενότητα του ανθρώπου από το οικείο¹³. Το οικείο και το ανοίκειο δεν διαχωρίζονται σε καλό και κακό, αλλά σε ένα αναγκαίο δίπολο ξετυλίγματος της ασφάλειας και του κινδύνου. Η οικείωση-ανοικείωση είναι ο μικροσκοπικός μηχανισμός αστάθειας, ενώ το καλό-κακό είναι το αναδυόμενο αποτέλεσμα των μακροσκοπικών δυναμικών.

¹² Φρόντ, Νεες εισαγωγικές διαλέξεις στην Ψυχανάλυση. «Είναι το σκοτεινό, απρόσιτο μέρος της προσωπικότητάς μας ... Όλοι προσεγγίζουμε το Εκείνο με αναλογίες: το αποκαλούμε χάος, ένα καζάνι γεμάτο κοχλάζουσες ενορμήσεις, δεν παράγει μια ολοκληρωμένη θέληση, αλλά παρά μόνο μια προσπάθεια να ικανοποιήσει τις ενστικτώδεις ενορμήσεις που είναι υποκείμενες στη αρχή της ευχαρίστησης.»

¹³ Flusser V., Η συνήθεια σαν Απόλυτο Αισθητικό κριτήριο, Ανδρικοπούλου Ν. μετ. «Αισθητικό Κριτήριο».

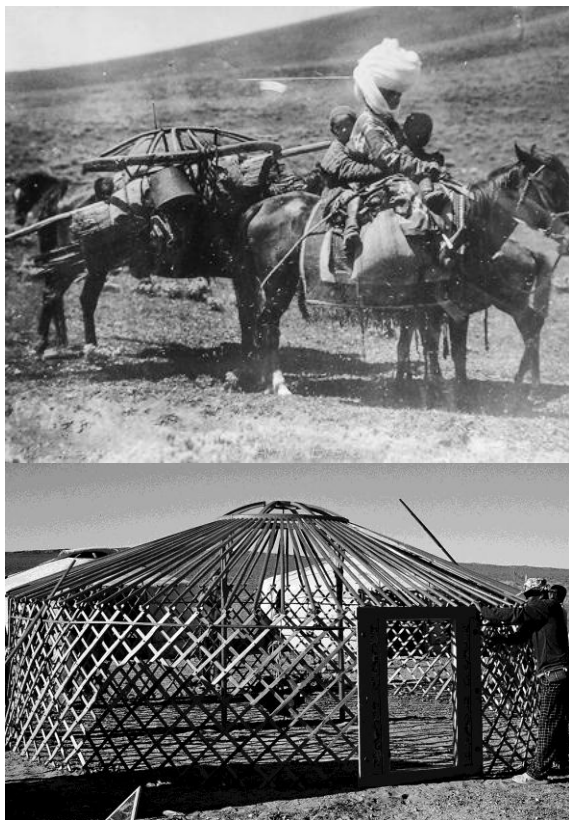
Εικόνα 19, 20: Η εξέλιξη της ζωής σε χιλιετίες, και η εξέλιξη ρευμάτων σε δεκαετίες.

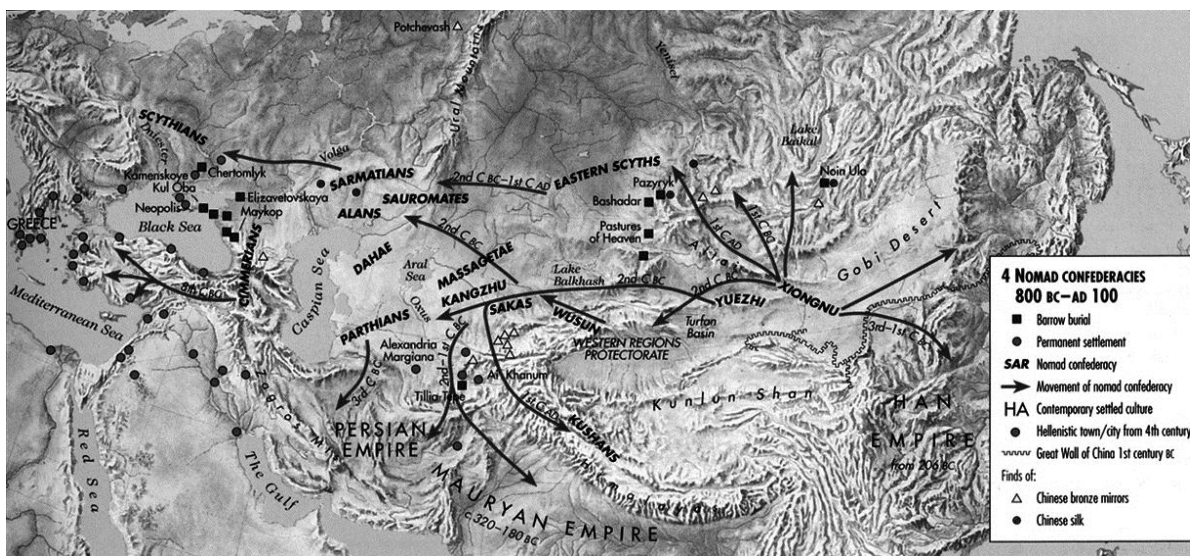
Ατοπικό – Τοπικό – Διαχρονικό

Αεικίνητα σωματίδια νομαδισμού, ρευστές τοπικές-αγροτικές κοινωνίες και συμπαγείς αστικές-διαχρονικές συγκεντρώσεις. Κάθε μοντέλο έχει τρωτά σημεία αλλά και δυνατότητες-ιδιότητες, κάθε φορά ο άνθρωπος τοποθετείται σε ένα διαφορετικό πλαίσιο ύπαρξης, ως μονάδα του συνόλου και ως σύνολο σε αυτό το μοντέλο. Κάθε επόμενο στάδιο κατοικίσεως έχει αυξημένη πολυπλοκότητα σε σχέση με το προηγούμενο, στην ανάγκη του να το υπερβεί αντιδρά και επιτρέπει την καινοτομία. Από την άλλη πλευρά για να μπορέσει να αντιδράσει οφείλει να έχει κατανοήσει εμπειρικά το παρελθόν. Τοποθετώντας τα μοντέλα κατοίκησης σε ένα πλαίσιο σπειροειδούς εξέλιξης, μπορούμε να πούμε ότι η τοπική κατοίκηση είναι αντίθετη στην ατοπική (νομαδισμός) από άποψη στάσης-κίνησης, όπως και η διαχρονική ως αστική είναι αντίθετη στην τοπική από κυρίως χωρική σε χρονική. Τέλος ότι το ζευγάρι ατοπικής και διαχρονικής σύνθεσης έχει πολλές κοινές ιδιότητες, όπως η ανάγκη του δικτύου, σε άλλη κλίμακα βέβαια.

Ποιο συγκεκριμένα ο νομαδικός τρόπος ζωής έχει ως βασικό του χαρακτηριστικό την συνεχή κίνηση στο χώρο. Ένας τέτοιος τρόπος ζωής αποτελεί θεμελιώδη άξονα μιας κουλτούρας ριζικά διαφορετικής από την ζωή των ανθρώπων σταθερής κατοίκησης. Πρώτα από όλα η ύπαρξη ενός τέτοιου τρόπου ζωής ευδοκimeί σε ένα περιβάλλον εξ' αρχής αφιλόξενο όπως η στέπα με έντονες εποχικές διακυμάνσεις και για αυτό το λόγο και η μετακίνηση προς αναζήτηση βοσκοτόπων για τα ζώα τους. Επίσης η ανάγκη αυτή για κινητικότητα απαιτεί την ανάλογη ευελιξία μετακίνησης μέσω ζώων στα χνάρια της μετανάστευσης των ζώων, την ολιγομελή σύνθεση των μελών μιας τέτοιας οντότητας αλλά και την ισχυρή μη χωρική τους εδαφικοποίηση, λόγο χαλαρής αίσθησης του τόπου ως ιδιοκτησίας αλλά ως πεδίου περιοδικών κινήσεων. Η νομαδική ζωή θα επιτρέπει ομοιογένεια και αλληλεγγύη αλλά και ένα κοινό αξιακό πεδίο που θα προσφέρει σε αυτή την μικρή ομάδα μέγιστη αποδοτικότητα. Ως υλικά-εκφραστικά στοιχεία έχουμε την εμπειρική γνώση των κύκλων των εποχών σε συνδυασμό με την γεωγραφία και την βλάστηση, τα ζώα που αποτελούν μέσα προστασίας, μετακίνησης και σίτισης και τέλος τις ευέλικτες-πιτυσόμενες κατασκευές όπως οι σκηνές που εκφράζουν την προσωρινή διαμονή τους στον τόπο, την τεχνολογική κατάκτηση της έντασης και της καμπύλωσης των τοπικών υλικών στοιχείων όπως λεπτά ελαστικά ξύλα και δέρματα ζώων. Επίσης λόγω δυσκολίας ανάπτυξης γραπτού κώδικα επικοινωνίας και καταχώρισης της γνώσης η βιωσιμότητα αυτού της οντότητας εξαρτάται μόνο από την γενετική βραχύβια μεταβίβαση της γνώσης μέσω της κουλτούρας. Τέλος στη μακροκλίμακα ο νομαδισμός παρουσιάζει πολύ ισχυρά στοιχεία αυτοοργάνωσης και ευελιξίας όπως αυτές οι συνθέσεις σμήνους ή κοπαδιού.

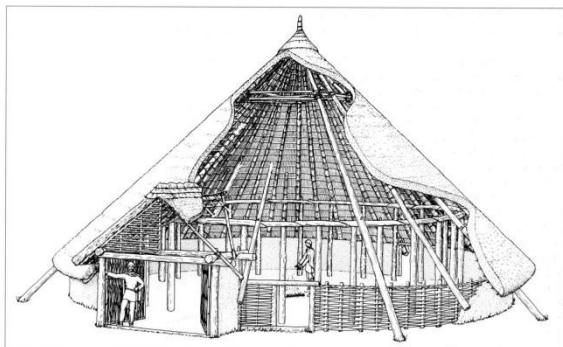

Εικόνα 21, 22, 23, 24: Η δομή της νομαδικής κατοικίας, της οικογένειας και ο πυρήνας της τα ζώα μέσα μεταφοράς και σίτισης. Με αυτά τα χαρακτηριστικά ανατηχθήκαν οι ροές των νομάδων στην Ασία.

Εν συνεχεία η τοπική κατοίκηση μέσω της γεωργίας μετέτρεψε την κατοίκηση σε ρίζωμα, σαν με κάποιο τρόπο τα φυτά μετάγγισαν τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους στις κοινωνίες. Η μονιμότητα αυτή ανέπτυξε την κατοικία όπως την γνωρίζουμε σήμερα, που λειτουργεί ως ανθρώπινος εξωσκελετός προστασίας από κινδύνους. Η προσπάθεια προσαρμογής σε ένα συγκεκριμένο τόπο είχε πολλούς κινδύνους μέχρι να αποφέρει καρπούς, αφού η συνεχής κίνηση προσέφερε μια σχετική ασφάλεια ενώ η παραμονή σε μια περιοχή σε καθιστά στόχο. Η ανάπτυξη εργαλείων αλλά και η ώριμη πλέον εμπειρική γνώση του οικοσυστήματος επέτρεψε τον σχηματισμό και την επιβίωση της τοπικής κατοίκησης. Η ανάπτυξη προσοδοφόρων καλλιεργειών μέσω της διαλογής, της ανάπτυξης παραγωγικών μέσων και της τεχνικής προσέφερε το αναγκαίο πλεόνασμα για τις δύσκολες εποχές και σε περισσότερα μέλη. Η εδαφικοποίηση στο σύνολο της επέτρεψε στους πληθυσμούς να αναπτύξουν τις υποατομικές συνθέσεις όπως η γλώσσα και η γραφή, διαπροσωπικές συνθέσεις οικογένειας και του πρώτου ανταλλακτικού εμπορίου, απαραίτητα στοιχεία για την κωδικοποίηση και συμπύκνωση του πολιτισμικού υλικού των πληθυσμών σε βάθος χρόνου. Τα υλικά και εκφραστικά στοιχεία αυτής της σύνθεσης μπήκαν σε μια διαδικασία θεσμοθέτησης, συγκεκριμενοποίησης, απομόνωσης και εξέλιξης τους, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας κουλτούρας με ολοένα πιο εδαφικοποιημένα και κωδικοποιημένα ταυτότητα.

Εικόνα 25, 26, 27, 28: η μόνιμες κατασκευές των τοπικών οικισμών πυκνώνουν στο χρόνο.

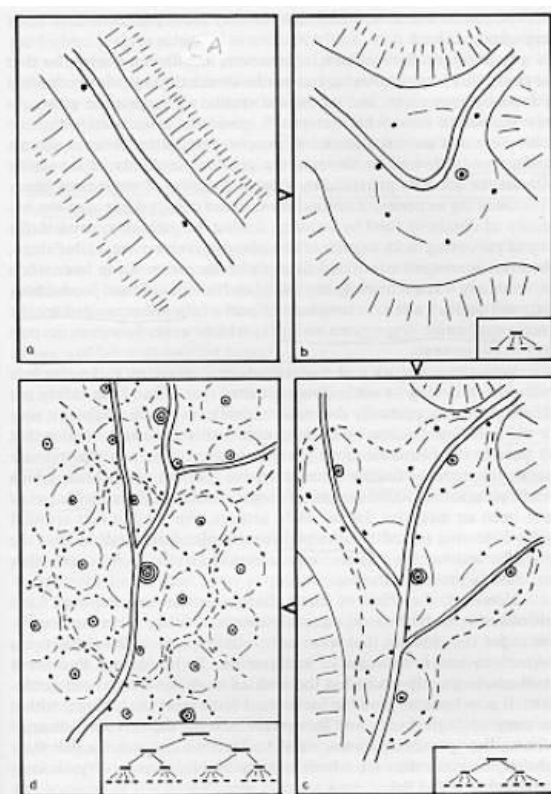

Figure 11. Typology of settlement systems: (a) isolated settlements in narrow valleys; (b) simple settlement system on a small plain; (c) three-tiered and (d) four-tiered settlement systems on larger plains. Author's original.

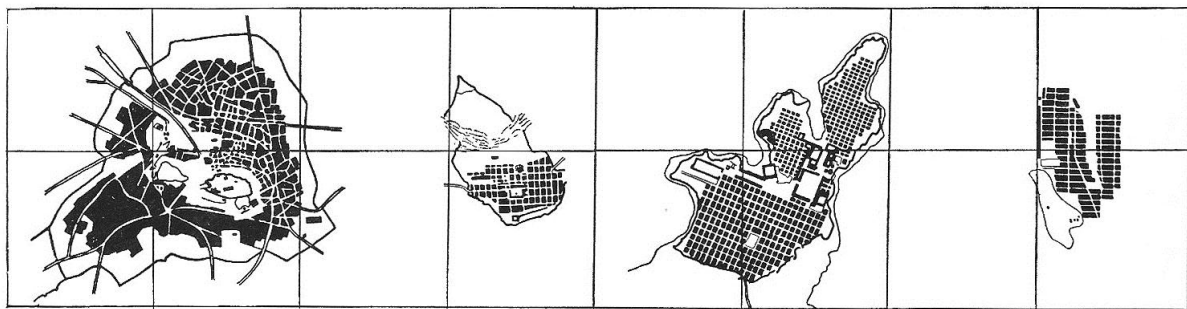

Η διαχρονική κατοίκηση αποτέλεσε ανάπτυξη και μεγέθυνση της τοπικής κατοίκησης σε τέτοιο βαθμό οπου μια κοινωνία να έχει ένα πλεόνασμα ώστε να επενδύει στην ενίσχυση των παραδόσεων, των μέσων άμυνας και την επέκταση του δομημένου ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη της λογικής και ολοκληρωμένων μοντέλων διοίκησης και εξουσίας σχηματοποίησε συμπαγείς κρατικές οντότητες. Αυτό έφερε τεράστιες αλλαγές στο περιβάλλον, τους οργανισμούς και τη πληροφορία. Πλέον οι πόλεις-κράτη είχαν έναν επιπλέον εξωσκελετό, τα τείχη, ανέπτυξαν ένα πυρήνα που λειτουργούσε ως εμπορικό-πολιτικό-πολιτισμικό κέντρο, αστικές περιοχές υψηλής πυκνότητας και διατήρησαν στα περίχωρα αγροτικές τοπικές κοινωνίες.

Παράλληλα εισήχθη η έννοια του πολίτη, δηλαδή του ατόμου που έχει κοινό συμφέρον και κοινές υποχρεώσεις στην πόλη. Η συγκέντρωση ανθρώπων στις πόλεις προσέδωσε αυτονομία και αυτάρκεια σε αυτούς μέσω αυτής της μεγαλύτερης σύνθεσης. Πλέον οι άνθρωποι είχαν τα μέσα να παράγουν πλεόνασμα με ασφάλεια. Η αξιοποίηση αυτού του πλεονάσματος γινόταν με διάφορους τρόπους. Για παράδειγμα το πλεόνασμα των αγροτικών προϊόντων αποθηκευόταν σε χώρους και δοχεία φύλαξης για δύσκολους καιρούς όπως προαναφέραμε, αλλά επίσης ότι δεν μπορούσε να καταναλωθεί δινόταν στα οικόσιτα ζώα που λειτουργούσαν είτε σαν αποθήκες ενέργειας, όπως οι χοίροι, ή ως μετασχηματιστές ενέργειας, όπως οι αγελάδες και άλλα ζώα που παρήγαγαν γάλα και μαλλί.

Από μια άλλη κλίμακα, μέρος του πλεονάσματος συλλεγόταν από την εκάστοτε εξουσία υπό μορφή φόρου ή ενοικίου, ως αντάλλαγμα της προστασίας ή και της παροχής εργασίας αντίστοιχα. Με αυτό τον τρόπο ισχυροποιείτο η κεντρική εξουσία οπου ανάλογα με κάθε περίπτωση χρησιμοποιούσε αντίστοιχα τη δύναμη της. Τελευταίο και κυριότερο αναδείχτηκε το πεδίο της πληροφορίας ως το στοιχείο χειραφέτησης της γνώσης από τον πολίτη μέσω της ιστορίας, της φιλοσοφίας, της επιστήμης και της τέχνης. Η ευημερία αλλά και η κρίση των πόλεων παρήγαγε στην πρώτη περίπτωση ένα ασφαλές πλαίσιο αναπαραγωγής της σκέψης εντός και εκτός των καθημερινών ζητημάτων με στόχο την βελτίωση της ζωής και στη δεύτερη, τον προβληματισμό και την κριτική ενδοσκόπηση για τα κακώς κείμενα του παρελθόντος προς αναζήτηση της αλλαγής.

Επί της ουσίας παρατηρούμε μακροσκοπικά γραμμικά και μη γραμμικά φαινόμενα τα οποία συμβαίνουν ακόμα και ταυτόχρονα σε αυτές τις πολύπλοκες συνθέσεις. Εντός της διαχρονικής σύνθεσης, επιμέρους συνθέσεις πληροφορίας επηρεάζουν οριζοντίως και καθέτως το περιβάλλον τους. Οριζοντίως μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ οργανισμών (πανεπιστήμια, σχολές, ρεύματα, ομάδες κτλ) και καθέτως μέσω αποκωδικοποίησης και κωδικοποίησης σε ανώτερες και κατώτερες κλίμακες που προσφέρουν οι ειδικές συνθέσεις όπως η γλώσσα (ανακαλύψεις καινοτομίες, maniφέστα, καλλιτεχνικές δράσεις, κινήματα, επαναστάσεις στον άνθρωπο, το περιβάλλον, τις επιχειρήσεις, τις κυβερνήσεις).

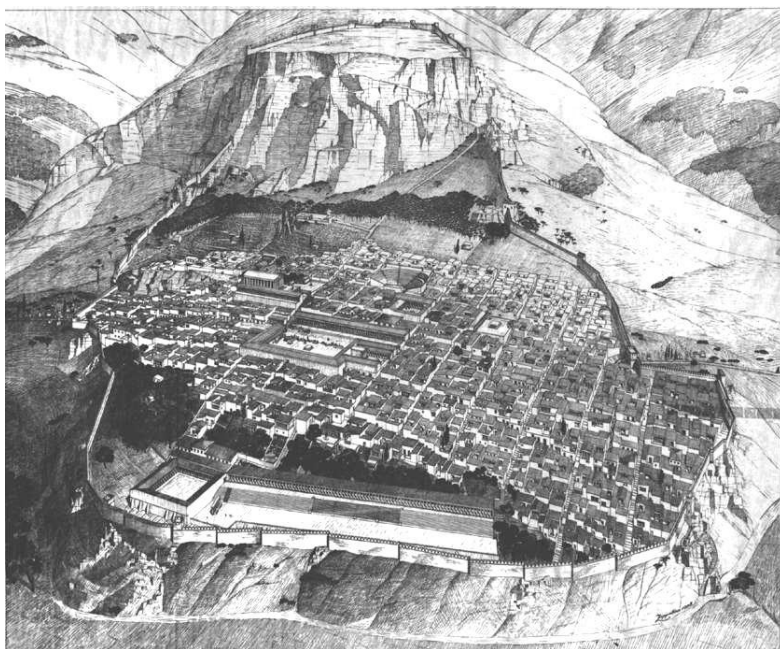
grid 1x1 km

Αθήνα 5ος αι.

Πριήνη 4ος αι.

Μίλητος 4ος αι.

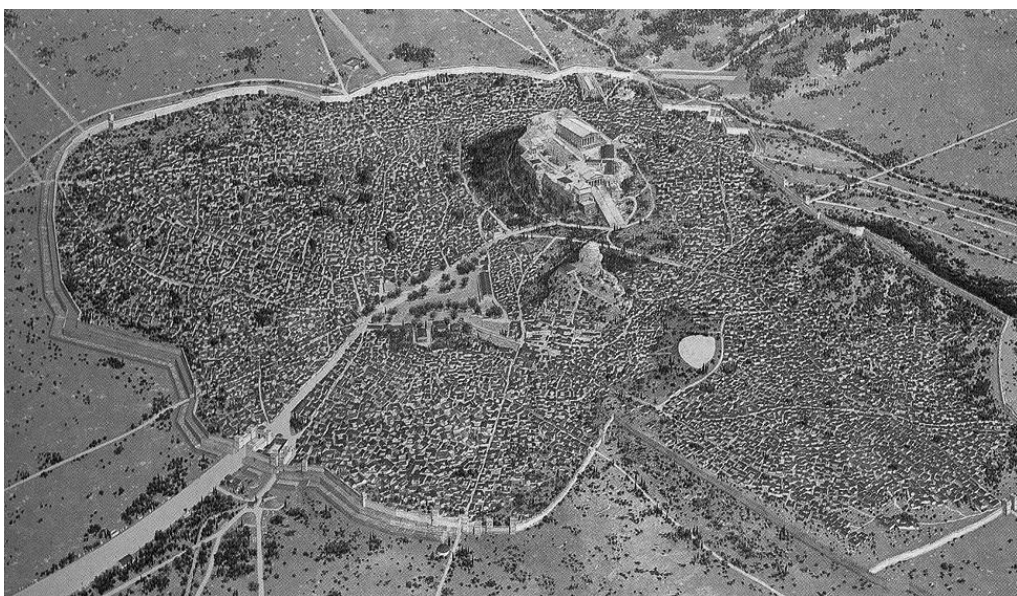
Όλυνθος 5ος αι.

Εικόνα 29: Δοξιάδης,
αρχαίες Ελληνικές πόλεις.

Εικόνα 30: Αρχαία Πριήνη.

Εικόνα 31: Αρχαία Αθήνα.

Λόγω της ενηλικίωσης της ανθρωπότητας, της αποκοπής από το παρελθόν και της εναντίωσης μέσω νεοτερισμών, η στιγμιαία και άναρχη σπάταλη δύναμη και πόρων έχει φέρει σε κρίση το σημερινό τρόπο ζωής. Μέσω της αστυφιλίας, του μητροπολιτικού φαινομένου και της επισφράγισης του ως αποδοτικής οικονομίας κλίμακας βιώνουμε είτε την εγκατάλειψη των προγενέστερων μοντέλων κατοίκησης είτε την οικιοθελή παράδοση τους στην μονή «βιώσιμη» λύση.

Το αποτέλεσμα είναι η υβριδοποίηση όλων των μοντέλων σε έναν «εικονικά» αστικό τρόπο ζωής. Εικονικά αστικός γιατί πλέον δεν περιορίζεται η αστικότητα στο αστικό περιβάλλον ούτε συσχετίζεται με αυτό στην περίπτωση που υπάρχει. Δηλαδή δεν αποτελεί μια κουλτούρα δίαυλο συνείδησης της αστικής κατάστασης αλλά μια υπερ-κουλτούρα σχεδόν άμορφη που καπελώνει την τοπική κατάσταση με μια προσομοίωση.

Ποιο αναλυτικά έχουμε την αυτάρεσκη επεκτατικότητα και ολοκλήρωση του καπιταλιστικού τρόπου ζωής μέσα από το είδωλο του, που καταπνίγει τις ατέλειες του, επιμένοντας στην επιφάνεια και την προσομοίωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η κυριαρχία της χρηματιστηριακής-τραπεζικής έναντι της πραγματικής οικονομίας. Το διακύβευμα είναι η διάκριση του πραγματικού από την προσομοίωση, αφού μέχρι στιγμής δεν έχει επέλθει η εξέλιξη του ενός από το άλλο. Όταν μιλάμε για προσομοίωση δεν εννοούμε το αντίθετο του πραγματικού, δηλαδή το φανταστικό, αλλά κάτι πολύ χειρότερο, το υπερ-πραγματικό ως κάτι που μανιωδώς θέτει σε κρίση το πραγματικό ως αναποτελεσματικό και ατελές.

Στην παρούσα εργασία σκοπός δεν είναι καταδίκη της σύγχρονης τάσης και πρακτικής με στόχο την επιστροφή στην ασφάλεια του παρελθόντος, ούτε βέβαια την αδιαφορία απέναντι σε έναν νέο ιμπεριαλισμό της προσομοίωσης πάνω στη ζωή. Στόχος είναι η ανάδειξη των ιστορικών συγκύριων που οδήγησαν την ανθρωπότητα σε αυτό το κρίσιμο σημείο και των ευκαιριών εξέλιξης σε ένα συνεργατικό οικοσύστημα συνθέσεων κατοίκησης που να αποδέχεται την πολυπλοκότητα του σύγχρονου τρόπου ζωής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Κατόπιν της αναζήτησης της δομής της κατοίκησης ως οντότητας στο προηγούμενο κεφάλαιο, δηλαδή την προσέγγιση του αντικειμένου ως ιδέας, της δυνητικής κατάστασης του σήμερα, της ερμηνείας του μηχανισμού που το ορίζει στο χώρο και το χρόνο και τέλος τις διακριτές ιστορικές μορφές-εκφάνσεις του, μπορούμε να εμβαθύνουμε στο κρίσιμο στάδιο του προβλήματος του αντικειμένου. Σε αυτό το κεφάλαιο ξεκινάμε με την πόλη των ιδιωτών ως το επίκεντρο του προβλήματος. Έπειτα σχολιάζουμε της προτεινόμενες λύσεις του, όχι ως τέτοιες αλλά ως γενεσιουργές αιτίες αυτού. Συνεχίζουμε την κριτική των αυτοάνοσων λύσεων-αιτιών από μια διευρυμένη ανθρωπολογική σκοπιά του δυτικού πολιτισμού. Ύστερα αναλύουμε τους μηχανισμούς που επιτρέπουν τα φαινόμενα αυτά να συμβούν -κοινωνική ευγονική, αστικός δαρβινισμός- αφού πρώτα θέσουμε το μητροπολιτικό φαινόμενο ως αυτοαναιρούμενο και αντιφατικό, από τη στιγμή όπου δρα συγκεντρωτικά σε τέτοιο βαθμό που διαλύει της δομές που υποτίθεται ότι πρεσβεύει.

Οι Πόλεις σήμερα

Τα προβλήματα που εντοπίζουμε στις σημερινές πόλεις είναι πολλά. Μπορούν να ειπωθούν από τρία πρίσματα. Πρώτα υπό το πρίσμα της δικτυακής και συστημικής εξάπλωσης της αστικοποίησης, δεύτερον από την πολιτισμική κρίση ταυτότητας των εθνών και των τόπων και τέλος της οργανικής βιωσιμότητας των πόλεων εν μέσω μιας συνεχώς επιδεινούμενης περιβαλλοντικής κρίσης και εντατικοποίησης της.

Αρχικά διακρίνουμε τη δυσκολία οριοθέτησης της πόλης ως αντικείμενο μελέτης. Η απουσία του ορίου –λόγω της βίαιης εξάπλωσης των πόλεων– επέτρεψε την αποσύνδεση των συμφερόντων των πολιτών από το συμφέρον της πόλης που λειτουργεί ως βασικό στοιχείο αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής. Επίσης η ύπαρξη των τειχών που άλλοτε προσέφερε ασφάλεια, μεταφραστήκαν σε περιορισμό και πλέον η κατοίκηση στις πόλεις χωρίς όρια προδιαγραφεί φαινομενικά την ελευθερία, αλλά με μια συνεχή κυμαινόμενη αβεβαιότητα. Παράλληλα οι πόλεις εξαπλώνονται λόγω της ισχυρής παρουσίας των δικτύων, των μεγάλων μετακινήσεων μαζών από την εγκατάλειψη της επαρχίας για την πόλη και από την εγκατάλειψη της πόλης για την περιφέρεια της. Οι πόλεις ως οικονομίες κλίμακας προσελκύουν ανθρώπινους και φυσικούς πόρους διαφορετικών και συνήθως αλληλοσυγκρουόμενων σχέσεων με πρόφαση την αποδοτικότητα της διαχειριστικής τους ικανότητας ως μοντέρνο κατασκεύασμα. Το μείγμα της πόλης προκαλεί εκρήξεις και συνεπαγόμενες φυγές που την ξεχειλώνουν. Το αποτέλεσμα είναι μια πόλη δίχως ανθρώπινη κλίμακα, όπου πλέον αποκλείει μια εκ νέου συσχέτιση του ατόμου με αυτή και συνεπώς απομονώνεται στο προσωπικό του συμφέρον¹⁴.

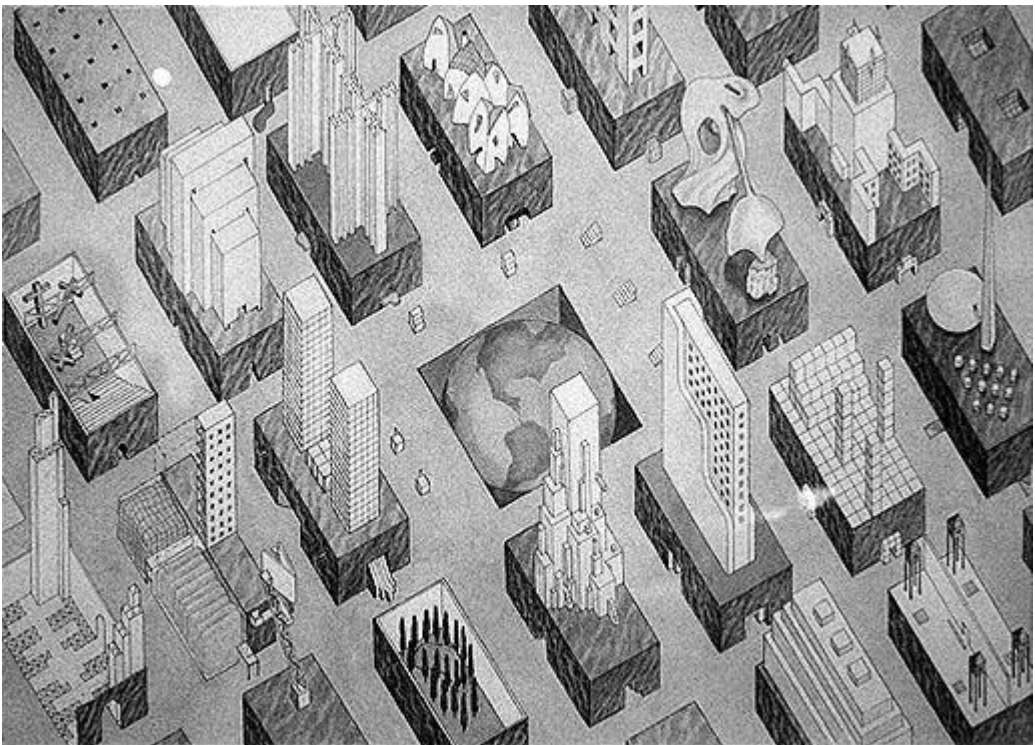
---

¹⁴ Λέφας Π. Οι πόλεις του κόσμου χθες, σήμερα, αύριο, στο επ. Λέφας Π., «Αύριο οι πόλεις».

Εικόνα 32: Η μητροπολιτική περιοχή του Τόκιο.

Εικόνα 33: Koolhaas, the city of the captive globe, new york 1972

Συνεχίζοντας υπό το δεύτερο πρίσμα προσέγγισης των παθογενειών των πόλεων, παρατηρούμε ότι η προαστικοποίηση οδηγεί σε μια πολιτισμική ρήξη της περιφέρειας της πόλης με τον εγκαταλειμμένο-κατειλημμένο πυρήνα της από προβληματικές ή και εξαθλιωμένες ομάδες. Η ανάγκη για πληθυσμιακή ομοιογένεια, ασφάλεια και ποιότητα ζωής οδηγεί υγιείς ομάδες στα προάστια σε τέτοιο βαθμό όπου νέες αυτόνομες πόλεις σχηματίζονται στην περιφέρεια της παλιάς. Με αυτόν τον τρόπο η ίδια η πόλη, ως ιστορικός φορέας πολιτισμικών ιστορικών στοιχείων, γίνεται πεδίο εκμετάλλευσης με στόχο να καταστούν δοχείο μεγάλων επιχειρήσεων τουρισμού και σε συνέπεια αυτών μιας επιφανειακής αναπαραγωγής ενός στυλ αστικής ζωής. Στην αντίπερα όχθη έχουμε τους κατοίκους των προαστίων, οι οποίοι συνεχίζουν να παραμένουν αστοί φτάνοντας στο συμπέρασμα ότι «ο αστικός τρόπος ζωής έχασε τον τοπικό προσδιορισμό του». Τέλος η ελεύθερη αγορά εκμεταλλεύεται της άλλοτε χαλαρές και άλλοτε τεταμένες κοινωνικές-εμπορικές-πολιτισμικές σχέσεις στην πόλη και παραθέτει ένα παγκοσμιοποιημένο πολιτισμικό προϊόν προς κατανάλωση. Πέραν αυτού προσφέρεται να διαχειριστεί το κενό χρήσης του δημόσιου 'επικίνδυνου' χώρου μέσω της κλειστής και ιδιωτικής εμπορικής πλατείας όπου εκεί μπορεί να εξελιχτεί με ασφάλεια το 'θέαμα'¹⁵.

Προσθέτοντας στην ανάλυση αυτού του πολύπλοκου ζητήματος και την περιβαλλοντική κρίση πρέπει να πούμε ότι η εγκατάλειψη της υπαίθρου πέραν όλων των άλλων δυνάμεων που έχει φέρει έχει αλλοιώσει την σχέση μας με τη φύση. Οι ανθρώπινες κοινωνίες είχαν αναπτύξει μέσα στο πέρασμα των αιώνων μια συμβιωτική σχέση σεβασμού με τη φύση, έχοντας αποτυπώσει με επιτυχία την πολιτισμική τους σχέση με αυτή σαν ένα κώδικα βιώσιμης παρουσίας τους στον τόπο. Σήμερα για να καλυφτούν οι ανάγκες των πόλεων, οι κοινωνίες μηχανεύονται τρόπους τεχνοποίησης της φύσης με εντατικά μέσα παράγωγης. Η διαδικασία επέμβασης στις ροές της φύσης για άμεση εκμετάλλευση των αποθεμάτων οδηγεί στη ρύπανση, τον συγκεντρωτισμό των εξουσιών πρωτογενών αγαθών και αναγκών, την μανιώδη κατανάλωση δίχως αύριο και την αποσύνδεση από τον τόπο¹⁶.

¹⁵ Siebel W., Τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά και το μέλλον της ευρωπαϊκής πόλης, στο Λέφας Π. επ. «Αύριο οι πόλεις».

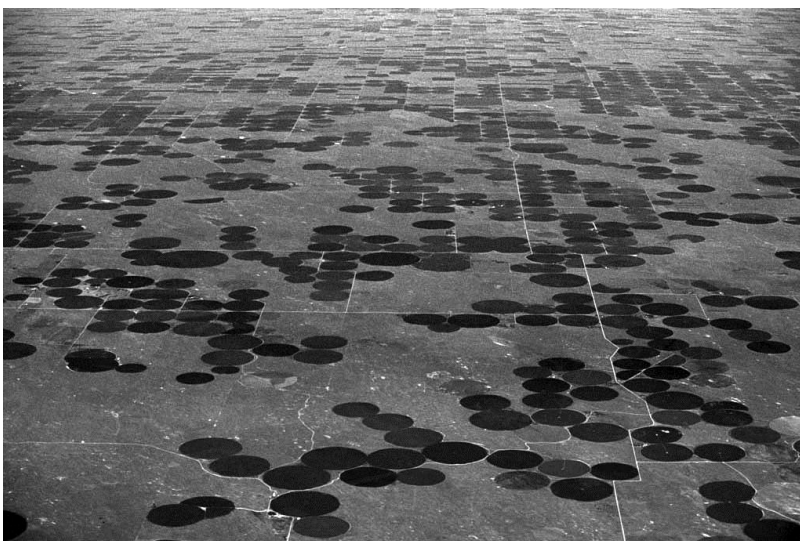
¹⁶ Binde J., στο Πόλεις και περιβάλλον τον 21^ο αιώνα, Λέφας Π. επ. «Αύριο οι πόλεις».

Εικόνα 34: Η προαστικοποίηση σε πλήρη εξέλιξη.

Εικόνα 35, 36, 37: Το εντυπωσιακό πράσινο κενό του Central Park σε αντίθεση με το κενό της αποψίλωσης του Αμαζονίου. Σειρά έχουν οι εντατικές καλλιέργειες προς κάλυψη των αναγκών των πόλεων.

Οικολογία και Παγκοσμιοποίηση

Η οικολογία είναι ο κλάδος των φυσικών επιστημών που προσπαθεί να επιστημονικοποιήσει την φύση αναλύοντας τους μηχανισμούς της. Βασιζόμενη στην επιστήμη και την τεχνολογία αναπτύσσει μοντέλα που προσομοιώνουν τη λειτουργία των οικοσυστημάτων.

Η πολυπλοκότητα και η δυσκολία ανάγνωσης και ανάλυσης του συνόλου των δεδομένων, σε συνδυασμό με την διάκριση του ανθρώπου από αυτό, αλλά και την ορθολογική ανάγκη για τακτικότητα ενός τέλειου μοντέλου αναπαράστασης, αυτό του συνόλου της φύσης, οδηγεί στο ακριβώς αντίθετο, δηλαδή στην χειραγώγηση της φύσης στο σύνολο της. Κατά κάποιο τρόπο μέσω της οικολογίας καλύπτουμε τις αναγκαίες προϋποθέσεις επέμβασης στο άγνωστο, δηλαδή δίνεται η νομιμοποίηση κατάληψης της φύσης από τις φυσικές επιστήμες, με στόχο την διατήρηση της στο ανθρώπινο βιώσιμο μέτρο σε αντίθεση με την ουσία ύπαρξης του μηχανισμού αυτού, που είναι, η συνεχής μεταβολή και αναγέννηση.

Η αναζήτηση παρακαμπτήριων και εναλλακτικών οδών μεταξύ της ολιγάρκειας και απληστίας προς την επίλυση της περιβαλλοντικής κρίσης οδηγεί σε τεχνολογικά οικολογικά τεχνάσματα που βραχυπρόθεσμα ή μεσοπρόθεσμα καταλήγουν στο ίδιο σημείο. Η λογική της δοκιμής και πλάνης (trial and error) δεν μπορεί να εφαρμοστεί στο περιβάλλον γιατί το κόστος του λάθους είναι ανυπολόγιστο! Κατ' αυτό τον τρόπο το βασικότερο ερευνητικό εργαλείο εξέλιξης της επιστημονικής γνώσης είναι ανίσχυρο να διαχειριστεί το οικοσύστημα, αφού συνεχώς ανακαλύπτουμε πως ξέρουμε ότι δεν ξέρουμε. Υπάρχει λύση σε αυτό το πρόβλημα?

Εικόνα 38: Κολάζ πράσινων προϊόντων προς κατανάλωση.

Ο φιλόσοφος Timothy Morton έχει αναπτύξει τον ορό οικολογία δίχως φύση (Ecology without Nature)¹⁷. Αναφέρεται καυστικά στις ζωντανές ρίζες ρομαντισμού στην σύγχρονη φετιχιστική σχέση του ανθρώπου με τη φύση, αλλά και τον δυισμό ανθρώπου-φύσης που πλέον έχει διαψευστεί.

Όπως και ο Slavoj Žižek προσθέτει στο ίδιο θέμα μια ρήση του Lacan ότι «δεν υπάρχει το μεγάλο Άλλο» γιατί ανήκουμε και εμείς οι άνθρωποι σε αυτό, άρα παύει να είναι Άλλο. Έτσι δεν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει η φύση στο σύνολο της ως άλλο. Ο Morton εισάγει τον όρο σκοτεινή οικολογία και εξηγεί σε δυο προτάσεις γιατί είναι αναγκαίος σήμερα: «*Η σκοτεινή οικολογία είναι μελαγχολική? Μελαγχολία είναι το χιούμορ της Γης και το υπόλειμμα από άθραυστο ψυχικό δεσμό μας με όλες τις μορφές ζωής*».

Ουσιαστικά πρέπει να αντιληφθούμε και να αποδεχτούμε την ασχήμια της φύσης μας (ότι και αν σημαίνει αυτό) και να μάθουμε να ζούμε με αυτή. Τέλος αν επιστρέψουμε στο ζήτημα της ολιγαρκείας και της απληστίας, πρέπει να δεχτούμε έναν ή κάθε έναν από αυτούς τους ορούς συμπεριφοράς με τις συνέπειες τους, δηλαδή από τη μια την ελευθερία ενός ζώου που κυκλοφορεί ελεύθερο στο δάσος, με το συνεχές ρίσκο του θανάτου ως φυσική συνέπεια της ανεμελιάς και της ασημαντότητας του και από την άλλη, τον ανασφαλή άνθρωπο που περιορίζεται στη σπηλιά του, ως μια μάταιη προσπάθεια να χειραφετήσει το πεπερασμένο περιβάλλον του και τη ζωή του. Δυστυχώς δεν μπορούμε να τα έχουμε όλα.

---

¹⁷ Timothy M., *Ecology without Nature*, Rethinking Environmental Aesthetics

Εικόνα 39, 40: Η ρομαντική όψη της φύσης (Poussin),
η άλλη όψη της φύσης (χωματερή).

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια δυναμική τάση φαινομενικά ενοποιητική. Στην πραγματικότητα είναι μια εφαρμογή, δίχως αφετηρία, δίχως τέλος. Πότε θα γνωρίζουμε ότι είμαστε οριστικά παγκόσμιοι? Μπορεί κάποιος εύκολα να απαντήσει, όταν όλοι θα έχουμε απαλλαχτεί από την εθνική και τοπική μας ταυτότητα χάριν της παγκόσμιας. Εδώ παρατηρούμε ένα οξύμωρο. Η ιδιότητες της παγκοσμιοποίησης επικαλούνται την διεθνή ενότητα εις βάρος οποιασδήποτε άλλης ενότητας. Ουσιαστικά μπορούμε να την αποκαλέσουμε ως 'διαλυτική ενότητα', όπως αυτή διαλυμένη ενότητα-ομοιογένεια ενός μίγματος στοιχείων που έχουν πολιτοποιηθεί.

Σε αυτό το ζήτημα έχουν προσφέρει οι Superstudio με το θεωρητικό τους έργο. Ένας όρος που συνοψίζει το έργο τους είναι Ζωή δίχως Αντικείμενα (Life without Objects)¹⁸, η συσχέτιση με τον όρο οικολογία δίχως φύση δεν είναι διόλου τυχαία αλλά σίγουρα όχι επιτηδευμένη. Πυλώνας του έργου τους είναι το Συνεχές Μνημείο (Continuous Monument). Το έργο αυτό αποτελεί την πρόταση μιας αντιουτοπίας της κατάληξης της παγκοσμιοποίησης μέσω του καπιταλισμού, της κατανάλωσης και της πολιτισμικής ομοιομορφίας. Τα μνημεία ξεχωρίζουν για τις ιστορίες που πρέπει να θυμόμαστε, αλλά το Συνεχές Μνημείο αντιμετωπίζει μια κατάσταση όπου πλέον δεν υπάρχουν υποδειγματικές ιστορίες, στο σημείο όπου ολόκληρος ο κόσμος γίνεται το σημαίνον της σιωπής, στο σημείο όπου κανείς δεν μπορεί να θυμάται πια. Κατά κάποιον τρόπο, το συνεχές Μνημείο ενσαρκώνει το τέλος της ιστορίας, όπως την γνωρίζαμε, ή τουλάχιστον το τέλος της πεποίθησης της Ιστορίας ως συνεκτικής αφήγησης.

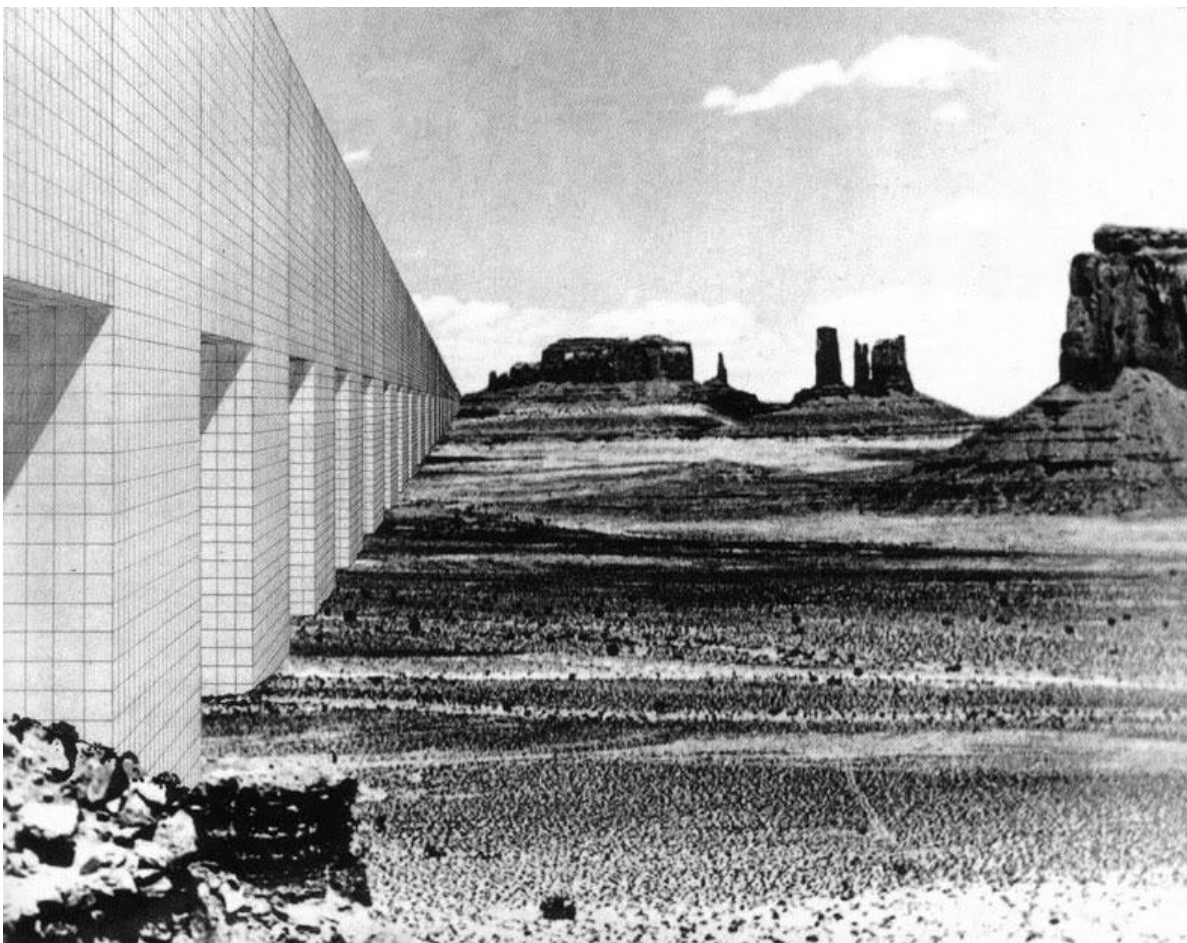
Η υπερβολή αυτής της πρότασης ενέχει μια μοναδική διορατική οπτική, ότι η ανθρώπινη Ζωή θα αναπτυχτεί σε τέτοιο βαθμό, μέσω της λατρείας και της επιδίωξης των αντικειμένων, όπου θα αναιρέσει την ανάγκη τους! Η τεχνητή αυτή ολοκλήρωση-υπέρβαση του καπιταλισμού υπό αυτό το πρίσμα ταλαντεύεται μεταξύ πρότασης και του εξορκισμού, ευχής και κατάρας. Συνολικά το έργο των Superstudio συνοψίζεται σε δυο άξονες, μια ολιγαρκής τοπική και ευαίσθητη αρχιτεκτονική πολιτισμικής συνέχειας και μια κριτικά άπληστη παγκόσμια και ειρωνική μη αρχιτεκτονική της υπέρβασης.

---

¹⁸ Lang P. Menkng W., Superstudio, *Life Without Objects*

Εικόνα 41, 42: Superstudio, Continuous Monument.

Η εξαφάνιση του Διπόλου – Η εξαφάνιση του Άλλου

Τα δίπολα δεν μπορούν να υπάρξουν μονομερώς και μπορούμε να τα αντιληφθούμε μόνο μέσω της τροφοδότησης του ενός από το άλλο. «Όπως έλεγε ο Χέγκελ είμαστε πλήρως μέσα στην αυτοκινούμενη ζωή αυτού που είναι νεκρό»¹⁹. Η ύπαρξη του κόσμου μας βασίζεται στην ανισορροπία που εκτίνεται σε όλες της κλίμακες. Το πρόβλημα εγείρεται στην υπερ-τροφοδότηση αυτής της ανισορροπίας με στόχο την εξάλειψή της. Η εκρηκτική απελευθέρωση της ενέργειας και των πόρων επέτρεψε την έξαρση όλων των μορφών και αξιών σε τέτοιο βαθμό όπου οδήγησε στην αυτονόμηση τους πέραν οποιουδήποτε ελέγχου σε μορφοκλασματικά σύμπαντα πλέον ανεξέλεγκτα από την ατομική και τη συλλογική παρέμβαση, εξυπηρετώντας την επ' άπειρων αυτοαναπαραγωγή τους.

«Σ' αυτό το μορφοκλασματικό στάδιο δεν υπάρχει πια ισαξία/ισοδυναμία, ούτε φυσική ούτε γενική, δεν υπάρχει, για να κυριολεκτούμε, νόμος της αξίας, υπάρχει μόνο ένα είδος επιδημίας της αξίας, καθολικής μετάστασης της αξίας, πολλαπλασιασμού και κυβευτικής διασποράς... κάθε κατηγορία φέρεται στο μέγιστο βαθμό γενίκευσης της και απορροφάται απ' όλες τις άλλες κατηγορίες. Όταν κάθε τι είναι πολιτικό, τίποτε δεν είναι ποια πολιτικό και η λέξη δεν έχει νόημα. Όταν κάθε τι είναι σεξουαλικό, τίποτε δεν είναι πια σεξουαλικό και το σεξ χάνει κάθε καθορισμό. Όταν κάθε τι είναι αισθητικό, τίποτε δεν είναι πια μήτε ωραίο μήτε άσχημο και η ίδια η τέχνη εξαφανίζεται. Πρόκειται για μια παράδοση κατάσταση που τη συνθέτουν αφενός η ολοσχερής εκπλήρωση μιας ιδέας, η τελειότητα του νεωτερικού κινήματος και αφετέρου, η εξάρνηση του, η εκκαθάριση του μέσω της ίδιας του της υπερβολής, μέσω της διαστολής του πέραν των ίδιων ορίων. Την κατάσταση αυτή μπορούμε να την συλλάβουμε με ένα και το αυτό σχήμα: δια-πολιτικό, δια-σεξουαλικό, δια-αισθητικό²⁰».

¹⁹ Baudrillard J., Το θεώρημα του καταραμένου αποθέματος, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σ. 121

²⁰ Baudrillard J., Μετά το όργιο, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σσ. 12-18

Εικόνα 43: Κολάζ, Δια-αισθητικό, Δια-σεξουαλικό, Δια-πολιτικό.

Επί της ουσίας μιλάμε για την διάλυση του διπόλου όχι μέσω της άρνησης του, αλλά μέσω της μορφοκλασματικής αξιολόγησης του, όχι πια «ως μεταφορά που έπαιζε με τη διαφορά και με την αυταπάτη της διαφοράς»²¹, με συνέπεια την επιτάχυνση του διπόλου στο βαθμό της καταστροφής. Σε μεγάλο βαθμό ο κίνδυνος καταστροφής κρύβεται στην προσπάθεια εξάλειψης του κακού που κατά συνέπεια αναγεννάτε από την ίδια του την ανάλωση μέσα στην απελευθέρωση του καλού²².

Η διαδικασία αυτή μπορεί να παρομοιαστεί με την εργαστηριακή καθαρότητα που επιτρέπει-επιφέρει τις ιδανικές συνθήκες κλωνοποίησης. Στην κοινωνική πραγματικότητα, η εργαστηριακή καθαρότητα του ουδέτερου δυτικού μοντέλου εξαπλώνεται είτε μέσω της διάλυσης και της εξόντωσης της ετερότητας άλλων παραδοσιακών «άγριων» κοινωνιών, είτε μέσω ενσωμάτωσης και της διάβρωσης με τη διαπραγμάτευση της διαφοράς.

Στην πρώτη περίπτωση έχουμε τα ιστορικά παραδείγματα της εξόντωσης των γηγενών πληθυσμών της Αμερικής από τους αποικιοκράτες κατακτητές. Η μανία αυτής της βίας εναντίον τους προκλήθηκε, όπως αναφέρει ο Baudrillard, λόγο της ριζικής ετερότητας των δυο φυλών και την άρνηση οποιασδήποτε επαφής, μίξης, διαπραγμάτευσης και οπισθοχώρησης από τους γηγενείς που κατέληξε στην συμπλεγματική ανάγκη εξάλειψης του Άλλου²³.

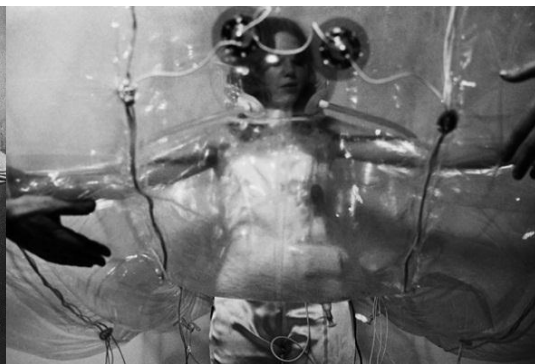
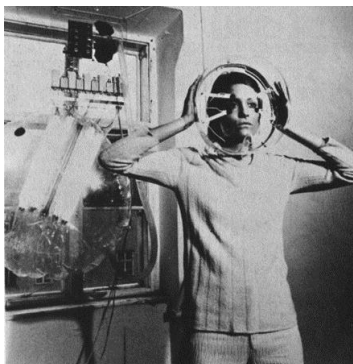
²¹ Baudrillard J., Μετά το όργιο, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σσ. 12-18

²² Baudrillard J., Το θεώρημα του καταραμένου αποθέματος, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σ. 119

«Υπάρχει μια τρομακτική συνέπεια στην αδιάκοπη παραγωγή θετικότητας. Διότι, αν η αρνητικότητα γεννά την κρίση και την κριτική, η υπερβολική θετικότητα γεννά την καταστροφή, διότι είναι ανίκανη να διυλίζει την κρίση και την κριτική σε ομοιοπαθητικές δόσεις. Κάθε δομή που εγκλωβίζει, που εκδιώκει, που εξορκίζει τα αρνητικά της στοιχεία διατρέχει τον κίνδυνο μιας καταστροφής από ολική αντιστροφή, όπως κάθε βιολογικό σώμα που εγκλωβίζει και εξαλείφει τα σπέρματα του, τους βακίλους του, τα παράσιτα του, τους βιολογικούς εχθρούς του, διατρέχει τον κίνδυνο της μετάστασης και του καρκίνου, δηλαδή μιας θετικότητας που καταβροχθίζει τα ίδια του τα αντισώματα, στο εξής άνευ απασχολήσεως».

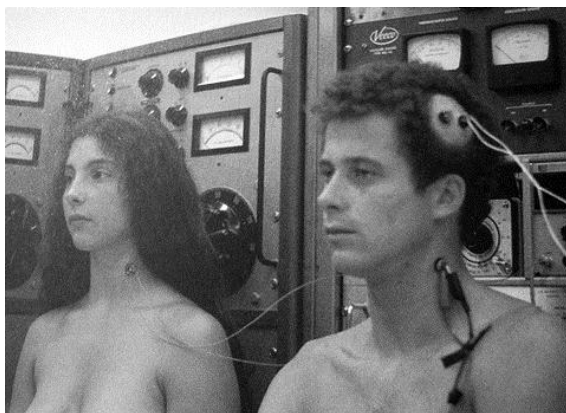
²³ Baudrillard J., Το μελόδραμα της διαφοράς, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σ. 119

«Οι Αλακαλούφ της Γης του Πυρός εξοντώθηκαν δίχως να προσπαθήσουν ποτέ να καταλάβουν τους λευκούς, να τους μιλήσουν ή να διαπραγματευτούν μαζί τους. Εκείνοι ονομάζονταν «Άνθρωποι», και γι' αυτούς δεν υπήρχαν άλλοι τέτοιοι. Οι λευκοί δεν ήταν καν διαφορετικοί: ήταν ακατανόητοι. Τα πλούτη τους, η εκπληκτική τεχνολογία τους δεν τους εντυπωσιάζουν. Στη διάρκεια τριών αιώνων επαφής δεν υιοθετούν τίποτε από τις τεχνικές των λευκών, κωπηλατούν πάντα μες στις μικρές βάρκες τους. Οι λευκοί τους αποδεκατίζουν και τους σκοτώνουν, μα είναι σαν να μην υπάρχουν. Οι Αλακαλούφ θα πεθάνουν δίχως να εκχωρήσουν τίποτε από την ετερότητα τους. Δεν θα αφομοιωθούν ποτέ, δεν θα φτάσουν ούτε καν στο στάδιο της διαφοράς, θα πεθάνουν δίχως να έχουν κάνει την τιμή στους λευκούς να τους αναγνωρίσουν ως διαφορετικούς».

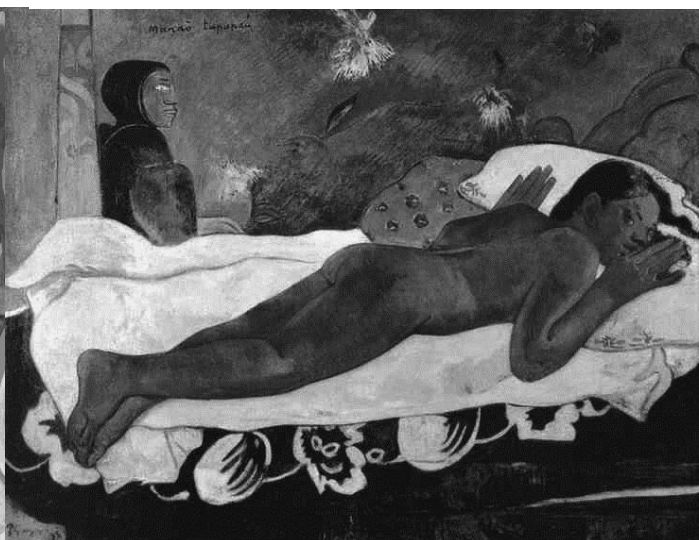
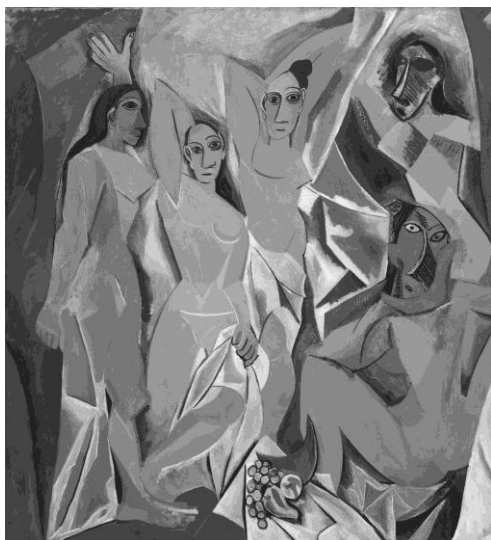

Εικόνα 44, 45, 46: Coop Himmelb(l)au, *The White Suit*, Heart City projects.

Εικόνα 47, 48: Ant Farm, *Environman*, *Clean Air Pod*.

Εικόνα 49, 50: Ο οριενταλισμός των μοντέρνων, Picasso, Gauguin.

Στην δεύτερη περίπτωση της αφομοίωσης χρησιμοποιούνται μέσα, όπως τα δικαιώματα, ο ρατσισμός και η μιγαδοποίηση. Φαντάζονται αντίθετα, αλλά εξυπηρετούν την πλαισίωση και τον κομφορμισμό ενός πολιτισμού από έναν άλλο. Ορίζοντας το δικαίωμα στην διαφορά, επιτυγχάνεται η βίαιη αποσαφήνιση μιας κουλτούρας, μέσω του εξωτισμού, με στόχο την χειραγώγηση της προς εξουδετέρωση και εκμετάλλευση, πλέον ως αμετάβλητο 'νεκρό' τουριστικό προϊόν. Στον αντίποδα ο ρατσισμός αποτελεί μια εκ των έσω περιθωριοποίηση, φυλετικών και κοινωνικών ομάδων και αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ενοχλητικής τριβής και της απειλής της συγκρίσιμης διαφοράς πλέον, μεταξύ τάξεων που καταλήγει είτε σε βία είτε σε συρρίκνωση και κομφορμισμό των μειονοτήτων.

Τέλος στην περίπτωση της ενσωμάτωσης ή καθολικής πολιτισμικής επιβολής παρατηρείται αρχικά η μιγαδοποίηση μιας κουλτούρας, όπως στην περίπτωση της Τζαμάικα και άλλων αποικιών και εν συνεχεία μια νέα συγκρότηση μιας οντότητας που μοιράζεται κοινά στοιχεία με την εισβάλουσα κουλτούρα και μπορεί μελλοντικά με τη σειρά της να επεκταθεί και να μεταβάλει ή να 'μολύνει' τον κατακτητή της. Παραδείγματα τέτοιων φαινομένων παρατηρούνται στη χρήση της γλώσσας των αποικιών (Τζαμάικα, Ιαπωνία)²⁴ όπως και σε πολιτικοοικονομικά μοντέλα όπως το μιγαδικό καπιταλιστικό σύστημα της Κίνας.

Γενικεύοντας αυτή τη σκέψη, τα φαινόμενα αυτά δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της αποικιοκρατίας σε κάποιο μακρινό τόπο αλλά και εσωτερικά φαινόμενα του δυτικού κατασκευάσματος. Η «κατάκτηση» του κόσμου από το δυτικό πολιτισμό έχει εσωτερικεύσει πλέον το σημαντικό ζήτημα της ετερότητας και μάχεται με κάθε μέσο να την μετατρέψει σε διαφορετικότητα, άλλοτε κωμική άλλοτε επικίνδυνη. Στο πλαίσιο της διαφορετικότητας, το οποίο ως πλαίσιο έχει επεκταθεί σε οποιοδήποτε συγκρίσιμο τομέα της ανθρώπινης ζωής, όπως η αισθητική, η επικοινωνία, η σεξουαλικότητα, η πολιτική, η ασφάλεια και αλλά, τα άκρα οφείλουν δυνητικά να εξαφανιστούν. Η διαδικασία αυτή της λεύκανσης, κάθε άλλο παρά οδηγεί την κοινωνία στην τελειότητα, αποτελεί έναν κομφορμισμό της συναίνεσης, μια πρόταση που δεν μπορεί κανείς να αρνηθεί²⁵.

²⁴ Delanda M., Γλωσσική ιστορία: 1700-2000 μΧ., Βαϊνός Μ. μετ., «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», σσ.340-386.

²⁵ Baudrillard J., Μα που έχει περάσει λοιπόν το Κακό, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σ. 94. «Σε μια κοινωνία η οποία, με την πολλή προφύλαξη, τη θανάτωση των φυσικών τις αναφορών, τη λεύκανση της βίας, την εξόντωση των σπερμάτων της και όλων των καταραμένων αποθεμάτων, την αισθητική χειρουργική του αρνητικού, δεν θέλει πια να έχει σχέση παρά μόνο με τη λελογισμένη διαχείριση και τον λόγο του Καλού, σε μια κοινωνία όπου δεν υπάρχει πια δυνατότητα να πεις το Κακό, αυτό μεταμορφώνεται σ' όλες τις ιοβόλες και τρομοκρατικές μορφές που μας κατατρύχουν».

«Από τη στιγμή που τα κράτη δεν μπορούν πια να επιτεθούν ή να καταστρέψουν το ένα το άλλο, στρέφονται σχεδόν αυτόματα προς τον ίδιο τους το λαό ή την ίδια τους τη εδαφική επικράτεια, μ' ένα είδος εμφυλίου, εσωτερικού πολέμου του κράτους εναντίον της ίδιας του της φυσικής αναφοράς (μήπως δεν είναι η μοίρα κάθε σημείου, κάθε σημαίνουσας και εκπροσωπούσας αρχής, να καταργεί τη φυσική της αναφορά?)²⁶».

---

²⁶ ²⁶ Baudrillard J., «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», Σαρίκας Ζ. μετ., στο: Καθρέφτης της τρομοκρατίας, σ. 91.

Το Μητροπολιτικό φαινόμενο

Οι μητροπόλεις είναι ένα υβρίδιο πόλης κεντρικού τόπου και πόλης πύλης, δηλαδή μια κυρίαρχη πόλη στην ευρύτερη περιοχή που βρίσκετε, αλλά και ένας βασικός δικτυακός κόμβος διακίνησης και μεταποίησης προϊόντων και πληροφορίας. Ιστορικά οι πόλεις-πύλες βρίσκονταν σε στρατηγικά γεωγραφικά σημεία, γύρο από εμπορικά λιμάνια που συνδέονταν εύκολα με τον υπόλοιπο κόσμο, ενώ οι πόλεις κεντρικού τόπου βρίσκονταν στην ενδοχώρα μεγάλων κρατών λειτουργώντας ως πυρήνας στα συμπλέγματα μικρότερων περιφερικών πόλεων.

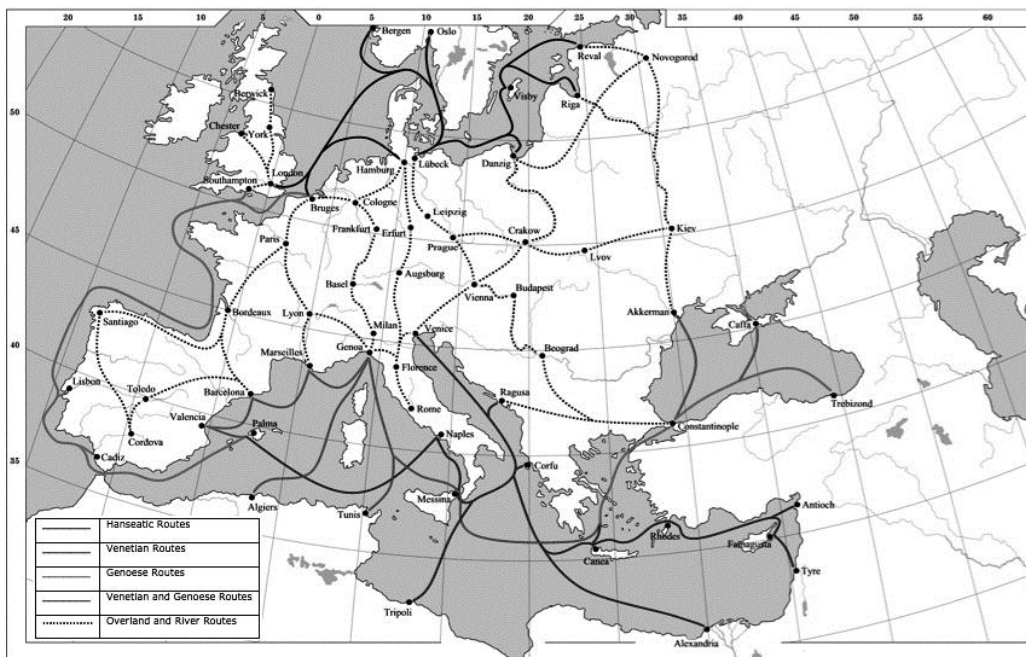
«Μέχρι τότε, οι οδικές μεταφορές δεν μπορούσαν να συναγωνιστούν τις γρήγορες και ευέλικτες μεταφορές που προσέφερε η θάλασσα. Ενώ οι οδικές αποστάσεις χώριζαν τους αστικούς οικισμούς, η ανοιχτή θάλασσα ένωνε πόλεις-πύλες. Η εμφάνιση όμως των μέσων μεταφοράς που κινούνταν με ατμό εξάλειψε αυτούς τους περιορισμούς, δίνοντας στις μεσόγειες πρωτεύουσες πολλά από τα πλεονεκτήματα που απολάμβαναν μέχρι τότε οι ναυτιλιακές πόλεις²⁷».

Είναι μια δομή που απορρόφα και εκπέμπει ροές σε όλες τις κλίμακες. Ροές ανθρώπων και πρώτων υλών από την περιφέρεια, ροές ενεργείας, πληροφορίας και προϊόντων από υπερ-τοπικά δίκτυα. Η σύνδεση και ανάπτυξη αυτών των δικτύων και καινοτομιών ισχυροποίησε ένα αυτοκαταλυτικό βρόχο με νέους κόμβους. Καταυτό το τρόπο οι μητροπόλεις γίνονται ένας μεσάζοντας-μεταποιητής μεταξύ του τοπικού και το δικτυακού μέσω κεντρομόλων και φυγοκέντρων δυνάμεων.

«Αν και ο ηλεκτρισμός και ο χάλυβας έδρασαν ως κεντρομόλες δυνάμεις, καθιστώντας δυνατές τις μεγάλες συγκεντρώσεις ανθρώπων και μηχανημάτων που εκπροσωπούνταν από τις νέες Μεγαλόπολεις, η μηχανή εσωτερικής καύσης και το αυτοκίνητο άσκησαν φυγόκεντρη επίδραση. Επέτρεψαν στους ανθρώπους να φύγουν από τα κέντρα των πόλεων και να μετακομίσουν σε ραγδαία αναπτυσσόμενες περιφερικές περιοχές ... καθώς τα προάστια άρχισαν να στεγάζουν περισσότερο αστικό πληθυσμό από τα κέντρα των πόλεων, τα τελευταία έγιναν μέρος των ευρύτερων μητροπολιτικών περιοχών²⁸».

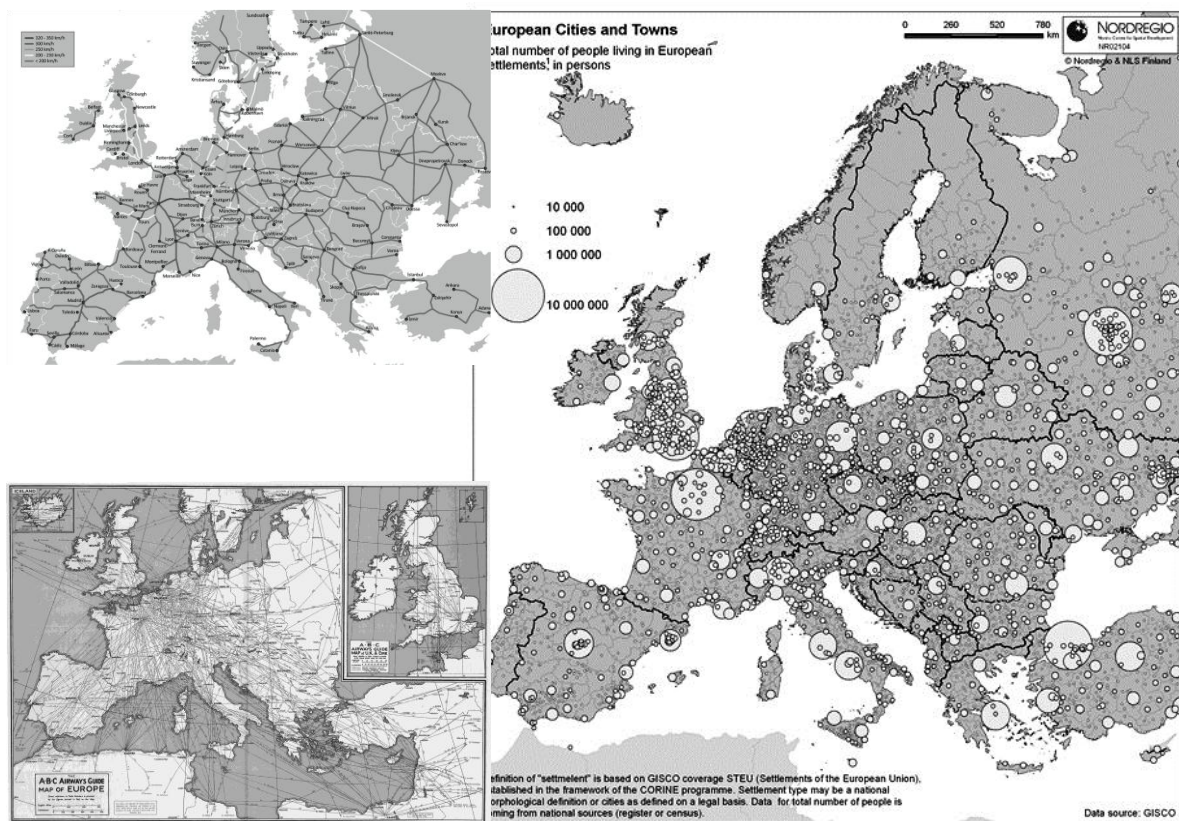
²⁷ Delanda M., Γεωλογική ιστορία: 1700-2000 μΧ., Βαϊνάς Μ. μετ. «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», σ.115.

²⁸ Honenberg και Lees, The making of urban Europe, σ. 316.
από: Delanda M., «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», Βαϊνάς Μ. μετ. Γεωλογική ιστορία: 1700-2000 μΧ., σσ.133-134.

Εικόνα 51: Ευρωπαϊκός χάρτης με τη σύνδεση πόλεων πυλών και πόλεων κεντρικού τύπου του μεσαίωνα.

Εικόνα 52, 53, 54: Στα αριστερά, δίκτυα υποδομών και αερομεταφορών, στα δεξιά πληθυσμιακός χάρτης των πόλεων της Ευρώπης.

Η μητροπολιτική περιοχή έχει καταστεί ένα γιγάντιο δίκτυο λειτουργικών σχέσεων που αναζητεί μορφή και διακυβέρνηση²⁹. Αυτή η μη σχεδιασμένη εξέλιξη των μητροπόλεων, τις μετέτρεψε σε πεδίο επιχειρησιακής ωφέλειας και σε πόλους εκμετάλλευσης της περιφέρειας με συνέπεια την άνιση ανάπτυξη. Πέραν των οργανισμών της αντι-αγοράς, οι κυβερνητικές γραφειοκρατίες καταστρέφουν τα αστικά δίκτυα, σύμφωνα με την Jane Jacobs, με μια ποικιλία «συναλλαγών της παρακμής» που έχουν ως αποτέλεσμα την απώλεια θετικής ανόδρασης ή απώλεια του ειδικού τύπου των οικονομιών συγκέντρωσης που εμπλέκονται στη δυναμική της αντικατάστασης των εισαγωγών³⁰.

Παρατηρούμε τα ίδια φαινόμενα του «φόνου της πόλης» στην εσωτερική τους δομή. Μεγάλες επιχειρήσεις καταλαμβάνουν τα εμπορικά δίκτυα των πόλεων, απασχολούν ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού, ελέγχουν διεθνείς σχέσεις και εισαγωγές-εξαγωγές και με αυτόν το τρόπο κρατούν δέσμια την πόλη εξυπηρετώντας πρωτίστως τα συμφέροντα τους με την απειλή μετακίνησης τους σε άλλη πόλη-χώρα³¹. Οι μητροπόλεις όντας δυναμικές και συνεχώς μεγεθυνόμενες αναπτύσσουν πολύ-πυρηνικά μοντέλα τα οποία ρυθμίζονται με όρους ανταγωνιστικότητας της αγοράς. Δηλαδή οι όροι αυτοί θέτουν σε δεύτερη μοίρα τις συλλογικές τάσεις αυτό-οργάνωσης των πολιτών σε μεγαλύτερες συνθέσεις, όπως και από μια μακροσκοπική άποψη του ίδιου θέματος, την κάλυψη των προϋποθέσεων υπαρξιακής ή χωροταξικής βιωσιμότητας ενός πυρήνα μέσα στη μητρόπολη.

²⁹ Lubove, «Urban planning and development», σσ. 474-475.

από: Delanda M., «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», Βαϊνάς Μ. μετ. Γεωλογική ιστορία: 1700-2000 μΧ., σ.134.

³⁰ Jacobs, Cities and the Wealth of nations, σσ. 183-198

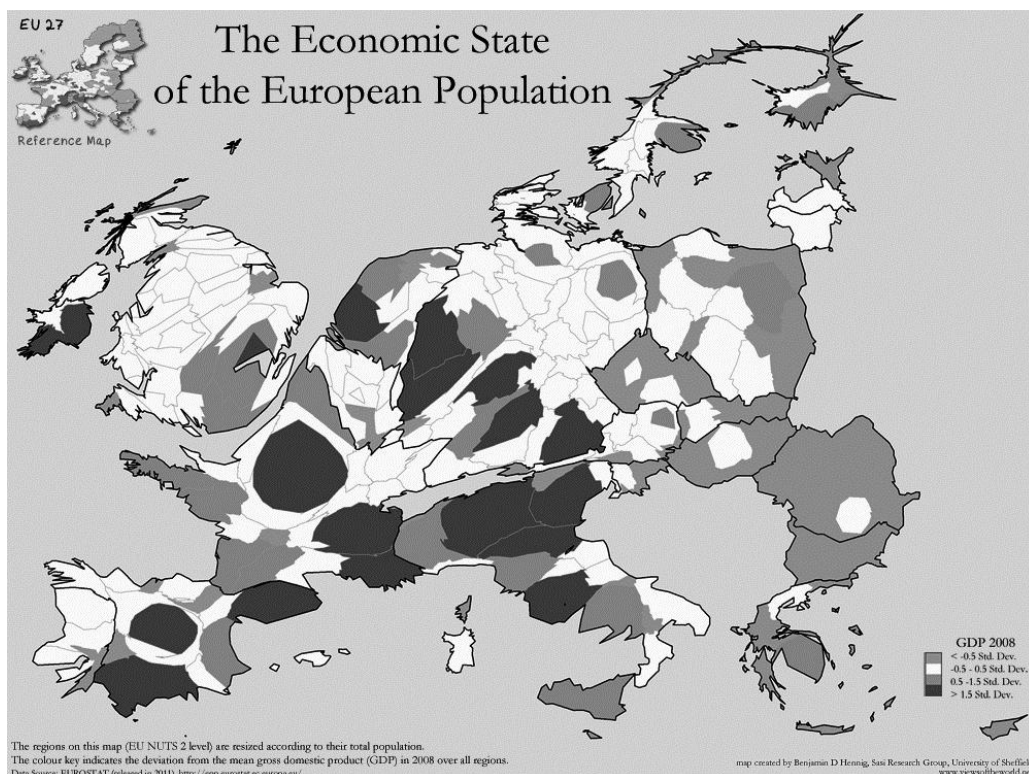
από: Delanda M., «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», Βαϊνάς Μ. μετ. Γεωλογική ιστορία: 1700-2000 μΧ., σ.136.

«Εξαιτίας του ότι οι μικρές πόλεις χρειάζονται ροή εισαγωγών για να οικοδομήσουν την κρίσιμη μάζα που δημιουργεί την εκρηκτική δυναμική αντικατάστασης των αγαθών, οποιαδήποτε κυβερνητική πολιτική κατευθύνει αυτήν τη ροή μακριά τους μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τον αφανισμό τους. Η φορολόγηση των αστικών κέντρων για να διατηρηθεί η κρατική βοήθεια προς τις αγροτικές περιοχές είναι ένα παράδειγμα, όπως και η προώθηση του εμπορίου μεταξύ μεγάλων και μικρών πόλεων, αφού μια μεγάλη πόλη θα προσπαθήσει να μετατρέψει μια μικρότερη πόλη σε ζώνη εφοδιασμού της»

³¹ Delanda M., Γεωλογική ιστορία: 1700-2000 μΧ., Βαϊνάς Μ. μετ. «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», σ.135.

«Ένας παράγοντας που συνέβαλε στην αποδυνάμωση της αστικής αυτοκαταλυτικής δυναμικής ήταν η πρωτοφανής κινητοποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίες, έχοντας εσωτερική τα οφέλη των οικονομιών συγκέντρωσης, μπορούσαν να μεταφέρουν την έδρα τους και τις εγκαταστάσεις παραγωγής τους με σχετική ευκολία... και καθώς φεύγουν, οι μεγάλες επιχειρήσεις παίρνουν μαζί τους τα εσωτερικευμένα πλεγματικά συστήματα τους αποστερώντας τις πόλεις από έναν ανεκτίμητο πόρο»

Εικόνα 55, 56: Παραμορφωμένος χάρτης παρουσιάζει άνιση κατανομή πλούτου στην Ευρώπη. Κάτω, OMA, στοιχεία που υποδεικνύουν την αναρχία στην οικονομική δύναμη οντοτήτων, και την δυνατότητα χειραγώγησης του μεγάλου από τον ισχυρό μικρό.

Τέλος το άτομο αποτελεί ένα φορέα επανάληψης της προαναφερθείσας κατάστασης σε ακόμα μικρότερη κλίμακα, όπου μη μπορώντας να συσχετίσει την παρουσία του με την τοπική κοινότητα λόγω, υψηλής πυκνότητας, ανομοιογένειας-απώλειας τοπικής ταυτότητας και τη δράση του στο σύνολο της πόλης μέσω της απώλειας πολιτικής-κοινωνικής διάστασης της δραστηριότητάς του απομονώνεται στο βραχυπρόθεσμο-ευκαιριακό ατομικό συμφέρον. Συνοψίζοντας, εκεί όπου είχαμε συνεκτικά αυτό-οργανωμένα συλλογικά πλέγματα πλέον έχουμε ρυθμιζόμενα ιεραρχικά μαζικά δίκτυα. Πέραν αυτού, σήμερα δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη η ύπαρξη μιας πραγματικής μητρόπολης.

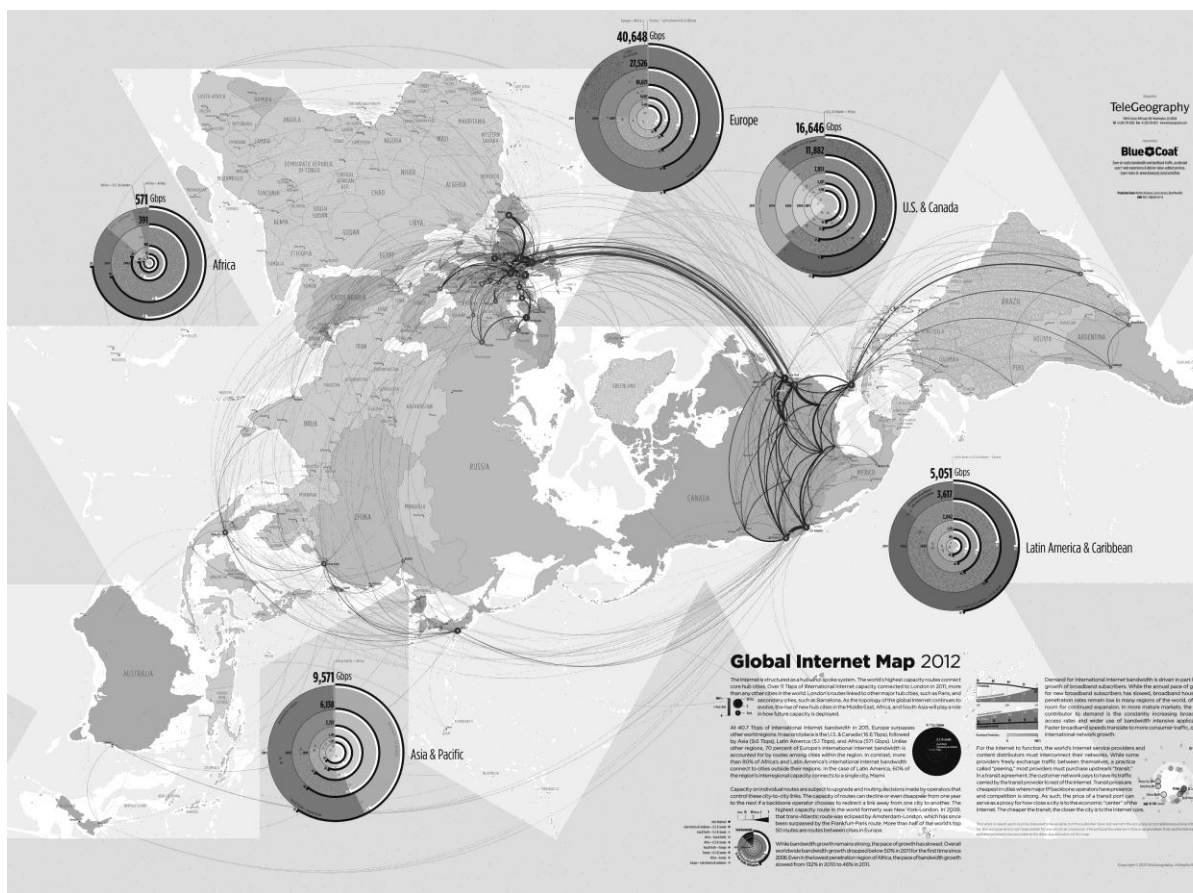
Ο κάθε ένας μπορεί να ζήσει το δικό του μητροπολιτικό θέαμα μέσω του διαδικτύου! Η δικτυακή υποδομή παρέχει την δυνατότητα αποκοπής από τον πεπερασμένο χώρο επιρροής και το άπλωμα στον κόσμο με άμεσο επακόλουθο την εξατομίκευση και την προσαρμογή του με άξονα τις προτιμήσεις και τις αντοχές του καθενός. Αν και ο διαδικτυακός κόσμος καθρεφτίζει των πραγματικό κόσμο σε αρκετές περιπτώσεις, το ότι μπορείς να τον παραμετροποιήσεις (customization), τον μετατρέπει σε μια εξωπραγματική ουτοπία, δηλαδή μια αντανάκλαση του εαυτού σου και δυνητικά στην απώλεια εαυτού. Επίσης η ευκολία της παραμετροποίησης προσφέρει ένα "υγειονομικά" αποστερημένο εγωκεντρικό περιβάλλον ταύτισης με αλλά ταυτοποιημένα άτομα προς ενίσχυση αυτής της φαινομενολογικής πραγματικότητας.

Πλέον ταυτιζόμαστε μέσω της διαφορετικότητας, του εσχάτου σημείου των ατομικών μας ελευθεριών. Είμαστε όλοι ίδιοι γιατί είμαστε όλοι ατομικά διαφορετικοί. Βιώνουμε την μετατροπή των λαών σε πλήθη.

«Έτσι ακριβώς και οι Άνθρωποι της Τεχνητής Νοημοσύνης θα διασχίσουν το νοητικό τους χώρο προσδεδεδμένοι στον κομπιούτερ τους. Ο Δυνητικός Άνθρωπος, ακίνητος μπροστά στον υπολογιστή του, κάνει έρωτα μέσω οθόνης και μαθήματα μέσω τηλε-διαλέξεων. Γίνεται μειονεκτικός κινητικά όσο, ασφαλώς και εγκεφαλικά³²».

---

³² ³² Baudrillard J., Το Ζίροξ και το Άπειρο, Σαρίκας Ζ. μετ., στο: «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα», σ. 64.

Εικόνα 57: Παγκόσμιος χάρτης διαδικτυακών υποδομών, που πάλι παρουσιάζει την άνιση κατανομή.

Πολιτισμική ευγονική – Αστικός δαρβινισμός

Ο κοινωνικός δαρβινισμός της προηγούμενης εποχής ήταν μια ιμπεριαλιστική πρακτική επιβολής της ισχυρότερης φυλής, ως ανώτερης από όλες τις άλλες. «Φυσικά, πέρα από τη λανθασμένη αντίληψη για μια μοναδική, ιδανική ισορροπία, αυτά τα κοινωνικά κινήματα πίστευαν ότι τα γονίδια καθορίζουν την κουλτούρα, δηλαδή ότι υπάρχει μόνον ένας αισθητήρας³³». Επικράτησε μια λανθασμένη άποψη στις ανθρωπολογικές επιστήμες ότι τα εργαλεία της βιολογικής εξέλιξης μεγάλων οργανισμών (πολλαπλασιαστές) ήταν είτε μόνο γονιδιακά, είτε μόνο πολιτισμικά. Αυτές οι τάσεις προκάλεσαν αντιδράσεις λόγω του δογματισμού τους και πλέον περάσαμε σε μια νέα προσέγγιση αλληλεπίδρασης, ταυτόχρονης οργανικής και πολιτισμικής εξέλιξης.

Πλέον βιώνουμε μια πολιτισμική ευγονική, δηλαδή τη συγχώνευση των πολιτισμών σε ένα παγκοσμιοποιημένο υβρίδιο και εξάλειψη δύσπεπτων συμπαγών σωμάτων μοναδικότητας, που δρα οριζόντια μέσω της μίμησης μαζικών διεθνών προτύπων κουλτούρας από δίκτυα και της ιεραρχικής επιβαλλόμενης επανάληψης εργαλείων γλωσσικών, μηχανικών, κοινωνικών και άλλων, προς την ομογενοποίηση του πλήθους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Manuel Delanda, της υβριδοποίησης καλαμποκιών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αναφέρει ότι η αναπαραγωγή κλώνων ενέχει τον κίνδυνο ανυπαρξίας εμποδίων εξάπλωσης ενός μικροοργανισμού που θα χτυπήσει σε ένα «γενετικό παράθυρο». Το παράδειγμα αυτό, ως μεταφορά, αποκαλύπτει την καταστροφικότητα που υποβόσκει στην ομοιομορφία που πυροδοτείται από την αναζήτηση μιας πεπερασμένης χρησιμοθηρικής τελειότητας. Η ιδία η ζωτικότητα της ανθρωπότητας με όρους συγχώνευσης σε ένα παγκόσμιο οργανισμό είναι η απειλή της ζωής του ανθρώπου στη γη.

Η πολιτισμική ευγονική επηρεάζει και κάθετα στην ιστορία, όπου έχουμε μια μουσικολογική αποτύπωσή της στην επιφάνεια, καταχωρημένη από έναν “ουδέτερο” εξωτερικό παρατηρητή. Η δε επιφάνεια υποβασταζόμενη από την νεωτερική ελαφρά κατασκευή λειτουργεί ως μνήμη-σύμβολο μιας εκ των έσω κατεδάφισης και παραχώρησης σε «ξένους» διακοσμητές. Σε συνέπεια αυτού έχουμε την μετάβαση από ζωντανό πολιτισμό σε διακριτή στερεοποιημένη κουλτούρα, που αρχειοθετείται και προφυλάσσεται για την διευκόλυνση του έργου της μουμιοποίησης-παγκοσμιοποίησης.

³³ Delanda M., Σάρκα και γονίδια., Βαϊνάς Μ. μετ. «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας», σ.208.

Το ανθρωπογενές περιβάλλον δέχεται τρομακτικές αλλαγές χάριν της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη είναι η λύση και πρόβλημα και λόγο της εκθετικής της καμπύλης καταλήγουμε στο πρόβλημα όλο και πιο γρήγορα. Η αστάθεια λόγω επιτάχυνσης των ροών θέτουν σε εξέλιξη ή σε καταστροφή τις πόλεις. Μέσα από αυτά τα δεδομένα, οι χώρες, οι πόλεις, οι περιοχές και τα άτομα καλούνται να λειτουργήσουν με επιχειρησιακούς-οικονομικούς όρους ανταγωνιστικότητας για να επιβιώσουν. Τα φαινόμενα είναι δυο.

Πρώτον οι χώρες, οι πόλεις ή ακόμα και οι συνοικίες και τα κτίρια μεταβάλλονται με τους όρους της ελεύθερης αγοράς και των διεθνών προτύπων κατά το πλείστον, διαφοροποιούνται ως θεαματικά μνημεία (τίνος?) προς προσέλκυση ενδιαφέροντος και επιδεικνύουν την πολιτιστική τους κληρονομιά μέσα από μια βιτρίνα. Δυσνητικά χάνουν τη συνοχή τους διογκώνονται και αναζητούν βραχυπρόθεσμες λύσεις (περιφερικοί άξονες κλπ) γίνονται ανισόρροπες και απρόσωπες, δυσνητικά προκαλούν υποβάθμιση και εσωτερική μετανάστευση και καταλήγουν σε σκληρές υποδομές, αναπλάσεις και σε εμπορικά κέντρα-μεγαδομές που κρύβουν πάρα λύνουν το ίδιο πρόβλημα.

Το δεύτερο φαινόμενο αποτελεί πολλαπλασιασμό του πρώτου, δηλαδή την κατάληξη στην κατάσταση όπου όλες οι πόλεις δυσνητικά ομογενοποιούνται. Όχι μόνο αισθητικά αλλά και λειτουργικά και αυτοαναιρείται η πλεγματική τους επαφή και συνδιαλλαγή. Πλέον δεν έχουν το δικαίωμα να θεωρούνται ξεχωριστές πόλεις αλλά παρόμοιες περιοχές μιας οικουμενόπολης.

Εικόνα 60: OMA, κολάζ εντυπωσιακών κτιρίων των αναδυομένων οικονομιών, τοποθετημένα στην έρημο.

Η Οικουμενόπολη είναι ένας όρος που επινοήθηκε από τον Κωνσταντίνο Δοξιάδη. Είναι μια πρόβλεψη που έκανε ο διαπρεπής πολεοδόμος της οικιστικής στα μέσα του εικοστού αιώνα για την κατάληξη των πόλεων του κόσμου μέχρι το 2100. Έχοντας στα χεριά του τα στατιστικά στοιχεία της εποχής και την κυρίαρχη τάση προς την αστικοποίηση προέβλεψε την διόγκωση των πόλεων σε τέτοιο βαθμό, όπου θα επέλθει η ένωση τους με κίνδυνο την εξαφάνιση των ορίων τους αλλά και της στοιχειώδους ανθρώπινης κλίμακας.

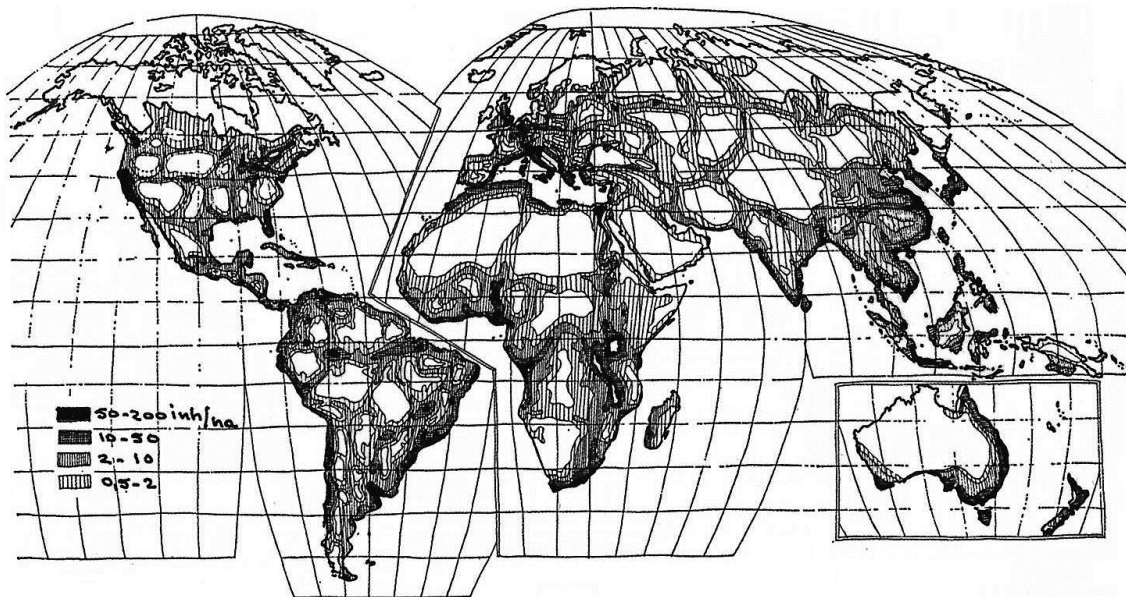
«Οι πόλεις του Ανθρώπου τείνουν η μια προς την άλλη, απλώνοντας τα πλοκάμια τους όπου, κάποια στιγμή τον 21^ο αιώνα να συναντηθούν σ' ένα διεθνές δίκτυο. Τότε η πόλη θα έχει περάσει από το στάδιο του κυττάρου πάνω στη γη στο στάδιο που συνελήφθη εδώ και αιώνες ως κοσμόπολη, η οποία όμως, τώρα παίρνει απλώς τη μορφή μιας παγκόσμιας πόλης με φυσική υπόσταση ή μιας οικουμενόπολης. Τότε ο πολιτισμός θα γίνει οικουμενικός και ο Άνθρωπος θα περάσει σε μια νέα εποχή της εξέλιξης του. Αν τώρα αυτό είναι για καλό ή για κακό, δεν το γνωρίζουμε. Εξαρτάται, όχι από το πλαίσιο και το μέγεθος τα οποία είναι αναπόφευκτα, αλλά από το κατά πόσον η εντοπία θα αντιμετωπίσει όλα τα προβλήματα, όλων των ανθρώπων, σε όλες τις περιοχές του πλανήτη προς όφελος του Ανθρώπου. Με τη σειρά του αυτό εξαρτάται από τη δομή και τη λειτουργία αυτού του νέου συστήματος και των στόχων που θα προσπαθήσει να κατακτήσει».

Μισό αιώνα μετά το ζήτημα παραμένει και τίθεται σε ένα πολύ-επίπεδο πλαίσιο. Η χωρική κατάληξη είναι απλά η εκδήλωση της ενεργειακής, περιβαλλοντικής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής κρίσης. Ως κατευθύνσεις ο Δοξιάδης έθεσε την εντόπια και την κλιμάκωση των πόλεων σε αφομοιώσιμα μέλη για τους ανθρώπους, εμπνεόμενος πάντα από το αρχαίο ελληνικό παράδειγμα.

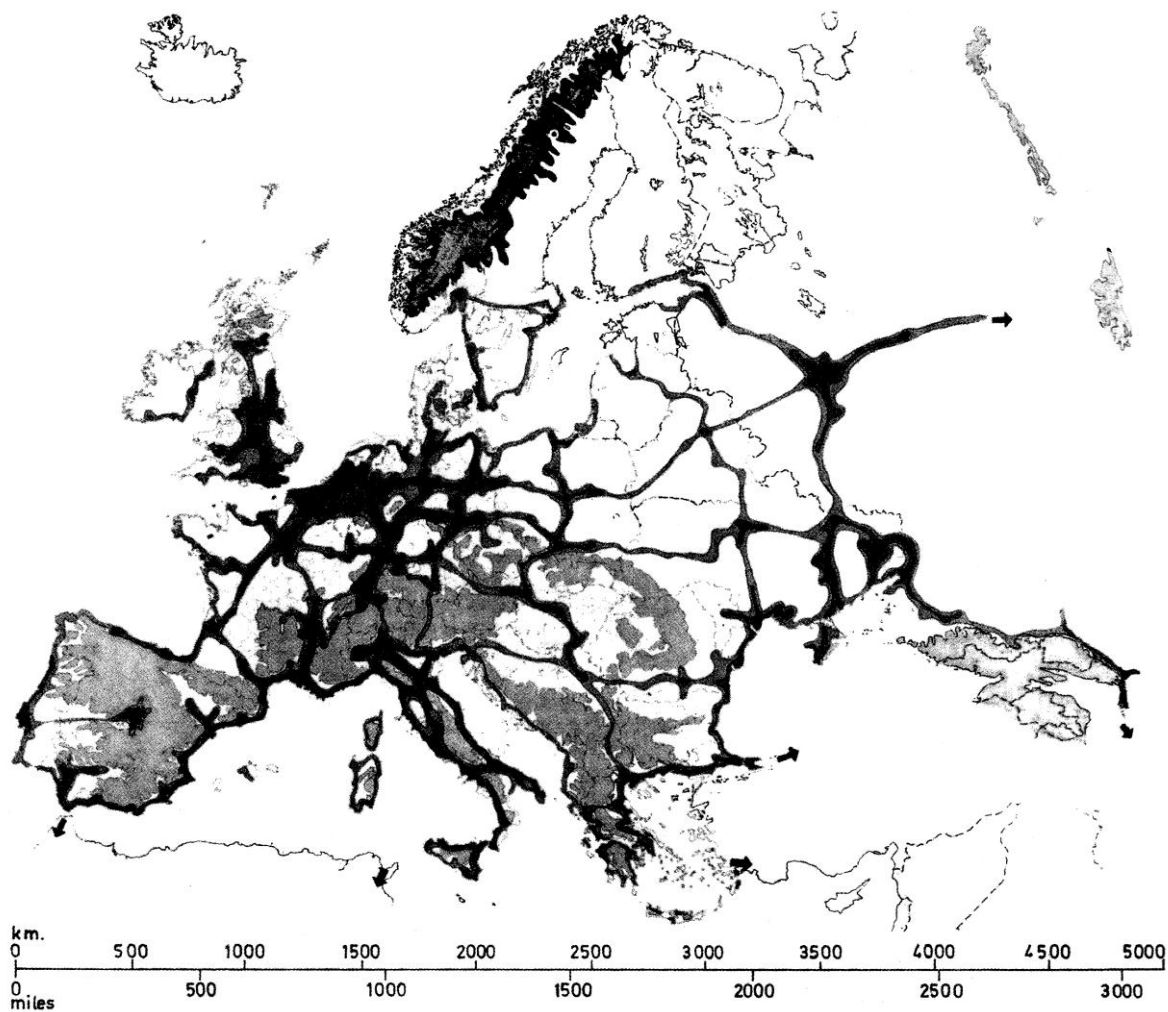
Τέλος ο Δοξιάδης, αναφερόμενος στο μέλλον των Ανθρώπων οικισμών, αναδεικνύει τρία ζητήματα. Πρώτον να αντιληφθούμε την πληθυσμιακή ανάπτυξη και την συνεπαγόμενη ανάπτυξη των πόλεων. Δεύτερον την ανάγκη για τάξη, δηλαδή την ομαλή μετάβαση στις κλίμακες, αλλά και την μετάβαση από το ορθογωνικό στο δικτυακό σύστημα. Τρίτον την ανάγκη για ποιότητα, κάθε σύνθεση, όσο μεγάλη και να είναι, οφείλει να σεβαστεί τις μονάδες που την αποτελούν, που είναι αναγκαίες για την επιβίωση του ανθρώπου και είναι οι μόνες που προσφέρουν καταφύγιο ανθρώπινης κλίμακας σε αυτούς³⁴.

³⁴ Doxiadis C. A., «A city for human development», Ekistics, τευχ. 151, σ. 374-394.

από: Δοξιάδης Κ., *Οι μετακινήσεις και οι οικισμοί του ανθρώπου*, Κύρτσης Αλ. Κύρτσης Αν.(επιμ.), στο: «Κείμενα σχέδια οικισμοί», σσ.114-115.

Εικόνα 61, 62: Δοξιάδης, η Οικουμένόπολη στον παγκόσμιο και τον ευρωπαϊκό χάρτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΜΕΘΟΔΟΣ

Πως μπορούμε να διαχειριστούμε ένα τόσο πολυδιάστατο πρόβλημα? Οι βασικές διαστάσεις δραστηριότητας του κόσμου μας είναι το ανόργανο, το οργανικό και η πληροφορία. Για να μελετήσουμε σε κοινή βάση τις συνθέσεις των τριών κατηγοριών πρέπει να τις ορίσουμε σε μια κοινή οντολογία. Τα συμβάντα με τα οποία εκδηλώνονται αυτές οι συνθέσεις είναι γραμμικά και μη γραμμικά. Αυτό καθιστά το μικρό και το μεγάλο εξίσου σημαντικό στον υπολογισμό των στοιχείων του προβλήματος, όπως και ισάξιοι είναι και ιεραρχικοί και οι αυτοοργανωτικοί μηχανισμοί. Πέραν όμως του χάους που περιγράφεται, υπάρχουν κάθε φορά οι ελάχιστες σταθερές όπου κάθε σύνθεση υπόκειται σε αυτές και εκφράζεται προσωπικά στο δυναμικό περιβάλλον. Αυτό είναι το τυπολογικό διάγραμμα, ένα σχέδιο σώματος που προσφέρει της βασικές αναλογίες-σχέσεις στη σύνθεση του, αλλά επιτρέπει την παραμετροποίηση προς επίλυση ειδικών καταστάσεων. Από την άλλη πλευρά, αυτή της επιστήμης της βιολογίας αποδεικνύεται μέσα από στοιχεία, η υπακοή των πόλεων, κατά προσέγγιση πάντα, σε κάποιους «παγκόσμιους κανόνες», δηλαδή ένα τυπολογικό διάγραμμα. Το ζήτημα το οποίο αναδεικνύεται είναι αυτό της μέγιστης φέρουσας ικανότητας ενός σχεδίου σώματος και κατά συνέπεια η ανάγκη μετάλλαξης προς αναζήτηση ενός νέου. Κλίνοντας το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τρία από τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά ρεύματα της εποχής μας, με στόχο την έκθεση τους ως μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο ζήτημα της κατοίκισης.

Assemblage theory

Μια πρόταση συγκρότησης αυτών των πολύπλοκων και περίπλοκων προβλημάτων έρχεται μέσα από την θεωρία Συνθέσεων (Assemblage Theory) του Manuel Delanda. Η θεωρία αυτή αποτελεί συνέχεια του έργου του Gilles Deleuze που ήταν και ο εμπνευστής της και αποτελεί περισσότερο μια ερμηνεία του έργου του και η αναδιατύπωση της στα σημερινά δεδομένα, όπως προτιμά να αποκαλεί 'Assemblage Theory 2.0'. Αρχικά στο βιβλίο του *A new philosophy of society*, ξεκαθαρίζει και αναδομεί τις προϋποθέσεις αυτής της σύνθεσης, διαφοροποιείται από θεωρίες του παρελθόντος και επισημαίνει την αναποτελεσματικότητα των εργαλείων κυρίως των κοινωνικών επιστημών³⁵. Αναλύει την οντολογική θέση αυτής της θεωρίας και έπειτα το τυπολογικό διάγραμμα της σύνθεσης.

Πάνω στην οντολογία, διαφοροποιεί τις συνθέσεις από τις ολότητες, δηλαδή η σύνθεση του όλου δεν είναι απλά το άθροισμα των μερών του. Ως βασική διαφορά παραθέτει συνοπτικά:

«Η αντίθεση με τις Χεγκελιανές ολότητες η θεωρία Συνθέσεων υποστηρίζει ότι το σύνολο διαθέτει συνθετικές ή αναδυόμενες ιδιότητες που δεν αποκλείουν την δυνατότητα ανάλυσής του. Με αλλά λόγια σε αντίθεση με τις οργανικές οντότητες, τα στοιχεία μιας σύνθεσης δεν σχηματίζουν ένα άρρηκτο σύνολο»³⁶.

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας συνθέσεων αναφέρει, οι συνθέσεις είναι φτιαγμένες από στοιχεία που είναι αυθύπαρκτα και αρθρωμένα από σχέσεις εξωτερικότητας, ώστε ένα στοιχείο μπορεί να αποκοπεί και να προσαρτηθεί σε μια άλλη σύνθεση. Οι συνθέσεις κυμαίνονται σε τρεις διαστάσεις.

Στην πρώτη διάσταση ορίζονται οι μεταβλητές όπου τα μέρη μπορούν να παίξουν, από καθαρά υλικό ρόλο σε ένα καθαρά εκφραστικό ρόλο, όπως και μίγματα των δυο. Στοιχεία που έχουν υλικό ρόλο είναι η τροφή, η φυσική εργασία, τα εργαλεία (απλά και πολύπλοκα), τα ανθρώπινα σώματα, τα κτίρια και οι γειτονιές, τα δίκτυα και οι θεσμικοί φορείς. Εκφραστικό ρόλο δεν έχουν μόνο η γλώσσα και τα σύμβολα, αλλά και το περιεχόμενο μιας συζήτησης, η στάση σώματος, ο ρουχισμός και οι εκφράσεις του προσώπου που είναι μη γλωσσικά στοιχεία³⁷.

³⁵ Delanda M., : introduction, στο, *"A New Philosophy of Society"* σ.5.

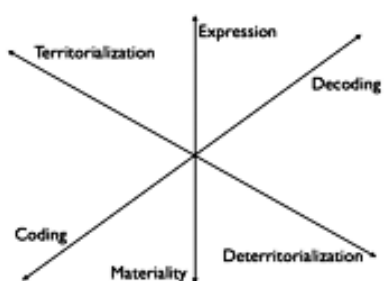
³⁶ Delanda M., : introduction, στο, *"A New Philosophy of Society"* σ.4.

³⁷ Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: *"A New Philosophy of Society"*, σ.12.

Εικόνα 63: Φόρμουλα αποσυναρμολογημένη στα μέρη της.

Εικόνα 64: Διάγραμμα των τριών αξόνων της οντολογικής θέσης.

Η δεύτερη διάσταση χαρακτηρίζει διαδικασίες στις οποίες τα στοιχεία σταθεροποιούν και αποσταθεροποιούν την ταυτότητα της σύνθεσης (εδαφικοποίηση και απόεδαφικοποίηση). Η διαδικασία της εδαφικοποίησης ισχυροποιεί την ομοιογένεια μιας σύνθεσης είτε οξύνοντας τα χωρικά όρια πραγματικών περιοχών, είτε μη χωρικά, μέσω της διαδικασίας διαλογής που απορρίπτει μια συγκεκριμένη κατηγορία ανθρώπων. Η αντίθετη διαδικασία είναι αυτή της απόεδαφικοποίησης³⁸.

Στη τρίτη διάσταση εξειδικευμένα εκφραστικά μέσα παρεμβαίνουν, παγιώνουν και σκληραίνουν την ταυτότητα μιας σύνθεσης ή, αντίθετα, επιτρέπουν μια ορισμένη ευρύτητα για επεμβάσεις ενώ παράλληλα επωφελούνται από γενετικούς ή γλωσσικούς πόρους (διαδικασίες κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης). Τα μέσα αυτά αποτελούν βάση μιας δεύτερης συνθετικής διαδικασίας. Ενώ η εδαφικοποίηση προσφέρει την πρώτη άρθρωση των στοιχείων, η κωδικοποίηση που εκτελείται από τα γονίδια ή τη γλώσσα ενισχύει μια δεύτερη άρθρωση, εδραιώνοντας τα αποτελέσματα της πρώτης και εντείνει την σταθεροποίηση της ταυτότητας των συνθέσεων³⁹.

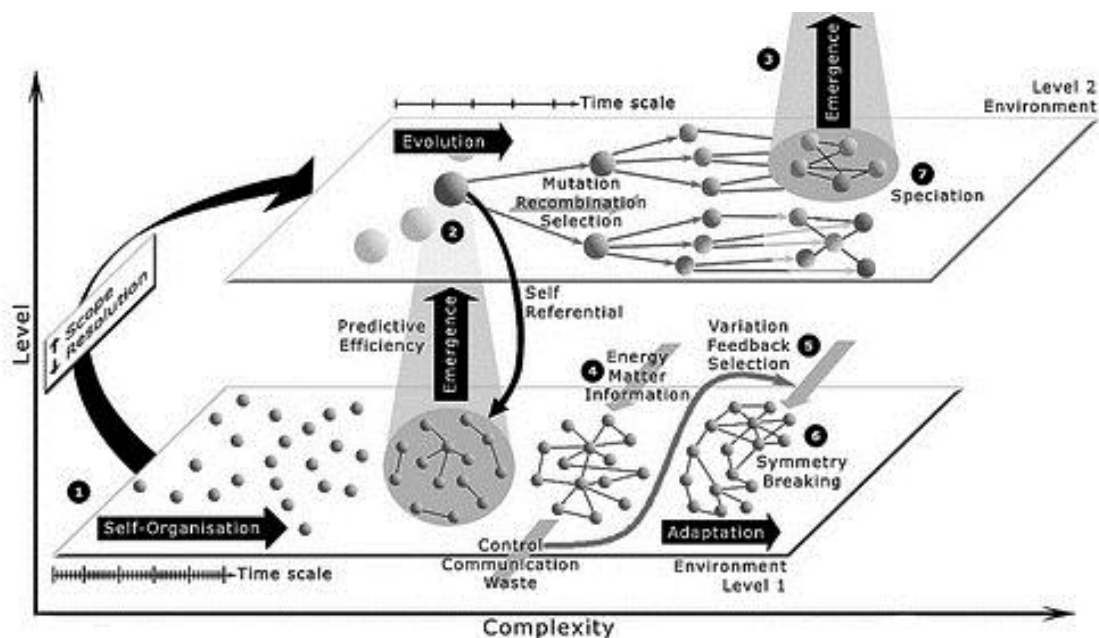
---

³⁸ Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: "A New Philosophy of Society", σ.13.

«Ένα κάλο παράδειγμα είναι η τεχνολογία επικοινωνιών, που εκτίνεται από τη συγγραφή μέχρι και ένα αξιόπιστο ταχυδρομείο, στο τηλεγράφημα, τα τηλέφωνα και τους υπολογιστές, όπου όλα τους θολώνουν τα χωρικά όρια κοινωνικών οντοτήτων εξαλείφοντας την ανάγκη συνύπαρξης: ενεργοποιούν την πραγματοποίηση συνομιλιών από απόσταση, επιτρέπουν σε διαπροσωπικά δίκτυα να σχηματιστούν μέσω τακτικής αλληλογραφίας, τηλεφωνικές κλίσεις ή επαφή μέσω υπολογιστή, και δίνουν στους οργανισμούς τα μέσα να λειτουργούν σε διαφορετικές χώρες την ίδια στιγμή»

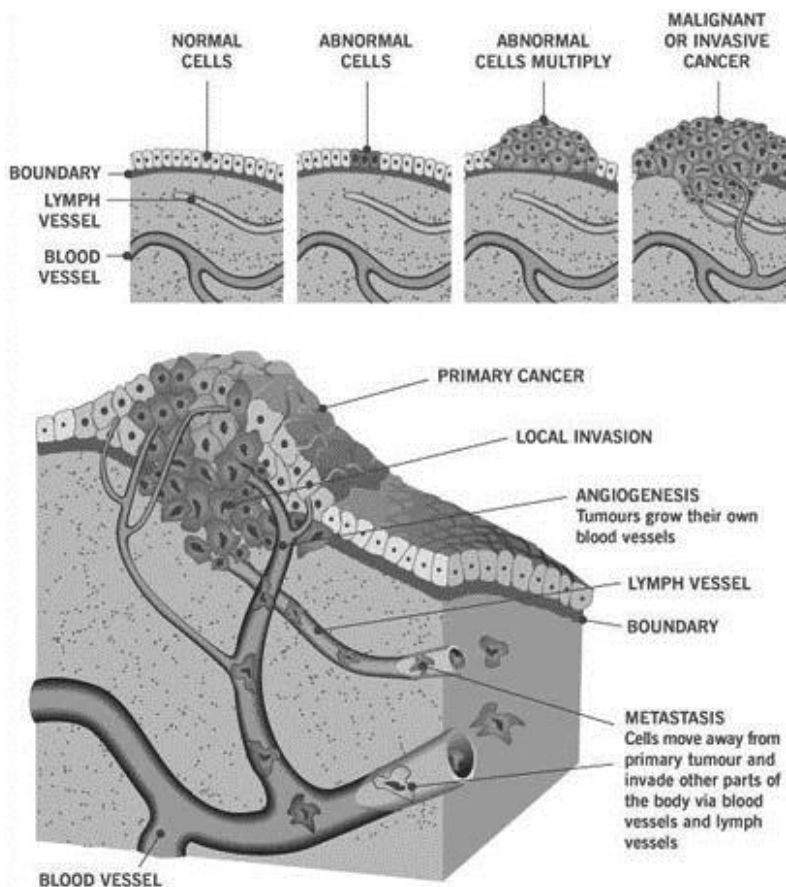
³⁹ Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: "A New Philosophy of Society", σ.15-16.

«Βιολογικοί οργανισμοί είναι παραδείγματα συνθέσεων συντεθειμένες μέσω εδαφικοποίησης και κωδικοποίησης, αλλά έτσι και πολλές κοινωνικές οντότητες, όπως ιεραρχικές οργανώσεις ... Είναι δελεαστικό να δούμε το δεδομένο ότι και οι βιολογικοί οργανισμοί και κάποιοι από τα πιο εμφανή κοινωνικά δίκτυα είναι διπλά αρθρωμένα, στην πηγή του αιτήματος της οργανισμικής μεταφοράς: ο ισομορφισμός της διαδικασίας ανεγείρει σε κάποιες βιολογικές και κοινωνικές οντότητες την απόδειξη της ομοιότητάς τους. Από την άλλη μεριά αυτή η πραγματική παρομοίωση δεν θα έπρεπε επιτρέπει την σκέψη ότι 'η κοινωνία ως άρρηκτο σύνολο' είναι σαν έναν οργανισμό, αφού πολλές κοινωνικές συνθέσεις δεν είναι αρκετά κωδικοποιημένες και αρκετά εδαφικοποιημένες. Με το δεδομένο αυτό και οι βιολογικές και οι κοινωνικές σφαίρες ενέχουν διαδικασίες αποκωδικοποίησης, υποχωρητικές συνθέσεις που δεν συμμορφώνονται στην οργανισμική μεταφορά.»

Εικόνα 65: Διάγραμμα που τοποθετεί την αυτοοργάνωση, την εξέλιξη και την μετάλλαξη συναρτήσει της πολυπλοκότητας και της μετάβασης στις κλίμακες.

Εικόνα 66: Ο τρόπος με τον οποίο τα καρκινικά κύτταρα εξαπλώνονται.

Η συνεχής επανάληψη αυτών των διαδικασιών σχηματοποιεί ολόκληρους πληθυσμούς συνθέσεων. Μέσα σε αυτούς τους πληθυσμούς άλλες συνθετικές διαδικασίες, που μπορούν να χαρακτηριστούν εδαφοποιητηκές ή κωδικοποιητικές αλλά που τυπικά σχετίζονται με εντελώς διαφορετικούς μηχανισμούς, παράγουν συνθέσεις μεγαλύτερης κλίμακας από τις οποίες κάποια μέλη από τον αρχικό πληθυσμό γίνονται συνθετικά στοιχεία. Η επανάληψη της συνθετικής διαδικασίας σε οποιαδήποτε χωρική κλίμακα και η επανάληψη του ίδιου τύπου συνθετικής διαδικασίας (εδαφικοποίηση, κωδικοποίηση) σε διαδοχικές κλίμακες, δίνει μια ιδιαίτερη προσέγγιση στο πρόβλημα σύνδεσης της μικρο και της μακροκλίμακας⁴⁰.

Ολοκληρώνοντας την τοποθέτηση του πάνω στην οντολογική κατάσταση των συνθέσεων, ο Delanda προσθέτει λεπτομέρεια στην περιγραφή της συνθετικής διαδικασίας εδαφικοποίησης και κωδικοποίησης ως μηχανισμούς γραμμικής και μη γραμμικής αιτιότητας⁴¹. Η γραμμική αιτιότητα συνήθως ορίζεται με όρους ατομικής εκδήλωσης, δηλαδή μιας αυθόρμητης εσωτερικής συνάφειας αιτίου-αποτελέσματος. Η μη γραμμική αιτιότητα παρουσιάζεται στη σχέση της εσωτερικής οργάνωσης μιας οντότητας με μια εξωτερική αιτία. Αυτή η εσωτερική οργάνωση μπορεί, για παράδειγμα, να καθορίσει ότι μια εξωτερική αιτία μεγάλης έντασης θα παράγει χαμηλής έντασης επίδραση (ή καθόλου επίδραση) και το αντίθετο, δηλαδή μικρές αιτίες μπορεί να έχουν έντονη επίδραση.

Οι δυο ρόλοι που παίζουν τα στοιχεία στη σύνθεση, υλικό και εκφραστικό, σχετίζονται με αυτές τις δυο μορφές αιτιότητας. Ενώ τα υλικά στοιχεία εμπεριέχουν ολόκληρο το ρεπερτόριο των αιτιακών αλληλεπιδράσεων, τα εκφραστικά στοιχεία συνήθως περιλαμβάνουν κατάλυση.

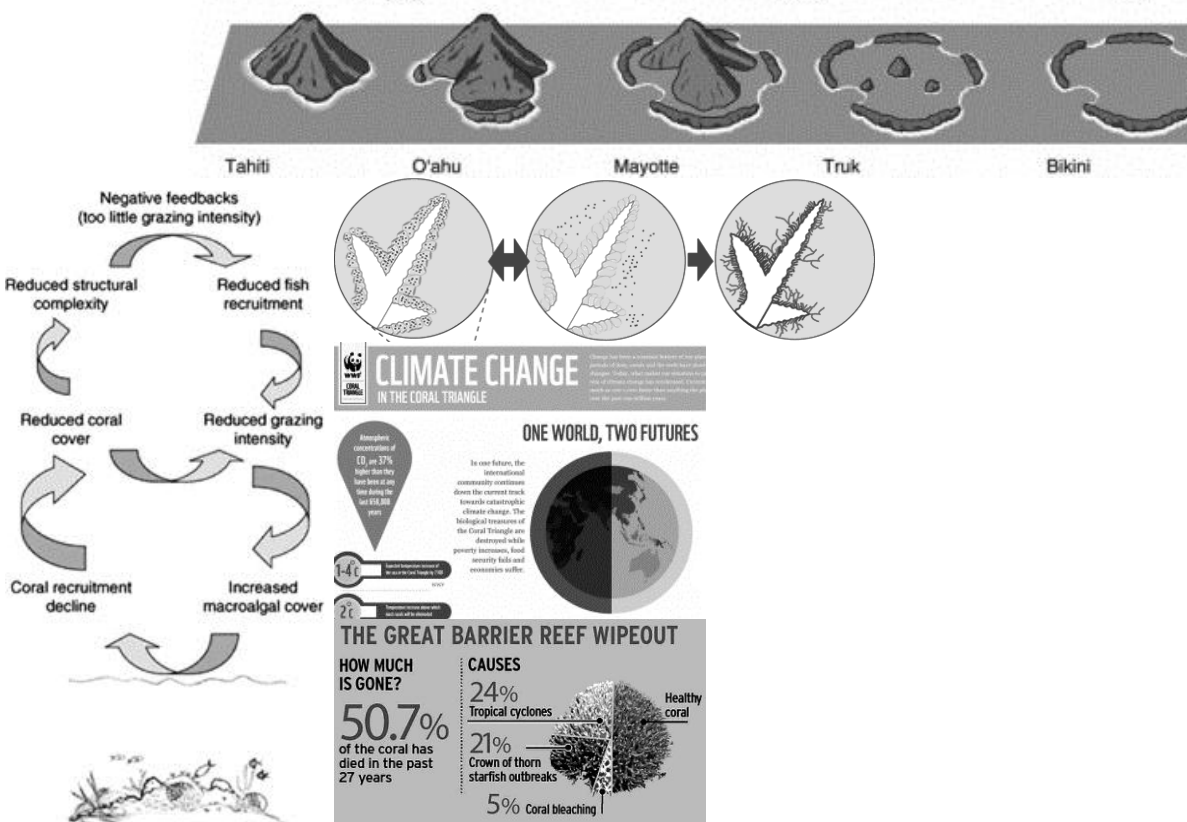
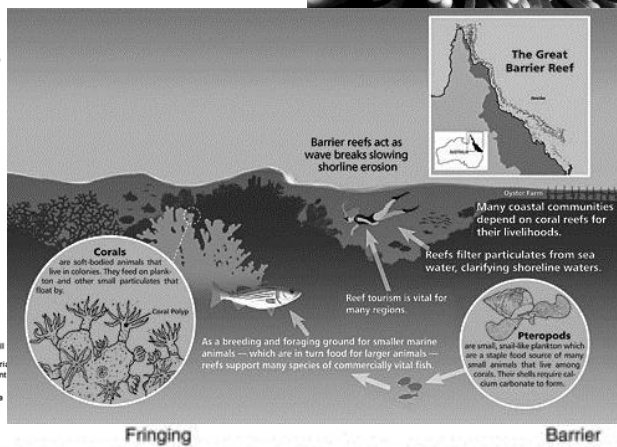
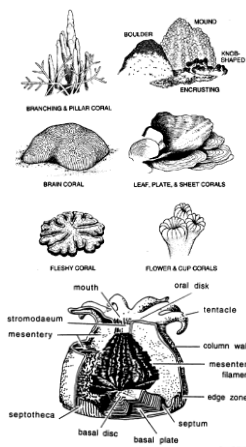
---

⁴⁰ Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: "A New Philosophy of Society", σ.17.

⁴¹ Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: "A New Philosophy of Society", σ.20.

«Αυτές είναι περιπτώσεις μη γραμμικής αιτιότητας, που ορίζονται από κατώτατα όρια που πάνω και κάτω από τα οποία εξωτερικές αιτίες αποτυγχάνουν να επιδράσουν, δηλαδή, κατώτατα όρια που ορίζουν τις δυνατότητες μιας οντότητας να επηρεάζεται. Σε κάποιες περιπτώσεις, οι δυνατότητες επιρροής μπορεί να κερδίσουν τον έλεγχο στο σημείο όπου οι εξωτερικές αιτίες γίνονται ωθήσεις ή καταλύτες για μια επίδραση ... Η κατάλυση επεμβαίνει βαθύτατα στη γραμμικότητα που προϋποθέτει ότι διαφορές αιτίες μπορούν να οδηγήσουν σε ένα και το ίδιο αποτέλεσμα – όπως ένα διακόπτης από μια εσωτερική κατάσταση ωθείται σε μια άλλη με διαφορετικά ερεθίσματα– και ότι η ίδια αιτία μπορεί να οδηγήσει σε πολύ διαφορετικά αποτελέσματα ανάλογα σε ποιο σημείο του όλου επεμβαίνει – όπως τις ορμόνες που διεγείρουν την ανάπτυξη ενός δέντρου όταν εφαρμόζονται στα άκρα του δέντρου και την αναστέλλουν όταν εφαρμόζονται στις ρίζες».

Εικόνα 67: Κολάζ, ανεπτυγμένο πάνω στη ζωή των κοραλλιών. Αποτελεί παράδειγμα της μικρομακρο σχέσης ενός οργανισμού με ομοίους του και άλλους, τη σχέση με τους γεωλογικούς σχηματισμούς, τους ανθρώπους και τις δράσεις τους. Τέλος τονίζεται, πως η επίδραση μικρών ανισορροπιών στο οικοσύστημα όπως η άνοδος της θερμοκρασίας κ.α. μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο ένα είδος.

Στη συνέχεια ο Manuel Delanda παρουσιάζει το τοπολογικό διάγραμμα της θεωρίας συνθέσεων μέσω της εναντίωσης των συνθέσεων από τα Αριστοτελικά είδη.

Μια ζωολογική διαίρεσης (phylum) μπορεί να θεωρηθεί ένα αφηρημένο σχέδιο σώματος (body-plan), δεν μπορεί να οριστεί χρησιμοποιώντας μετρικές έννοιες όπως διαστάσεις, από τη στιγμή που η πραγμάτωση ενός σχεδίου σώματος θα παρουσιάσει ένα τελείως διαφορετικό σύνολο αναλογιών. Μόνο μη μετρικές ή τοπολογικές έννοιες, όπως η συσχέτιση διαφόρων μελών ενός σώματος, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να το ορίσουν. Η δομή αυτών των σχεδίων σώματος ορίζεται από ελκυστές που είναι τοπολογικές σταθερές και από το χώρο⁴².

Μπορούμε να αναφερθούμε σε αυτές τις σταθερές ως καθολικές μοναδικότητες (universal singularities) ή ειδικά τοπολογικά χαρακτηριστικά που πολλά διαφορετικά συστήματα μοιράζονται. Οι κατανομές αυτών των καθολικών μοναδικοτήτων θα αντικαταστήσουν τα γένη του Αριστοτέλη, ενώ οι μεμονωμένες μοναδικότητες (individual singularities) αντικαθιστούν τα είδη.

---

⁴² Delanda M., *assemblages against totalities*, στο: "A New Philosophy of Society", σ.29.

«Για να το θέσουμε διαφορετικά, ένα σχέδιο σώματος ορίζει ένα χώρο πιθανοτήτων (το χώρο όλων των πιθανών σπονδυλωτών συνθέσεων, για παράδειγμα) και αυτός ο χώρος έχει μια τυπολογική δομή. Η έννοια της δομής του χώρου πιθανοτήτων είναι σημαντική στη θεωρία συνθέσεων έχοντας ως δεδομένο, αντίθετα με τις ιδιότητες, οι δυνατότητες μιας σύνθεσης δεν δίνονται, δηλαδή, είναι σχεδόν αδύνατες να υπάρξουν αν δεν ασκηθούν. Αλλά το σύνολο των πιθανών δυνατοτήτων μιας σύνθεσης δεν είναι άμορφο, παρόλο πόσο ανοικτού τύπου μπορεί να είναι, αφού διαφορετικές συνθέσεις παρουσιάζουν διαφορετικά σύνολα δυνατοτήτων. Η επίσημη μελέτη αυτών των χώρων πιθανοτήτων είναι ποιο ανεπτυγμένη στη φυσική και τη χημεία, όπου αναφέρονται ως χώροι φάσης (phase spaces). Η δομή τους είναι καταχωρημένη από τοπολογικές σταθερές ονομαζόμενες ελκυστές (attractors), όπως και από τις διαστάσεις του χώρου, διαστάσεις που ορίζουν το βαθμό ελευθερίας, ή σχετικούς τρόπους μεταβολής, από συμπαγή φυσικά ή χημικά δυναμικά συστήματα».

Η σύνδεση του ενός είδους με το άλλο, δεν θα αποτελεεί διαδικασία λογικής διαφοροποίησης, αλλά ιστορικής διαφοροποίησης που εμπεριέχει τις διαφορετικές εξελίξεις όλων των διαφορετικών ειδών που πραγματώνονται από το αφηρημένο σχέδιο σώματος.

Επίσης πρέπει να απορρίψουμε την ιδέα ότι οι κοινωνικές διεργασίες διαδραματίζονται μόνο σε δυο κλίμακες, τη μικρο και τη μακροκλίμακα, όταν αυτές οι κλίμακες σχεδιάζονται με όρους γενικοτήτων όπως «το άτομο» και «η κοινωνία ως όλον».

Οι όροι μικρο και μακρο δεν πρέπει να συσχετιστούν με δυο καθορισμένες κλίμακες αλλά να υποδηλώσουν τα στοιχεία και το αναδύμενο σύνολο σε οποιαδήποτε χωρική κλίμακα. Άρα σε κάθε κλίμακα οι ιδιότητες του συνόλου αναδύονται από τη μια, ως αλληλεπίδραση μεταξύ των μερών, προσέγγιση πάνω προς τα κάτω και από την άλλη πλευρά, ένα σύνολο μπορεί να επηρεάσει τα μέρη του από πάνω προς τα κάτω⁴³.

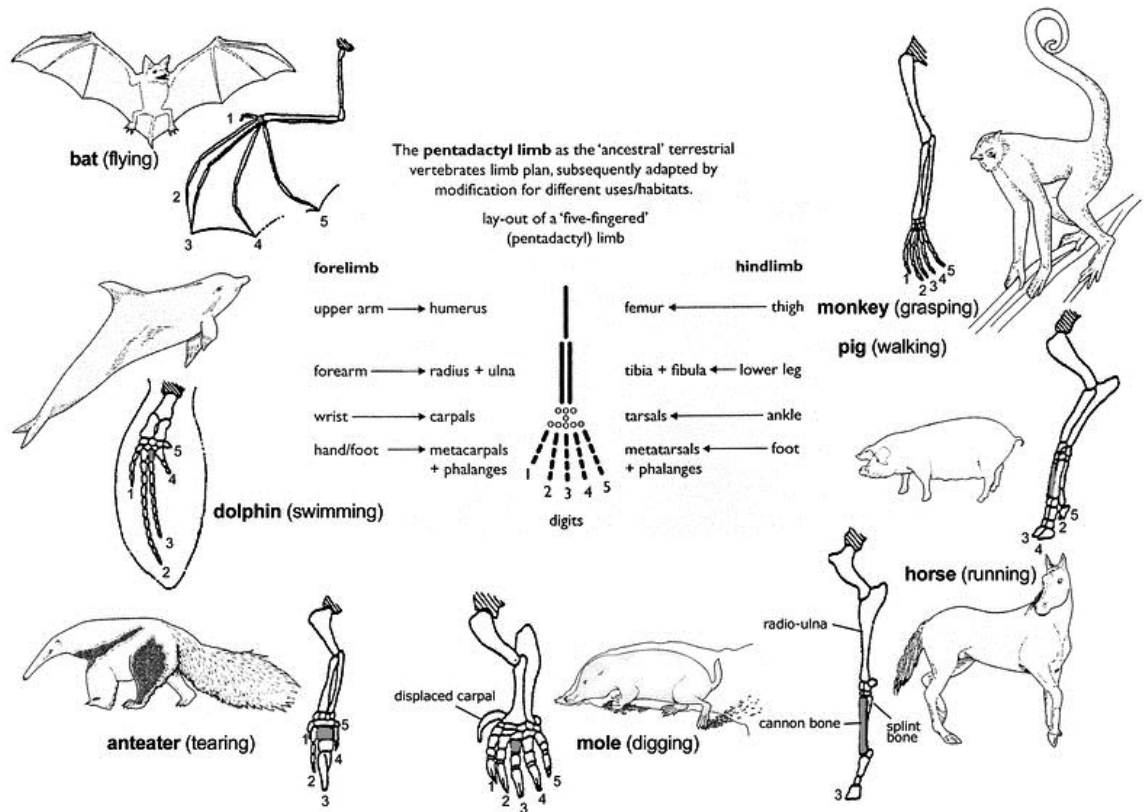
Πρέπει να διευκρινίσουμε όχι μόνο τους μικρο - μακρο μηχανισμούς, αυτούς πίσω από την ανάδυση του συνόλου, αλλά και τους μακρο - μικρο μηχανισμούς από τους οποίους ένα σύνολο παρέχει στα συστατικά του στοιχεία περιορισμούς και πόρους, βάζοντας όρια στο τι μπορούν να κάνουν ενώ επιτρέπουν νέες επιδόσεις⁴⁴.

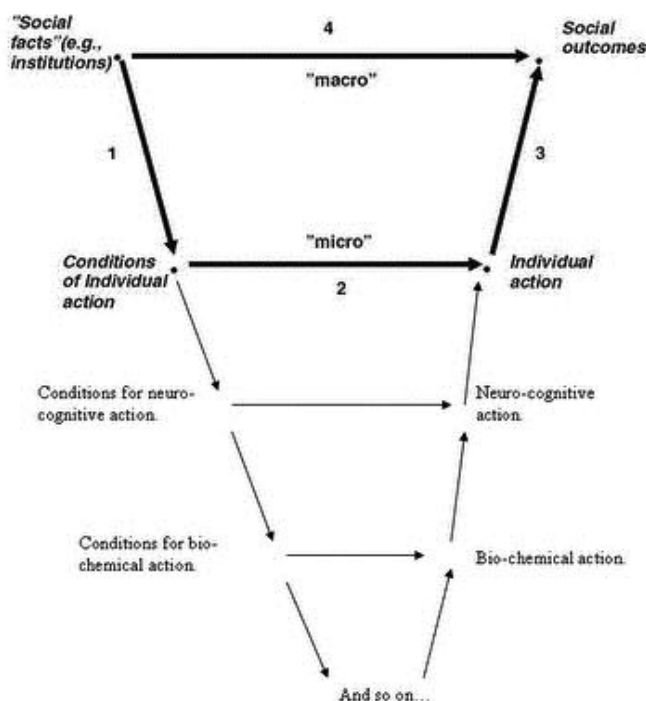
⁴³ Delanda M., *assemblages against essences*, στο: „*A New Philosophy of Society*“, σσ.29-34.

⁴⁴ Delanda M., *assemblages against essences*, στο: „*A New Philosophy of Society*“, σσ.35-38.

«Επειδή οι δυνατότητες ενός συνόλου να περιορίζει και να επιτρέπει μπορεί να μην ασκηθούν, θα ήταν ποιο σωστό να πούμε ότι παρέχουν στα συστατικά του μέρη ευκαιρίες και κινδύνους, όπως την ευκαιρία χρήσης ενός πόρου (μια ευκαιρία που μπορεί να χαθεί) ή το κίνδυνο παραβίασης ενός ορίου (ένα ρίσκο που μπορεί να μη παρθεί ποτέ) ... Έτσι κοινωνικές συνθέσεις μεγαλύτερες από τα άτομα έχουν αντικειμενική ύπαρξη γιατί μπορούν αιτιωδώς να επηρεάσουν του ανθρώπους που είναι συνθετικά μέρη της, περιορίζοντας και δίνοντας τους δυνατότητες, και γιατί μπορούν αιτιολογικά να επηρεάσουν άλλες συνθέσεις στη κλίμακα τους. Το δεδομένο μέσο του οποίου μπορούν να ασκήσουν τις αιτιώδεις τους δυνατότητες, εσωστρεφώς και εξωστρεφώς, αυτές οι συνθέσεις πρέπει να χρησιμοποιούν ανθρώπους σαν μέσο αλληλεπίδρασης που δεν περιορίζει την οντολογική τους αυτονομία περισσότερο από το δεδομένο ότι οι άνθρωποι πρέπει να χρησιμοποιούν κάποια από τα μέλη τους (τα χέρια και τα πόδια τους, για παράδειγμα) για να αλληλεπιδράσουν με το φυσικό κόσμο αποτελεί συμβιβασμό της σχετικής τους αυτονομίας από τα ανατομικά τους μέρη».

Εικόνα 70, 71: Διάγραμμα που παρουσιάζει την ποικιλία απόδοσης του σχεδίου σώματος στο περιβάλλον, απομονώνοντας ένα μέλος αυτού. Κάτω, οι μικρο-μακρο μηχανισμοί σε μια κοινωνική δομή.

Όπως αναλύθηκε παραπάνω, τα όρια (εδαφικοποίηση) είναι πτυχώσεις που προσφέρουν καταφύγιο αλλά και ενώνουν, περιορίζουν αλλά και θέτουν δυνητικές ελευθερίες σε ανώτερα επίπεδα.

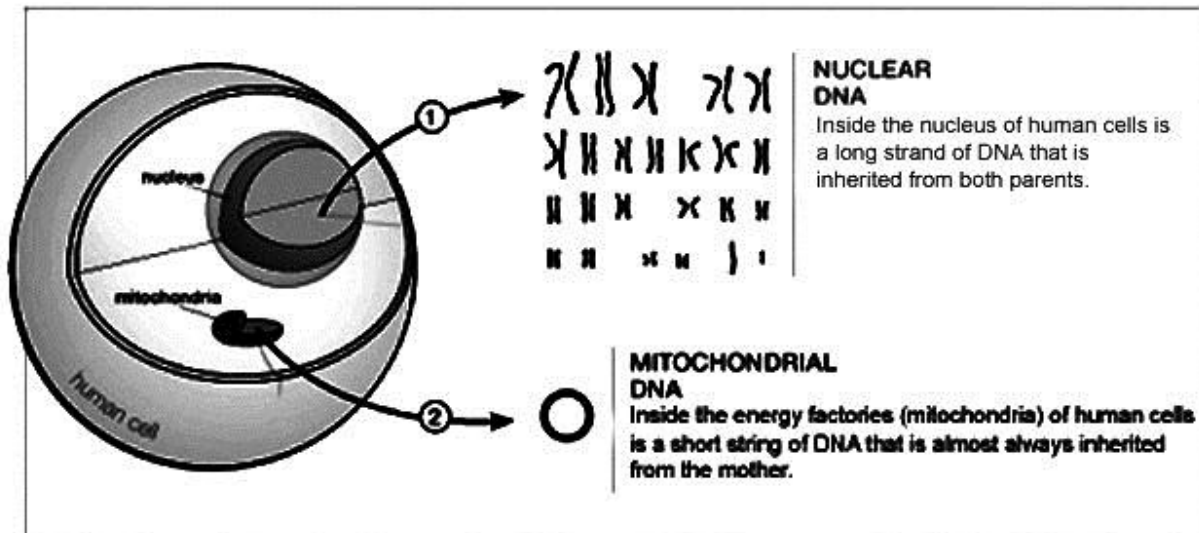
Τα κύτταρα μας περιέχουν μιτοχόνδρια με τελείως διαφορετικό γενετικό κώδικα από αυτόν του πυρήνα, αποτελούν διακριτές οντότητες και όμως η μεμβράνη αποτελεί ένα όριο εδαφικοποίησης που τα εντάσσει στον ίδιο κύκλο συμφερόντων. Δεν θα μπορούσαμε ποτέ να πούμε ότι από τη στιγμή ένωσης των συμφερόντων δεν είναι απαραίτητη η διάκριση μεταξύ των στοιχείων αυτών.

Ομοίως για τις ανθρώπινες κοινωνίες η δημιουργία μεγαλύτερων συνθέσεων πόλεων δεν προϋποθέτει την συγχώνευση των τοπικών συστατικών, διότι χάνεται και η συνέχεια και η ευελιξία της δομής, δηλαδή οι μεταβατικές και πολυσύνθετες σχέσεις κάθετα, από κλίμακα σε κλίμακα, αλλά και οριζόντια στην ίδια κλίμακα.

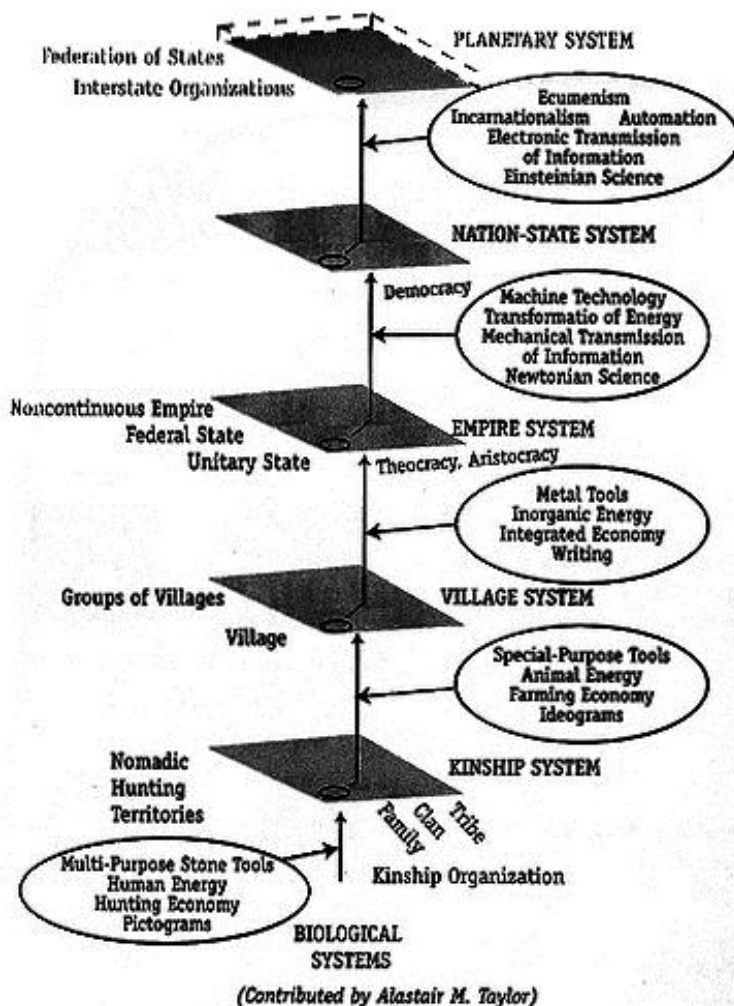
Στην περίπτωση συγχώνευσης ή περιθωριοποίησης σε μια ομοιογενή σχέση εσωτερικότητας εξαφανίζονται τα φίλτρα προστασίας, αυτονομίας, χειραφέτησης και αυτοσυντηρήσεως των επιμέρους οντοτήτων και οδηγούμαστε στην διάλυση των θεμελιωδών συνθέσεων και την επιφανειακή διατήρηση της μνήμης-ταυτότητας και των δομών με συνέπεια την αποκωδικοποίηση της κοινωνικής σύνθεσης.

Συμπερασματικά η διατήρηση ή δημιουργία συνθέσεων που αρθρώνονται μεταξύ τους ως ολοκληρωμένες οντότητες και όχι ως καταμερισμένες εργαλιακές μονάδες, είναι ζωτικής σημασίας για την σταθερότητα ενός κοινωνικού οικοδομήματος που στην εποχή μας καλείται να επεκταθεί σε ακόμα μεγαλύτερες κλίμακες.

Αφού έγινε κατανοητό ότι είμαστε παράγωγα μιας βιολογικής εξέλιξης ενός άμορφου παγκοσμίου οργανισμού μέσω της ανάδυσης ανόργανων, οργανικών και άυλων οντοτήτων σε όλα τα επίπεδα, μπορούμε να προχωρήσουμε στην ανάλυση και αντιμετώπιση των δομών των ανθρώπινων κοινωνιών ως μορφών κατοίκησης σε ένα οικοσύστημα σχέσεων και επομένως, στην ανάγκη δημιουργίας μιας νέας ανώτερης κλίμακας. Μιας εδαφοποιητικής δομής που θα υποδεχτεί την κοινωνική μετάλλαξη-αποκωδικοποίηση προς κωδικοποίηση και εξυπηρέτηση των στόχων του συνόλου (παγκόσμια προβλήματα) και δεύτερον προς κατάλυση και επανασύνδεση των μερών ως κύτταρα αλλά και ως σώματα, δηλαδή την προστασία των οντοτήτων κάθετα σε όλες τις κλίμακες αλλά και οριζόντια, των διαφορετικών συνθέσεων κατοίκησης ως ποικιλότητα-πολλαπλότητα στην ίδια κλίμακα.

Εικόνα 72, 73: Η ύπαρξη δυο DNA στο κύτταρο ερμηνεύεται ως η διατήρηση του προγενέστερου-πρωτόγονου γονιδιόματός του μιτοχονδρίου ως αναγκαίου και αποδοτικού, και κάτω τα πολλαπλά επίπεδα ανθρώπινων δομών, και αυτά απαραίτητα στην επιβίωση της ανθρωπότητας.

Η Πόλη ως βιολογικός οργανισμός

«Οι Ανθρώπινοι Οικισμοί ακολουθούν ορισμένους νόμους τους οποίους ο Άνθρωπος έχει θεσπίσει μέσα από μια μακρά διαδικασία δημιουργίας οικισμών για να καλύψει τις βιολογικές του ανάγκες. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι οι Ανθρώπινοι Οικισμοί είναι βιολογική προέκταση του ανθρώπου και γι' αυτό το λόγο μπορούν να θεωρηθούν μακροβιολογικά συστήματα⁴⁵». Δοξιάδης

Ο θεωρητικός φυσικός Geoffrey West μελετά την ύπαρξη μιας παγκόσμιας σταθεράς στον ρυθμό κλιμάκωσης των πόλεων με βιολογικούς-μεταβολιστικούς όρους. Όπως για παράδειγμα όλα τα θηλαστικά από το ποντίκι μέχρι τον ελέφαντα εντάσσονται σε μια ευθεία των τριών τέταρτων συναρτήσεως του βάρους με το μεταβολικό τους ρυθμό, έτσι και οι πόλεις παγκοσμίως ομοίως εντάσσονται συναρτήσεως του μεγέθους και των υποδομών τους ακόμα και της καινοτομίας και της εγκληματικότητας. Αυτή βάσει της θεωρίας του, είναι η υπο-αναλογική (sub-linear) ευθεία των οικονομιών κλίμακας. Δηλαδή όσο μεγαλώνει η μάζα του οργανισμού π.χ. του θηλαστικού, τόσο μειώνεται ο μεταβολικός του ρυθμός (συγκεκριμένα κατά τα $\frac{3}{4}$).

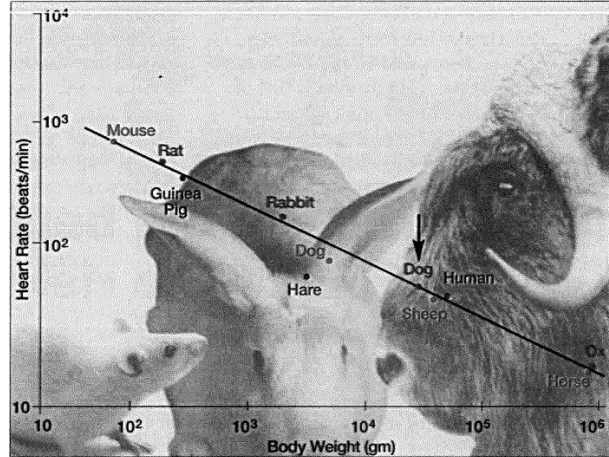
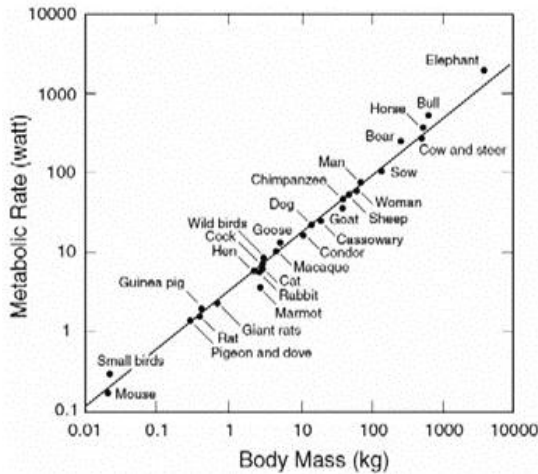
Ποιο αναλυτικά στο παράδειγμα του ποντικιού με τον ελέφαντα το μέγεθος των αρτηριών τους συναρτήσεως της σταθεράς του μεγέθους του αιμοσφαιρίου, αναγκάζει το ποντίκι να τροφοδοτεί το σώμα του με μεγαλύτερη πίεση, λόγω διατομής της αρτηρίας, από ότι ο ελέφαντας. Ομοίως στις πόλεις (πρατήρια βενζίνης) και τις επιχειρήσεις (πάγια έξοδα) ισχύει το ίδιο. Με μια μόνη διαφορά, ότι οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις πεθαίνουν αλλά οι πόλεις όχι! Ή έτσι νομίζουμε?

Η διαφορά είναι ότι στους οργανισμούς όσο μεγαλώνουν τόσο πέφτει υπο-αναλογικά (sub-linear) ο καρδιακός τους παλμός που φτάνει και ισορροπεί στο βαθμό μέγιστης φέρουσας ικανότητας, ενώ όσο μεγαλώνουν οι πόλεις, τόσο αυξάνεται υπερ-αναλογικά (hyper-linear) η μόλυνση, η εγκληματικότητα, η αστική πύκνωση κ.α. με συνέπεια την κορύφωση σε κάποια συγκεκριμένη στιγμή⁴⁶.

⁴⁵ Doxiadis C. A., «Ekistic synthesis of structure and form», Ekistics, τευχ. 155, σ. 395-415.

από: Δοξιάδης, Κ., «Κείμενα σχέδια οικισμοί», Κύρτσης Αλ. Κύρτσης Αν.(επιμ.), στο: *Οι μετακινήσεις και οι οικισμοί του ανθρώπου*, σ.105.

⁴⁶ Bettencourt L. Lobo J. Helbing C. Kuhnert C. West G., «Growth, innovation, scaling, and the pace of life in cities», PNAS vol. 104 no. 17

Εικόνα 74, 75: διαγράμματα της σχέσης μεταβολικού ρυθμού και καρδιακού παλμού, με τη μάζα του οργανισμού. Όλοι οι οργανισμοί βρίσκονται πάνω στην υποαναλογική καμπύλη.

Εικόνα 76, 77, 78: Διαγράμματα που παρουσιάζουν την υποαναλογική ανάπτυξη των υποδομών κ.α., και την υπερανalogική ανάπτυξη της παραγωγικότητας (σε εστιατόρια κ.α.) στις πόλεις.

ROAD SURFACE AREA

LENGTH OF POWER LINES

PETROL STATIONS/SALES

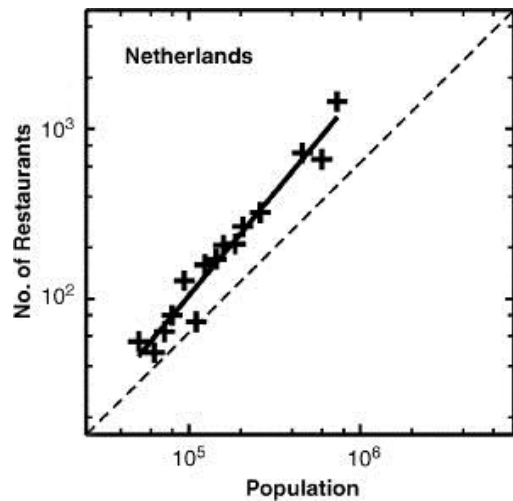
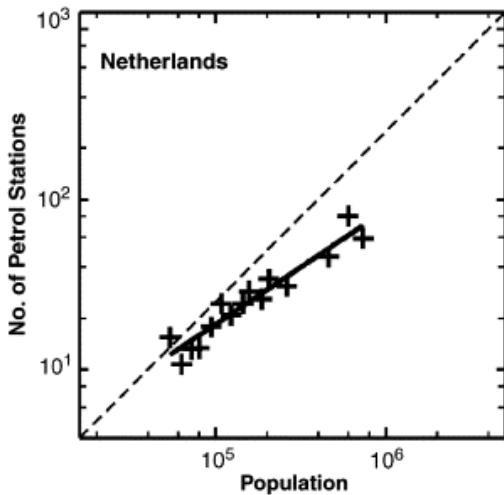

PUBLIC TRANSPORT

CIVIC INFRASTRUCTURE

All aspects of the cities infrastructure follow the exact same power law that governs the speed with which energy is expended in biological organisms.

WEALTH DIVIDE

CRIME RATES

POLLUTION

DISEASE

OVERCROWDING

Superliner scaling not only affects the level of creativity and innovation, but also every other socioeconomic activity of the city.

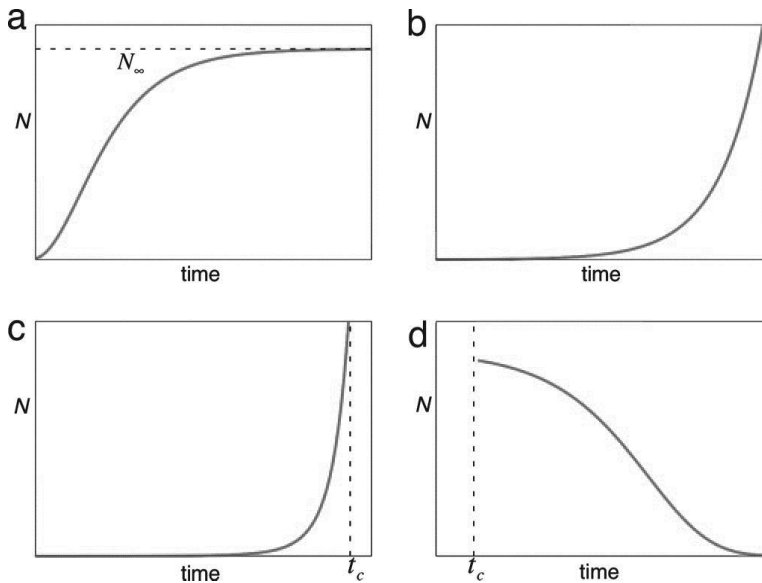
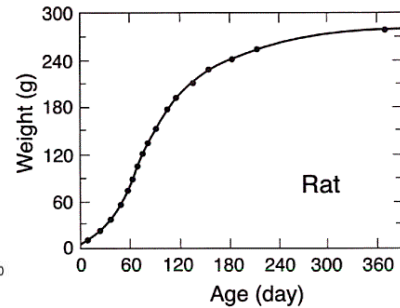
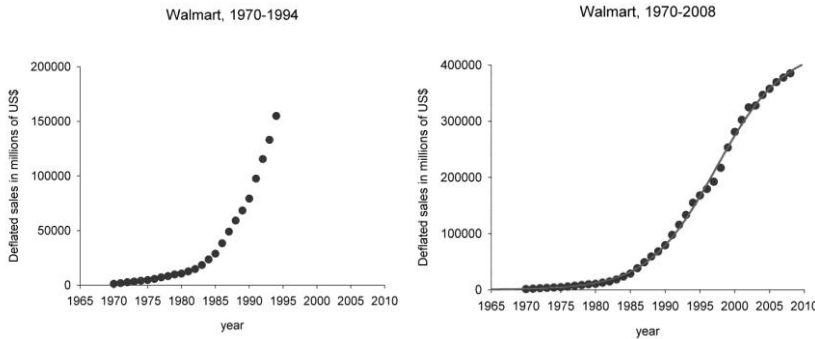
Οι οργανισμοί αναπτύσσονται μέχρι να ισορροπήσουν σε μια άνετη για το οικοσύστημα τους θέση (δηλαδή στο τέλος της σιγμοειδούς καμπύλης ανάπτυξης-ωρίμανσης), ενώ οι πόλεις ακολουθώντας μια εκθετική καμπύλη οδηγούνται στο χείλος της κατάρρευσης.

Πρακτικά συμβαίνει κάτι παραπάνω, οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις πεθαίνουν και οι πόλεις όχι, γιατί το κόστος επέμβασης και καινοτόμας εξέλιξης στη μια περίπτωση βασίζεται στην αναπαραγωγική-μειωτική μέθοδο (μακρόχρονη αναπαραγωγή στιγμιαίων εκφάνσεων-οντοτήτων) και στην άλλη η επί τόπου επέμβαση στην υπάρχουσα κρίση με μη γραμμικά μέσα εξέλιξης (στιγμιαίες επεμβάσεις σε μακρόχρονες οντότητες).

Υπάρχει μια διαφορά χρονικού μεγέθους, αυτή μιας μακροσκοπικής εξέλιξης ενός είδους και μιας μικροσκοπικής ανάπτυξης ενός οργανισμού. Πρέπει να καταλάβουμε ότι ήδη βρισκόμαστε σε άλλη μια κορύφωση αυτών των εκθετικών ιστορικών κρίσεων και καλούμαστε μέσω καινοτομίας να αποφύγουμε την κατάρρευση και αμέσως μετά με ισορροπημένες δράσεις να αποτρέψουμε την προβλεπόμενη, εκθετικά ποιο σύντομη κρίση.

Η συνεχής ανάπτυξη-εξέλιξη των πόλεων με βασικό μεταβολικό ρυθμιστή την πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους, αναδεικνύει δυο βασικά προβλήματα. Το πρώτο είναι η διάλυση της “τροφικής” αλυσίδας μεταξύ των πόλεων (λόγο εξαφάνισης της κλιμάκωσης από την πολύ μικρή στην πολύ μεγάλη) και δεύτερο την αμφίβολη βιωσιμότητα των μεγαπόλεων σε βάθος χρόνου (τίθεται θέμα εξέλιξης της δομής των πόλεων για την υπέρβαση του πληθυσμιακού ορίου).

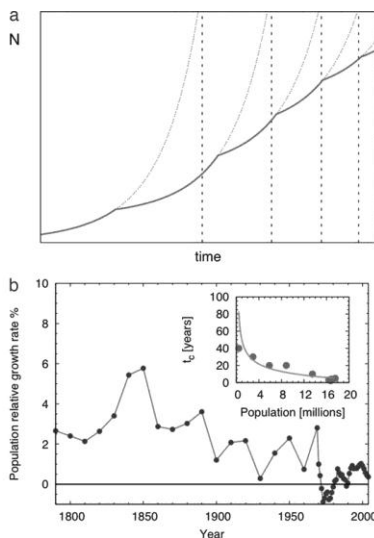
Στην εξέλιξη των ειδών, κάθε είδος διαφοροποιείται από το μητρικό του εκμεταλλευόμενο το περιβάλλον που ζει και τις ροές ενεργείας του δεδομένου οικοσυστήματος για να εξαπλωθεί και να κυριαρχήσει. Η διαφοροποίηση αυτή βασίζεται στην καινοτομία, ένα μη γραμμικό φαινόμενο ρήξης με το παλιό, που απαντά στις εκάστοτε καταστάσεις και εκφράζει τη συμπαντική εξάπλωση της πολυπλοκότητας. Αυτό υποδεικνύει ότι η μεγέθυνση ενός είδους φτάνει σε ένα βέλτιστο σημείο όπου για να το υπερβεί πρέπει να μεταλλαχτεί.

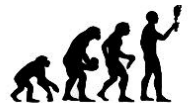
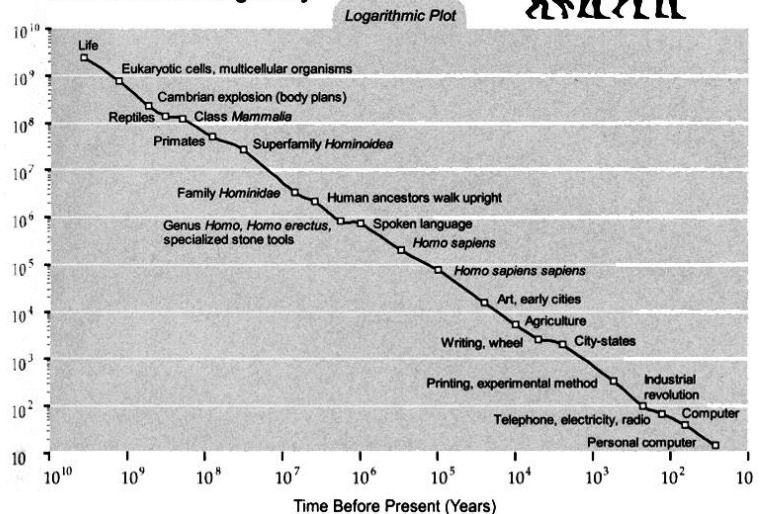
Εικόνα 79, 80, 81: Σε αυτά τα διαγράμματα παρουσιάζεται η ακμή και σιγμοειδής τροχιά στην ενηλικίωση των επιχειρήσεων και των οργανισμών.

Εικόνα 82: Αστική ανάπτυξη (a) η σιγμοειδής καμπύλη υποαναλογικής ανάπτυξης που ισορροπεί στη μέγιστη φέρουσα ικανότητα, (b) η εκθετική καμπύλη αναλογικής ανάπτυξης, (c) η υπερεκθετική καμπύλη, υποαναλογικών συστημάτων, (d) κατάρρευση όταν σε μια υπερανalogική δυναμική δεν υπάρχουν πόροι.

Εικόνα 83, 84: Σε αυτά τα διαγράμματα παρουσιάζεται πως μοναδικότητες-καινοτομίες μπορούν να αποτρέψουν υπερανalogικές δυναμικές καταρυσεις και να ξεκινούν νέες αναπτυξιακές τροχιές. Κάθε φορά όμως, είναι χρονικά ποιο άμεση η ανάγκη της επόμενης μοναδικότητας.

Countdown to Singularity

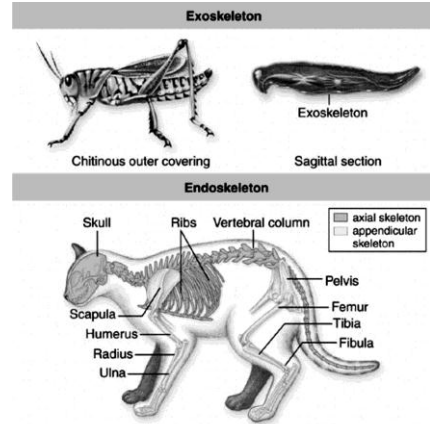
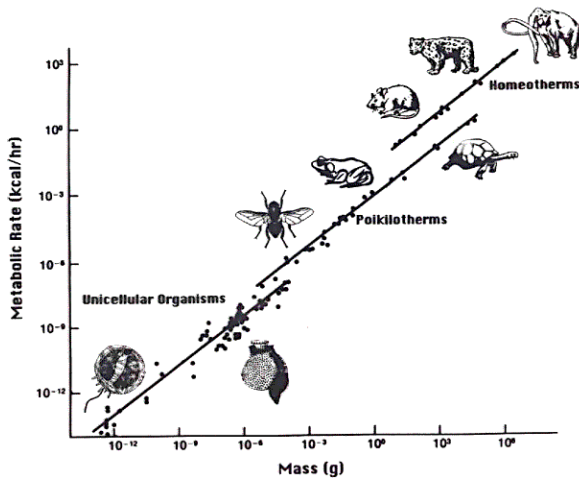

Μια κατσαρίδα παραδείγματος χάριν δεν θα μπορούσε ποτέ να έχει το μέγεθος ενός ανθρώπου λόγω της δομής του εξωσκελετού που έχει. Στην περίπτωση που υπήρχε αρκετή τροφή και ασφάλεια θα έπρεπε να εξελιχτεί σε ένα είδος που να μπορεί να στηρίξει τη σάρκα του με ποιο αποδοτικό τρόπο. Το πρόβλημα είναι έκφραση των σταθερών βαρυτικών δυνάμεων σε σχέση με την κλίμακα μεγέθους.

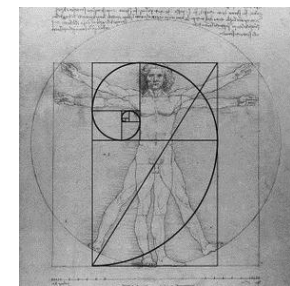
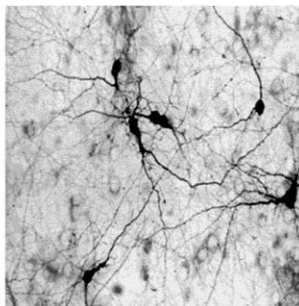
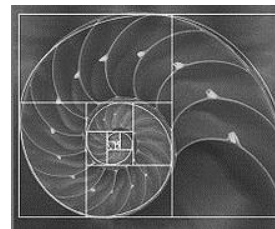
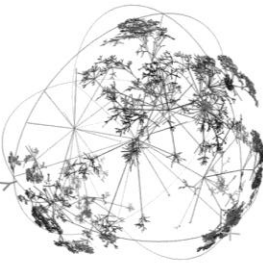
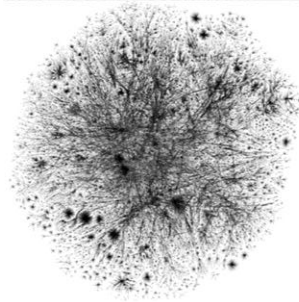
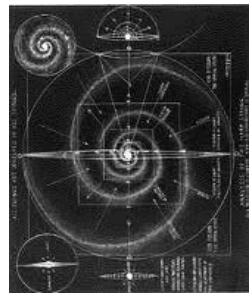
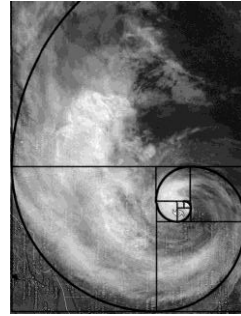
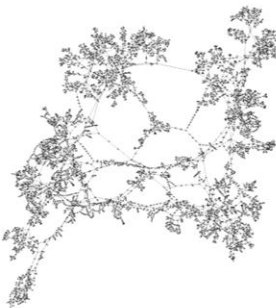
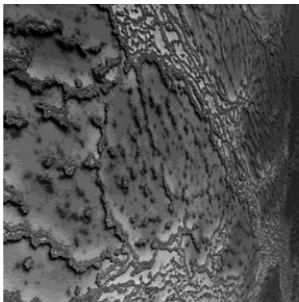
Σε αναπαραγωγή αυτής της σκέψης αναδύεται μια περιοδικότητα συγκεκριμένων ιδιοτήτων-δυνατοτήτων στις κλίμακες. Οι φολίδες μια αρχαίας φάλαγγας, τα σχέδια μηχανισμών του Λεονάρντο ντα Βίντσι εμπνευσμένα από τη φύση, η ατομική δομή των πλανήτων, η κυτταρική δομή των πόλεων κ.α. παροτρύνουν τον άνθρωπο να αναζητά την επίλυση του μεγαλύτερου από το μικρότερο βάση των φυσικών σταθερών και παραδειγμάτων.

Η πόλη μέχρι στιγμής επιβίωσε λόγω της αναγέννησης-επανεμφάνισης των κυττάρων της όπως συμβαίνει στους ανθρώπους ανάλογα. Αν όμως η βιωσιμότητα των πόλεων δεν εξαρτάται από το γήρας των κυττάρων της, αλλά από την «παχυσαρκία» και τα «καρδιακά προβλήματα», τι θα μπορούσαμε να κάνουμε για βρούμε τους ανάλογους-φυσιολογικούς παλμούς και το σωστό μέγεθος? Μήπως ήρθε η ώρα μιας μεγαλύτερης σχεδιασμένης σύνθεσης για να αναλάβει αυτό το φορτίο ενέργειας?

Και τέλος βλέποντας το μέχρι πριν άδαιο ποτήρι της κρίσης να έχει γεμίσει εκθετικά μέχρι τη μέση, δεν θα έπρεπε να εφησυχάζουμε, αλλά να περιμένουμε από στιγμή σε στιγμή να ξεχειλίσει.

Εικόνα 85, 86: Στα αριστερά παρουσιάζεται παρόμοιο διάγραμμα (μεταβολικού ρυθμού, μάζας) πλέον όμως με όλους τους οργανισμούς, από μονοκύτταρους μέχρι θηλαστικά. Είναι εμφανής η ασυνέχεια σύνδεσης τους σε μια ευθεία λόγω των μη γραμμικών ορίων, τα οποία ορίζονται από τη μέγιστη φέρουσα ικανότητα του κάθε σχεδίου σώματος. Στα δεξιά παρουσιάζεται η ανατομία των σχεδίων σώματος (εξωσκελετός, ενδοσκελετός) που προσφέρει δυνατότητες και περιορισμούς. Εικόνα 87, 88: Κολάζ. Το δίκτυο και η σπείρα, δυο συστήματα μικρο-μακρο ανάπτυξης.

Metabolists - CIAM - Situationists

Το ρεύμα των Μεταβολιστών, ένα από τα τελευταία ισχυρά αρχιτεκτονικά κινήματα, προσέγγισε την αρχιτεκτονική και την κατοίκηση ως βιολογική διεργασία. Η προσφορά αυτού του κινήματος ήταν η ολοκληρωμένη εισαγωγή των μεγαδομών στη πόλη με στόχο κυρίως την προστασία από καταστροφικά συμβάντα, αλλά και ανάπτυξη της επιφάνειας των πόλεων πέραν του εδάφους με νεωτερικά μέσα.

Οι μεγαδομές δεν αποτελούσαν μονολιθικά κατασκευάσματα, αλλά αρθρωμένες συνθέσεις διακριτών στοιχείων. Αυτή η συνθετική στάση εξηγείται από την εμμονή στις συνθετικές δομές των βιολογικών οργανισμών και από την ανάγκη εξανθρωπισμού των μεγαδομών.

Κατάφεραν εν μέσω της μοντέρνας περιόδου να εντοπίσουν τα τοπικά και γεωγραφικά ζητήματα, να τα μεταφράσουν σε αρχιτεκτονικά ζητήματα και με ευφάνταστα αρχιτεκτονικά εργαλεία να τα τοποθετήσουν σε πολιτισμική-ιστορική συνεχεία και συνέπεια στο χώρο⁴⁷. Επίσης οι Μεταβολιστές αμφέβαλαν για το διαχωρισμό τέχνης και αρχιτεκτονικής αλλά και του φυσικού από το τεχνητό⁴⁸.

Μεταβαίνοντας στο Μοντέρνο κίνημα του CIAM, πρέπει να επισημάνουμε την απόσταση άποψης των Μεταβολιστών από αυτό, κυρίως στο θέμα των μηχανικών αρχών⁴⁹.

---

⁴⁷ Koolhaas R. Obrist H., Movement (2), στο: «Project Japan Metabolism Talks», σ.19.

«Ο Hiroshi Hara είπε ότι πριν τον Tange, ο μοντερνισμός απλώς ισοδυναμούσε στη Ιαπωνία με τον φονξιοναλισμό, ως σύλληψη αντίθετη της 'παραδοσιακότητας'. Ήταν ο Tange αυτός που πρώτος 'είπε ότι θα δημιουργήσει ένα νέο μοντέρνο Ιαπωνικό στιλ, αφομοιώνοντας την παράδοση'»

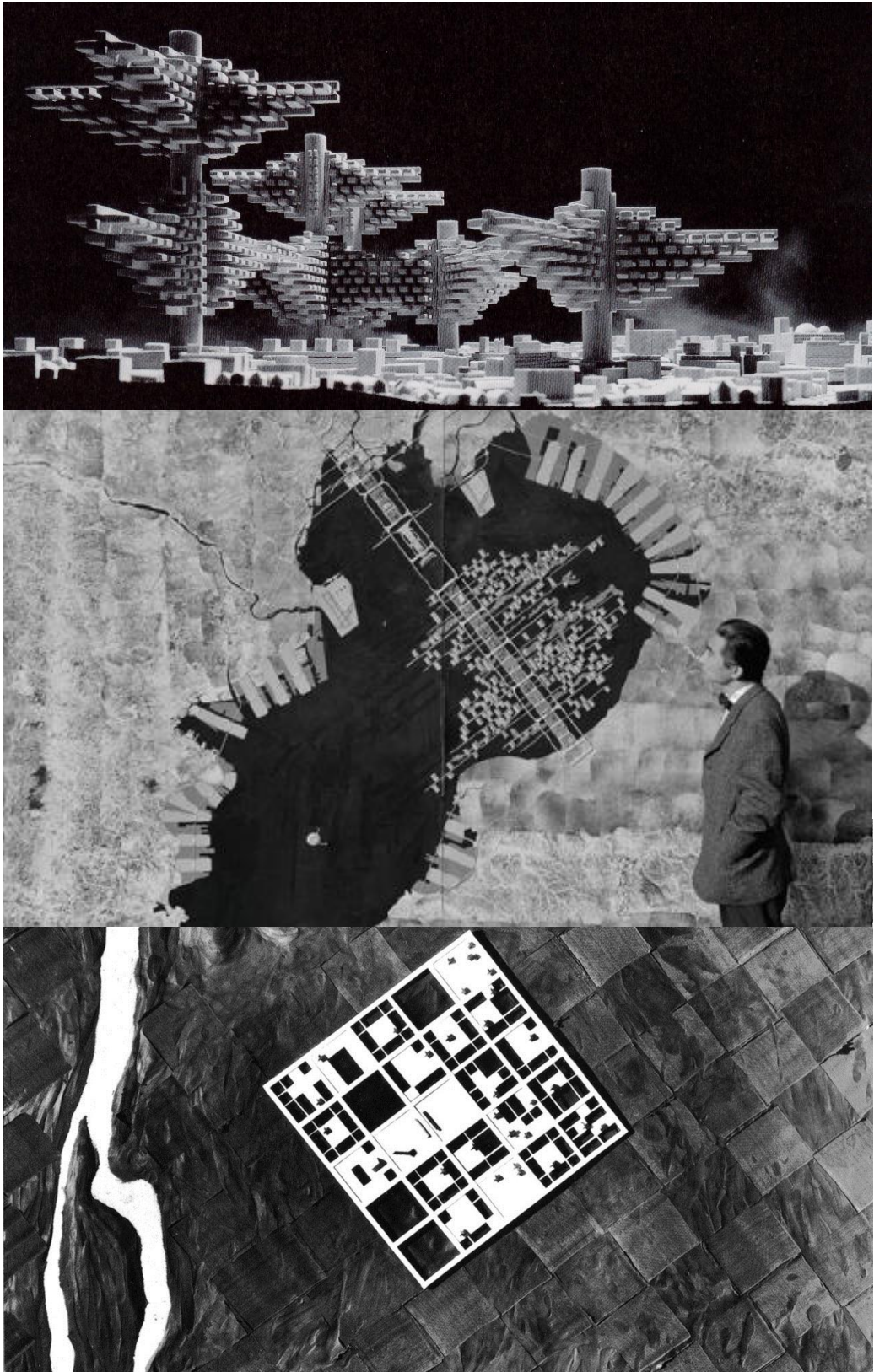
⁴⁸ Koolhaas R. Obrist H., Movement (2), στο: «Project Japan Metabolism Talks», σ.21.

Ο καλλιτέχνης Michelangelo Pistoletto αναπτύσσοντας το ομότιτλο μανιφέστο με το έργο του Kurokawa, Τρίτος παράδεισος, αναφέρει: «πρέπει να συνδέσουμε τη φυσική με τη τεχνητή ζωή. Ο πρώτος παράδεισος ήταν ο κήπος της φύσης, μέσα στον οποίο ο άνθρωπος ήταν πλήρως ενταγμένος. Ο δεύτερος παράδεισος σχηματίστηκε όταν η ανθρωπότητα κέρδισε την ανεξαρτησία της από τη φύση και ανέπτυξε τους τεχνητούς κόσμους που ζούμε σήμερα. Αυτό οδήγησε στη μόλυνση και την περιθωριοποίηση της φύσης. Ο τρίτος παράδεισος είναι η ενσωμάτωση του φυσικού με το τεχνητό, μια βασική Μεταβολιστική αρχή».

⁴⁹ Koolhaas R. Obrist H., Movement (2), στο: «Project Japan Metabolism Talks», σ.19.

«Η αμφιβολία για τις μηχανικές αρχές, και ποιο διευρυμένα για την ιδέα του αριστουργήματος, οδήγησε των Kurokawa στην προσπάθεια να καταλάβει την μετάβαση από τη μηχανική στην βιοδυναμική εποχή».

Εικόνα 89,90,91: Από πάνω προς τα κάτω, Arata Isozaki, Clusters in the air, Kenzo Tange, Tokyo bay, Kisho Kurokawa, Agricultural village.

Η μοντέρνα ουτοπία προσπάθησε να μεταφράσει την κατοίκηση ως μια μηχανή εσωτερικής καύσης, ως φόρο τιμής στα αγαθά την βιομηχανικής επανάστασης και της μαζικής παράγωγης ή μάλλον ως μια ανάγκη ποσοτικοποίησης της ανθρώπινης ζωής και ένταξης της σε μια θερμοδυναμική θεωρία χωρίς απώλειες.

Μια μηχανή που θα οδηγεί που? Η μηχανή είναι ένας μετασχηματιστής. Με τους όρους που αναφέρθηκαν παραπάνω η μηχανή υποστηρίζει και υποστηρίζεται από την οικονομία κλίμακας, όσο μεγαλώνει παράγει περισσότερα και ποιο εύκολα (εντάσσεται σε υπο-αναλογική καμπύλη), όμως για να καλύψει το κόστος υποτίμησης του παραγόμενου προϊόντος (λόγο πληθώρας) πρέπει συνεχώς να παράγει περισσότερο-υπερεκθετικά (εντάσσεται σε υπερ-αναλογική καμπύλη)!

Οι συνέπειες εφαρμογής του βιομηχανοποιημένου τρόπου παράγωγης και διοίκησης έχουν αναλυθεί από τις μαρξιστικές θεωρίες της εργασίας, όπου εκεί αναδεικνύεται όλο το φάσμα της επίδρασης στον άνθρωπο από την ψυχολογία της εργαλειακής εργασίας μέχρι τα εργασιακά δικαιώματα που αποσθρώνονται λόγω υποβάθμισης της και τις κοινωνικό-οικονομικές συνέπειες αυτών. Συνεπώς η μοντέρνα μηχανή οδηγεί το “τέλειο” σύστημα της στα όρια του και έτσι είναι αναγκαία η καινοτομία ή η κατάρρευση. Η καινοτομία παρόλα αυτά βασίζεται στην επάρκεια πόρων, όπου με τα σημερινά δεδομένα οδηγούμαστε στο αντίθετο ή στη μετάβαση σε λιγότερο ενεργειακά αποδοτικούς πόρους (από πετρέλαιο σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας).

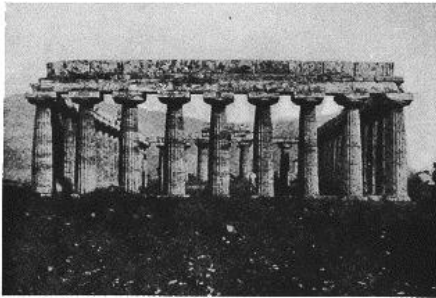
Για να συνοψίσουμε τα χαρακτηριστικά της μοντέρνας θεώρησης οφείλουμε να αναφέρουμε την τυποποίηση μέσω της στερεοποίησης της τυπολογίας και τον συνθετικό της ρόλο. Η τυποποίηση δεν ενισχύθηκε ως το στοιχείο αναφοράς της καθημερινότητας και σύμπλεγμα του συνόλου της ζωής, αλλά ως τον ελάχιστο βιώσιμο χώρο δομημένο *a priori* με στόχο την μαζική επανάληψη⁵⁰. Στο επίπεδο του πολεοδομικού σχεδιασμού το CIAM συνέταξε στη Χάρτα των Αθηνών το 1933 το μανιφέστο της Λειτουργικής Πόλης. Η Χάρτα ήταν απομονωμένη από την αστική πραγματικότητα, καταφεύγοντας σε δογματικές και γενικευμένες θέσεις⁵¹.

⁵⁰ Sadler S., Introduction, στο: «*The situationist city*», σ. 10.

«Ο Ρασιοναλισμός δεν ήταν ακριβώς όσο ορθολογικός τον φανταζόμασταν: η λεγόμενη αισθητική της μηχανής ήταν επί της ουσίας μια μόδα, όχι μια ανάγκη»

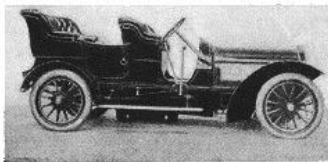
⁵¹ Sadler S., *The naked city: Realities of design and space laid bare*, στο: «*The situationist city*», σ. 22.

«Όπως ο Reyner Banham την συνοψίζει, η πειστική γενικότητα που έδωσε στη Χάρτα των Αθηνών στην παγκόσμια εφαρμογή της απέκρυψε την πολύ στενή σύλληψη της αρχιτεκτονικής και του πολεοδομικού σχεδιασμού και δέσμευσε το CIAM κατηγορηματικά σε: (α) αυστηρό λειτουργικό zoning στα σχέδια πόλης, με πράσινες ζώνες ανάμεσα στις διαφορετικές λειτουργίες, και (β) έναν και μόνο τύπο αστικής κατοικίας, εκφρασμένο στα λόγια της Χάρτας ως ψηλά, απλωμένα στο χώρο μπλοκ κατοικίας οπουδήποτε υπάρχει η ανάγκη στέγασης πληθυσμού υψηλών πυκνοτήτων».

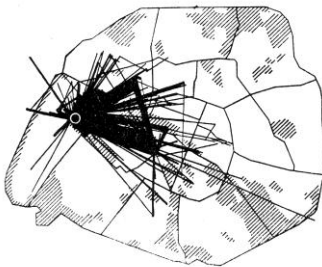

PAESTUM, 600-550 B.C.

When once a standard is established, competition comes at once and violently into play. It is a fight; in order to win you must do better than your rival *in every minute point*, in

HUMBER, 1907

Εικόνα 92: Le Corbusier, το κτίριο ως μηχανή.

Εικόνα 93: Χάρτης κίνησης ενός φοιτητή στο Παρίσι για ένα χρόνο. Ο ρασιοναλισμός-λειτουργισμός σχηματίζει ένα τρίγωνο επανάληψης (στέγη, σπουδές, πιάνο).

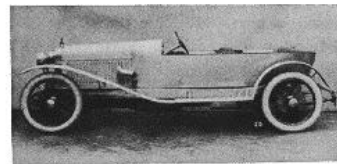
Εικόνα 94: Le Corbusier, Plan Voisin.

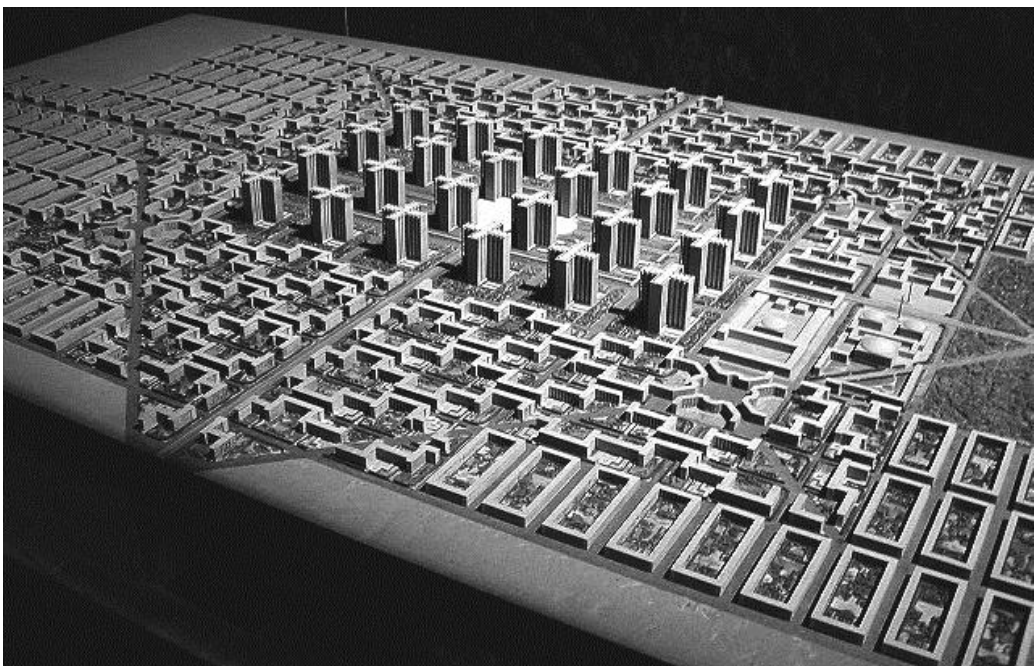
THE PARTHENON, 447-434 B.C.

the run of the whole thing and in all the details. Thus we get the study of minute points pushed to its limits. Progress.

A standard is necessary for order in human effort.

DELAGE, "GRAND-SPORT," 1921

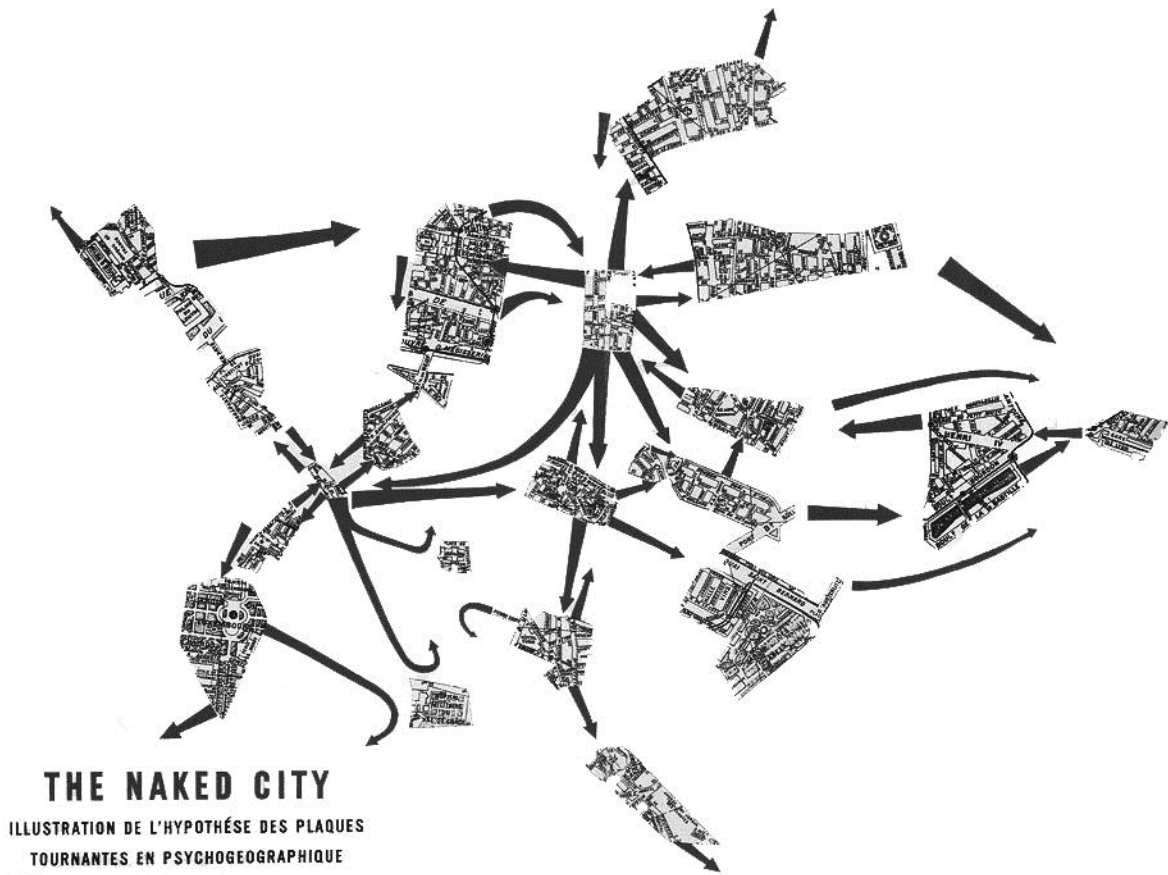
Από την άλλη πλευρά έχουμε τους καταστασιακούς, οι οποίοι αναζητούν την εσωτερική βιολογία των πόλεων που πηγάζει από τον άνθρωπο. Η πόλη είναι το πλαίσιο ανθρωπίνων αναδυομένων καταστάσεων και η ζωή στην πόλη οφείλει να υποστηρίζεται από μια παιγνιώδη αναζήτηση στον ιστό της. Η περιπλάνηση και η καταγραφή της πόλης με ψυχογεωγραφικούς χάρτες ενέχει μια κριτική στάση απέναντι στο "επιφανειακό" θέαμα ή το σχεδιασμένο πυρήνα και μπορεί να παρομοιαστεί με την ανάγκη αυτό-οργάνωσης ενός νευρικού συστήματος που βιώνει-νιώθει την πόλη.

Η μεγέθυνση της πόλης μαζί με το zoning τον φονξιοναλισμό-λειτουργισμό και το θέαμα, απομονώνουν το σύνολο σε ομάδες και τις ομάδες σε άτομα. Το θέαμα κατευθύνει και επικεντρώνει το ενδιαφέρον σε πεδία συμφέροντος, ο φονξιοναλισμός και το zoning στεγανοποιεί και ελαχιστοποιεί το "τυχαίο", καταλήγοντας στη μεγέθυνση της πόλης -απόντος του πολίτη- μέσω οργανισμών και μηχανισμών που δεν μπορούν να κριθούν. Κλείνοντας πρέπει να σχολιαστεί η γοητεία που άσκησε το "δίκτυο" στους καταστασιακούς.

Το μέτρο αποτέλεσε στοιχείο έμπνευσης για αυτό το ρεύμα αφού απελευθέρωσε τον περιπλανώμενο από τη χωρική συνέχεια του ιστού της πόλης. Η ιδέα αυτή της μετάβασης από οπουδήποτε προς οπουδήποτε οδήγησε τον Constant στην αναστροφή του δικτύου από υπόγεια υπέργεια και την μορφοποίηση του σε μια μεγαδομή (κολάζ υπέργειας πόλης πάνω από το Άμστερνταμ).

Η καινοτομία αυτής της μεγαδομής (New Babylon) ήταν η συνεχώς μεταβαλλόμενη εσωτερική της δομή, που προσέφερε άπειρο χώρο, δηλαδή άπειρες εκφάνσεις του ίδιου χώρου σε βαθμό απώλειας της μνήμης του χώρου. Η ανάγκη του Constant να αντισταθεί στο φονξιοναλισμό και την εμπορική-οικονομική διάσταση της πρότασης του, περιόρισε το έργο του σε ουτοπία.

Η σημερινή κατάσταση στις πόλεις συνοψίζεται ως μια μετάσταση από homo-lubens σε homo-consumers και στη διάσπαση από μια καταστασιακή μεγαδομή-δίκτυο, σε διχοτομημένες υποδομές και στατικές μεγαδομές θεάματος. Πέραν αυτής της κατάληξης του πεδίου των καταστασιακών η ύπαρξη και η παρουσία των μεγαδομών στις πόλεις θέτει το ώριμο έργο τους σε άλλη βάση.

THE NAKED CITY
ILLUSTRATION DE L'HYPOTHÈSE DES PLAQUES
TOURNANTES EN PSYCHOGEOGRAPHIQUE

Εικόνα 95, 96: Guy Debord, The naked city, Constant, New Babylon on Amsterdam.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΛΥΣΗ

Συμπεράσματα

Είναι αναγκαία η δημιουργία μιας νέας οντότητας, διακριτής από το παρελθόν και όχι ως μετάσταση (βελτιστοποίηση) ή μεγέθυνση των προηγούμενων οντοτήτων. Με αυτό τον τρόπο διαφυλάττονται τα χωρικά και πνευματικά κεκτημένα των προηγούμενων πολιτισμών όχι ως μνήμη αλλά ως σώμα και ανοίγονται οι ορίζοντες στην προσέγγιση και επίλυση των σημερινών ζητημάτων της ανθρωπότητας σε ένα πλαίσιο πολυπλοκότητας που δεν στραγγαλίζει ούτε στραγγαλίζεται από το περιβάλλον-παρελθόν του. Η νέα αυτή μορφή κατοίκησης καταχωρείται στο χώρο-χρονικό (τετραδιάστατο) πλαίσιο ως το τέταρτο στοιχείο που ακολουθεί την α-τοπική, την τοπική και την διαχρονική. Η άχρονη σύνθεση είναι η μόνη (μετά το νομαδισμό) που εναγκαλίζεται την ελευθερία της ξενότητας του σημερινού ανθρώπου. Επίσης σαν ποιο αφαιρετική έννοια επιτρέπει την δυνητική μεγιστοποίηση της ταχύτητας στο σημείο του αιωνίου-πανταχού παρόντος, συνεπώς μπορεί να διαχειριστεί τη ρήξη της ταχύτητας με το χωροχρόνο (τουλάχιστον στο βαθμό που τη βιώνουμε σήμερα). Για αυτόν το λόγο και μια τέτοια σύνθεση μπορεί να υπάρξει μόνο υπό δικτυακή μορφή, χωρική και πνευματική.

Το δίκτυο όμως δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν υπάρχουν οι κόμβοι. Η σχέση του κόμβου με το δίκτυο είναι αλληλένδετη και διπολική. Η υπαρξιακή τους προτεραιότητα μοιάζει με αυτή του αυγού και της κότας υπό έννοια όχι αφαιρετική αλλά φυσική, ότι η ύπαρξη ενός κόμβου είναι δυνατή λόγω της ύπαρξης ενός δικτύου σε ένα κατώτερο και ένα ανώτερο επίπεδο και αντίστροφα. Παράδειγμα αυτού του φαινομένου είναι η εξελικτική βιολογία των οργανισμών ως πλέγμα αλλά και η επιμέρους πλεγματική σχέση των οικοσυστημάτων τους. Υπό αυτό το πρίμα η κατοίκηση αποτελεί έκφανση της ανθρώπινης συλλογικής εξέλιξης εντός των πλαισίων των ενεργειακών περιβαλλοντικών καταστάσεων. Η βιωσιμότητα αυτού του μοντέλου βασίζεται στο σχηματισμό ενός παλίμψηστου-θεμελίου γεμάτο από ζωντανές πολυ-επίπεδες συνθέσεις που περιπλέκονται συνεργατικά και υπηρετούν στον κάθετο άξονα ανώτερες συνθέσεις και στο οριζόντιο επίπεδο διεκδικούν την βελτιστοποίηση του μέσω ανταγωνισμού. Στην πραγματικότητα δεν μπορεί να υπάρξει μια πόλη αν δεν υπάρχουν χωριά, όπως και δεν μπορεί να υπάρξει πόλη αν δεν υπάρχουν τα διακριτά τις μέρη.

Επιστρέφοντας στο ανατρεπτικό στοιχείο της quadrotopia που είναι η άχρονη σύνθεση, καλούμαστε να αποδεσμεύσουμε τις σημερινές μητροπόλεις από την μη διαχειρίσιμη δικτυακή τους ηγεμονία, όχι καθολικά αλλά στο επίπεδο αυτό της επιρροής τους όπου τις καθιστά υπερτροφικές και ανεξέλεγκτες. Εδώ προκύπτουν

δυσζ ζητήματα. Πρώτο προφανώς είναι το ζήτημα διαχείρισης τις εκθετικής εξέλιξης της ανθρώπινης σκέψης και δημιουργίας. Η ανθρωπότητα βρίσκεται ιστορικά στο απόγειο της ζωτικότητας της, εννοώντας την μοναδική συλλογική δυναμική που έχει αναπτυχτεί μέσω της λογικής και της επιστήμης. Η διαχείριση αυτής της ενέργειας δεν επιτρέπει σε καμία περίπτωση την αναστολή ή τον κατευνασμό αυτής της τάσης, αλλά την στρατηγική ανακατεύθυνση της για το συμφέρον της ίδιας της ανθρωπότητας. Συνεπώς είναι αναγκαίο για το μέλλον η σύνθεση ενός νέου δοχείου της ανθρώπινης ζωής που να μπορεί να διαχειριστεί το μέγεθος και την εκρηκτικότητα αυτών των νέων δεδομένων.

Δεύτερο έρχεται το ζήτημα των υπαρκτών πόλεων. Πως ορίζουμε ότι οι πόλεις έχουν φτάσει στα όρια τους? Γιατί δεν μπορούν οι ίδιες πόλεις να εξελιχτούν σε υπερβατικά μοντέλα ζωής? Παραπάνω έχουν τοποθετηθεί αυτά τα θέματα, αλλά μια συνοπτική απάντηση είναι η ανάγκη διατήρησης των πόλεων αυτών ως ακόμα ένα σημαντικό στρώμα στο παλίμψηστο της ιστορίας ώστε να επιτύχουμε την πρόταση επίλυσης των σημερινών προβλημάτων όχι ως ένα ημίμετρο-υβρίδιο και την διαφύλαξη της ιστορικής και πολιτισμικής συνέχειας των λαών. Η άχρονη σύνθεση ως μια μορφή κατοίκησης ανώτερης κλίμακας μπορεί να υπάρξει μονό μέσω των τεχνολογικών κεκτημένων της εποχής μας.

Η είσοδος των μεγαδομών στις πόλεις ξεκίνησε μέσω της δικτυακής επίλυσης ζητημάτων υποδομής και εν συνεχεία ο θαυμασμός των επιτευγμάτων της μηχανικής αλλά και η εξάπλωση των επιστημονικών εργαλείων βρήκε χώρο εκμετάλλευσης και εφαρμογής στην ευρύτερη αγορά. Συνάμα με αυτή διεύρυνση της τεχνολογικής πρακτικής τα συμφέροντα των λίγων που έχουν την δυνατότητα χρηματοδότησης τέτοιων έργων ικανοποιηθήκαν και όχι μόνο. Με αυτόν το τρόπο το κοινό συμφέρον ενός έργου ταυτίστηκε με το ατομικό-εταιρικό συμφέρον πολυεθνικών οργανισμών και καταλήξαμε η πόλη να είναι το πεδίο μιας αναπτυξιακής κερδοσκοπίας παρά τα έργα αυτά να καλύπτουν πραγματικές-κοινωνικές ανάγκες της πόλης. Επί της ουσίας η αναλογία των μεγαδομών στις πόλεις επηρεάζει άμεσα την βιωσιμότητα τους μακροπρόθεσμα αφού κλονίζει το ιστορικό τους συστημικό υπόβαθρο. Αμφίβολο είναι αν η μεγαδομή εξυπηρετεί την πόλη ή το αντίθετο. Ο Rem Koolhaas παραθέτει το παράδειγμα του Ντιτρόιτ όπου εταιρίες αγοράζουν φτηνές περιοχές σε απόσταση από το εκάστοτε κέντρο της πόλης και μέσω μεγαδομών (ουρανοξύστες) σχηματίζουν ένα καινούριο κέντρο ποιο ανταγωνιστικό από το προηγούμενο, με κυρίαρχο εργαλείο την κλειστή αγορά-πλατεία. Ένα τέτοιο κέντρο θα μπορούσε να βρίσκεται οπουδήποτε, αλλά οι συνέπειες της παρουσίας του σε μια πόλη αναιρεί της δομές της και παραχωρεί τον έλεγχο στα συμφέροντα του κεφαλαίου.

Μετά από αυτή την παρατήρηση γίνεται κατανοητό ότι η προσπάθεια συγκρότησης ενός τέλει μοντέλου πόλης που περιλαμβάνει άκριτα και άνευ όρων και ορίων τις ατομικές και συλλογικές φιλοδοξίες οδηγεί σε μια συνεχή σύγκρουση ή τουλάχιστον σε σύγχυση. Σε ένα ποιο διευρυμένο πεδίο οι πόλεις είναι οργανισμοί που κυρίως έχουν μια συνεχή εξάπλωση και τα όρια τους είναι δυσδιάκριτα. Πολλές φορές στα όρια των πόλεων συμβαίνουν τα εξής δυο.

Πρώτον χαμηλές οικονομικές αγορές και εκπιωτικά χωριά και δεύτερον περιφερειακοί δρόμοι. Στο πρώτο φαινόμενο παρατηρείται μια παρόμοια κατάσταση με το φαινόμενο των μεγαδομών μέσα στις πόλεις, αλλά σε αυτή την περίπτωση τα συμφέροντα έχουν φτάσει στα όρια του συστήματος. Δημιουργούνται “αγορές” σε περιοχές φτηνής γης, που ουδεμία σχέση έχουν πλέον με την εγχώρια οικονομία και προσελκύουν υπερτοπικά κόσμο από τις πόλεις μέσω μιντιακών προσφορών βασιζόμενοι πάντα σε εθνικές υποδομές που για κάθε άλλο παρά αυτό δημιουργήθηκαν.

Το δεύτερο φαινόμενο αποτελεί και αυτό μια πλάνη. Οι περιφερειακές οδοί στα όρια των πόλεων αποτελούν μια βραχυπρόθεσμη λύση στο συνεχώς ακμάζων κυκλοφοριακό πρόβλημα. Εντάσσοντας στην κατάσταση αυτή και την μεγέθυνση της πόλης προκύπτουν σκληρές και ασχεδίαστες σχέσεις μεταξύ της ανθρωπίνης και της δικτυακής κλίμακας. Τελικά καταλήγουμε σε μια χειρότερη μελλοντική κατάσταση όπου νέες μεγαδομές καλούνται να συράψουν μια πόλη κατακερματισμένη.

Ο λόγος που συμβαίνουν όλα αυτά είναι πρωτίστως η εξυπηρέτηση της διεθνούς ελεύθερης αγοράς μέσω της συνεχούς τόνωσης του εναλλασσόμενου κυκλώματος βιομηχανίας-δικτύου-κατανάλωσης. Σε αυτό το τρίπτυχο, ηγετικό ρόλο έχει ο μεσάζον όπου ως ρυθμιστής της αγοράς παίζει με την προσφορά και τη ζήτηση και κρατά σε απόσταση τον παραγωγό από τον καταναλωτή. Και τα τρία αυτά στοιχεία του κυκλώματος στη μεγεθυμένη κατάσταση τους καθίστανται ανοίκεια για την πόλη. Η ρύπανση των βιομηχανιών στις πόλεις σε αντίθεση με τις βιοτεχνίες, τα δίκτυα υψηλών ταχυτήτων και βαρέων οχημάτων σε αντίθεση με τοπικά δίκτυα, η καταναλωτικές αγορές θεάματος του διεθνούς στιλ σε αντίθεση με τις τοπικές αγορές κοιτίδες κοινωνικής συνοχής και δημοκρατίας. Επειδή η άρνηση ή αναίρεση του καπιταλισμού και των μεγαδομών μας οδηγεί πέραν της πραγματικότητας, δόκιμη είναι προσπάθεια πλαισίωσης τους στην άχρονη σύνθεση όπου θα αναδυθούν τα θετικά στοιχεία που τον κάνουν τόσο προσφιλή στον φιλόδοξο ιδιώτη.

Πρόταση: Το Άχρονο, αναγκαίος κρίκος της Quadrotopia

Η πρόταση της quadrotopia θα αναπτυχτεί σε τρεις άξονες. Αρχικά στην πρόταση ενός νέου μοντέλου κατοίκησης. Δεύτερον στην αποσαφήνιση των τριών προγενέστερων μορφών κατοίκησης. Και τέλος η επικοινωνία των τεσσάρων συνθέσεων προς τη συστημική τους συσχέτιση ως οικοσύστημα.

Στην προσπάθεια συνθετικής προσέγγισης των παραπάνω συνθηκών οδηγούμαστε στην τοποθέτηση της άχρονης δικτυακής μεγαδομής στα όρια μεταξύ των κρατών. Τα σύνορα αποτελούν φίλτρο αλλά και δίκτυο.

Ως φίλτρα αποτελούν ζώνες πρωτοβάθμιας ασφάλειας των εθνικών συμφερόντων τα οποία πρεσβεύουν. Επίσης είναι ζώνες μετάβασης-εκτελωνισμού των προϊόντων της ελεύθερης αγοράς και θεωρητικά είναι ο τόπος-μη-τόπος της μεσιτείας. Αυτό γίνεται ποιο ευκρινές στο παράδειγμα των μη-τόπων των αεροδρομίων. Στη ζώνη μετάβασης-αναμονής στα αεροδρόμια λόγω της παραμονής σε διεθνή χώρο ισχύουν ειδικές οικονομικές ζώνες με μηδενική φορολογία. Με αυτό το παράδειγμα επιβεβαιώνεται η χημεία μεταξύ μη-τόπου και ελεύθερης αγοράς.

Επίσης τα σύνορα εκτός από όρια αποτελούν και ένα ανενεργό μέχρι στιγμής διεθνές δίκτυο. Αν θέσουμε την έννοια το περιφερειακού-παρακαμπτήριου δικτύου στα εθνικά πλέων όρια αναδύονται δυνατότητες διεθνούς διασύνδεσης και αποσυμφόρησης. Εντός αυτού του πλαισίου το καπιταλιστικό κύκλωμα της αντι-αγοράς θα μορφοποιηθεί σε μια διεθνή-αεθνή οντότητα, θα μειώσει τις απώλειες του και θα περιορίσει τις ιμπεριαλιστικές του τάσεις σε σαφή και ελεγχόμενα όρια.

Επιπλέον, στο μείζον ζήτημα της στρατηγικής ανακατεύθυνσης της καπιταλιστικής μηχανής, περνάμε σε ένα κυκλοφορικό οργανισμό διαχείρισης των ροών της ελεύθερης αγοράς με βιολογικά στοιχεία: σαφή όρια (αρτηρίες), ρυθμιζόμενη ένταση (καρδιά), παραγωγικές μονάδες (μυελός) και περαιτέρω λειτουργίες άμυνας, καθαρισμού και ανασύνθεσης (λεύκα αιμοσφαίρια, λεμφαδένες, σπλήνα και ήπαρ). Μέσο αυτής της μεταφοράς, μπορεί να εννοηθεί η λειτουργία αυτής της σύνθεσης ως δοχείου διύλισης-διευθέτησης-διανομής του πλεονάσματος των οργάνων-κρατών. Αυτά τα πλεονάσματα μπορούν να είναι εξαγωγίμα προϊόντα, εκροές αποβλήτων και απορριμμάτων των κρατών, όπως και το ανθρώπινο δυναμικό, είτε το εγχώριο είτε προσφύγων και μεταναστών, ακόμα και επιχειρήσεων και οργανισμών που αδυνατούν να αναπτυχθούν στην εγχώρια αγορά ή δημιουργούν ζημία σε αυτήν λειτουργώντας συγκεντρωτικά (σε υπερεθνική κλίμακα). Κατ' αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η κατ' επείγουσα διόγκωση των πόλεων λόγω συσσώρευσης μη διαχωρίσιμης ύλης-ενέργειας.

Η απομάκρυνση του εντατικού καπιταλισμού από τις υπαρκτές κρατικές οικονομίες και η τοποθέτηση του στο πλαίσιο ενός διακριτού διακρατικού κυκλοφορικού μορφώματος με σεβασμό στους όρους επαφής –όχι ως την σημερινή υποδόρια και απορυθμιστική– ιμπεριαλιστική δραστηριότητα του– τοποθετείται και αναπτύσσεται γραμμικά στην περιφέρεια των εθνών, όπου το ομογενοποιητικό του έργο θα περιοριστεί στις γκρίζες ζώνες των πολιτισμών, στο ενδιάμεσο δηλαδή, εκεί όπου το τίποτα μπορεί να γίνει τα πάντα, ανίκανο πλέον ελεύθερα να οδηγήσει τα πάντα στο καθολικό τίποτα.

Μια παγκόσμια μεγαδομή θα περιθωριοποιήσει την διαβρωτική και δυνητική παγκοσμιοποίηση στα πλαίσια μιας γόνιμης σχεδιασμένης διεθνικότητας κρατώντας στα σπλάχνα της την εκρηκτική ζύμωση των πολιτισμών, περιθωριοποιώντας το αντιπαράδειγμα της διάλυσης των εθνικών πολιτισμών χάριν ενός παγκόσμιου.

Επίσης η μεγαδομή αυτή θα αποτελέσει έναν οργανισμό οικουμενικής κλίμακας αποτελούμενο από τμήματα των εθνών που σε μια νέα βάση θα προσεγγίσουν και θα διευθετήσουν τα ενεργειακά, πληθυσμιακά και περιβαλλοντικά ζητήματα του πλανήτη. Έτσι η άχρονη σύνθεση από την μια θα αποτελεί ένα ενοποιημένο και κοινώς συντεθειμένο δίκτυο, αλλά διαμορφώνεται από επιμέρους εθνικές συνθέσεις ορισμένες στον εθνικό χώρο κάθε κράτους.

Οι διεθνικές ζώνες σε άμεση γειτνίαση θα συνάπτουν σχέσεις όλων των ειδών (εμπορικές, ενεργειακές, πολιτισμικές κτλ) όπως και χωρικές σχέσεις, πολεοδομικού χαρακτήρα. Οι πόλεις που θα αναπτύσσονται εντός των διεθνικών ζωνών θα έχουν ως στόχο την σύνδεση και τη γεφύρωση των δυο πλευρών. Επίσης οι ζώνες αυτές από την μια πλευρά θα αναπτύσουν γραμμικά τις υποδομές ως ένα πορώδες όριο, αλλά από την άλλη πλευρά δεν επιβάλλει την συνεχή ανάπτυξη πόλεων στον άξονα αυτό. Οι πόλεις ακόμα και αυτής της άχρονης σύνθεσης δεν παύουν να συσχετίζονται με τον τόπο, δηλαδή η γένεση ή ανάπτυξη των πόλεων εντός των τειχών θα βασίζετε πάνω στις δυνατότητες του χώρου και τις ευκαιρίες παραγωγής τόπων.

Τέλος οι ζώνες αυτές θα σχηματίζουν μια γραμμή παραγωγής και μεταποίησης ενεργείας, προϊόντων και πληροφορίας, όχι με τον ανεξέλεγκτο τρόπο που συμβαίνει σήμερα, αλλά ως τις απολύτως αναγκαίες ενέργειες ανατροφοδότησης και εξέλιξης της άχρονης σύνθεσης με στόχο την αυτονομία αλλά και την αλληλεξάρτηση.

Μια σχετική έννοια με την εξής πρόταση είναι αυτή της «διασυννοριακής συνεργασίας» μεταξύ των κρατών μελών της ευρωπαϊκής ένωσης όπως και των κρατών που συνορεύουν με αυτή. Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί προτεραιότητα της ευρωπαϊκής ένωσης και έχει βασικούς στόχους την αρμονική ανάπτυξη, την αντιμετώπιση κοινών προκλήσεων (περιβάλλον, δημόσια υγεία), την ασφαλή λειτουργία των συνόρων και την προώθηση δραστηριοτήτων μεταξύ των λαών⁵².

⁵²http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17104_el.htm

Πιο απλά η περιφέρεια των κρατών αποτελεί διακρατικό συνδετικό ιστό και είναι απαραίτητο να σχεδιαστεί για μια ουσιαστική ένωση. Είναι κατανοητό ότι φτάνουμε την αποκέντρωση στα χωρικά όρια της και με αυτό το τρόπο αναδύεται ένα νέο κέντρο μεγαλύτερης κλίμακας.

Κατ' επέκταση η ύπαρξη της άχρονης σύνθεσης θα επηρεάσει όλες τις άλλες συνθέσεις, απορυθμίζοντας τις παγκόσμιες συνθήκες, θέτοντας τις σε μια ρυθμιστική τροχιά εντροπίας, ως αναζήτηση βιώσιμης και αειφόρου λειτουργίας. Αυτό είναι το κρίσιμο σημείο της όλης διαδικασίας. Όλες οι χώρες θα επιχειρήσουν να αναπτύξουν το έργο αυτό οδηγώντας τις κοινωνικές τάξεις στην οικοδόμηση των εθνικών τους συνόρων ως διεθνικές ζώνες με σαφή όρια. Όπως και οι τάξεις που θα μετακινηθούν θα είναι κυρίως τα άκρα, οι χαμηλότερες (άνεργοι, μετανάστες, ανειδίκευτοι) και οι υψηλότερες (επενδυτές, επιχειρηματίες, επιστήμονες).

Οι μητροπόλεις θα οδηγηθούν σε ισορροπημένη κρίση, αφού δεν θα έχουν το κατάλληλο δυναμικό για να λειτουργούν ως οικονομίες κλίμακας. Η κρίση αυτή θα οδηγήσει σε ένα δεύτερο κύμα αποκέντρωσης και διασποράς του πληθυσμού σε μικρότερες συνθέσεις κατοίκησης. Η ισορροπημένη αστάθεια όλων των μοντέλων θα επιτρέψει στους ανθρώπους να ορίσουν τις πραγματικές τους ανάγκες και σε συνδυασμό με την ρευστότητα των μαζών αλλά και των πολλαπλών ευκαιριών, θα οδηγήσει σε μια νέα ατοπική σύνθεση.

Η τοπική σύνθεση θα μετεξελιχτεί σε μια συνειδητά εσωστρεφή και αειφόρα μορφή κατοίκησης αναφερόμενη πρώτιστος στην κλίμακα της, ώστε να αποτελέσει θεμελιώδη οντότητα στο περεταίρω επαναπροσδιορισμό της διαχρονικής κατοίκησης.

Τέλος οι πόλεις, η αρχή και το τέλος αυτής της διαδικασίας, έπειτα από την εγκατάλειψη τους, πρωτίστως θα αναγκαστούν να ισχυροποιήσουν την ταυτότητα τους και το ρόλο τους, θα αναδυθούν από τις στάχτες τους λειτουργώντας ξανά προς όφελος της περιφέρειάς τους, έχοντας πλέον την δυνατότητα υλοποίησης διαρθρωτικών και ριζοσπαστικών έργων εντός και εκτός των τειχών τους, που ποτέ άλλοτε δεν θα μπορούσαν.

Το σύστημα αυτό είναι μια επιταχυμένη έκδοση της αποδόμησης-αναδόμησης των πολιτισμών ώστε να αντιμετωπίσει τα ενεργειακά επόμενα της εποχής μας. Η προσφορά αυτής της πρότασης είναι η δυνατότητα μορφοποίησης ενός μοντέλου κατοίκησης που χαρακτηρίζει το πολιτισμό μας ως ταυτόχρονα παράδειγμα και αντιπαράδειγμα της εξέλιξης της ανθρωπότητας.

Μπορεί το μοντέλο αυτό να φαντάζει εικονογραφικό αλλά βάση των σημερινών δεδομένων το διακύβευμα είναι αν αυτό θα συμβεί άναρχα ή οργανωμένα και αν θα μείνει κάτι από αυτό το πολιτισμό ή όχι.

Τέλος έχοντας επιτύχει την quadrotopia, οι ροές ενεργείας, ανθρώπων και πληροφορίας θα διακινούνται με στόχο την συνεργατική ισορροπία του συνόλου αλλά και των επιμέρους συστημάτων. Μπορούμε να αποφύγουμε την ασχεδίαστη οικουμενόπολη που προέβλεψε ο Δοξιάδης αρκεί να σεβαστούμε τους διαφορετικούς τρόπους και ρυθμούς ζωής, να πάψουμε να αναπαράγουμε και να μεγεθύνουμε το παρελθόν μας ως μέλλον.

Αφού ο κόσμος παίρνει έναν παραληρηματικό δρόμο, εμείς πρέπει να υιοθετήσουμε μια παραληρηματική οπτική.

Καλύτερα να χαθείς από τα άκρα παρά από τις ακρότητες.

Jean Baudrillard.

Βιβλιογραφία

- Δοξιάδης, Κ.**, (επιμ.) Κύρτισης Αλ. Κύρτισης Αν., «Κείμενα σχέδια οικισμοί». εκδ.Τκαρος, Αθήνα, 2006.
- Doxiadis C. A.**, «A city for human development», Ekistics, τευχ. 151.
- Norberg-Schulz C.** «Genius Loci». Electa, Milano 1979.
- Mumford L.** «The Story of Utopias». 1922
- Καλαφάτη Ε. Παπαλεξόπουλος Δ., «Τάκης Χ. Ζενέτος, Ψηφιακά οράματα και αρχιτεκτονική». Libro, Αθήνα, 2006.
- Iberall A. Soodak H.**, «Primer on Homeokinetics: A Physical Foundationfor Complex Systems»
- Delanda M.**, Βαϊνάς Μ. μετ., στο «Χίλια χρόνια μη γραμμικής ιστορίας». Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 1997
- Flusser V.**, μετ. Ανδρικοπούλου Ν. «Αισθητικό Κριτήριο».
- Λέφας Π., Siebel W., Binde J.**, «Αύριο οι πόλεις». Πλέθρον, Αθήνα, 2003.
- Timothy M.**, «Ecology without Nature, Rethinking Environmental Aesthetics». Harvard University Press, 2007
- Lang P. Menkng W.**, «Superstudio, Life without Objects». Milan: Skira, 2003
- Baudrillard J.**, Σαρίκας Ζ. μετ., «Η διαφάνεια του κακού δοκίμιο πάνω στα ακραία φαινόμενα».
- Honenberg και Lees**, «The making of urban Europe».
- Jacobs**, «Cities and the Wealth of nations». Vintage Reprint edition, 1985.
- Delanda M.**, "A New Philosophy of Society". Assemblage Theory and Social Complexity. Continuum International Publishing Group, 2006
- Koolhaas R. Obrist H.**, «Project Japan Metabolism Talks». Taschen; First Edition edition, 2011.
- Koolhaas R. Mau B.**, «S,M,L,XL». Monacelli Press, 2002.
- Bettencourt L. Lobo J. Helbing C. Kuhnert C. West G.**, «Growth, innovation, scaling, and the pace of life in cities», PNAS vol. 104 no. 17
- Sadler S.**, «The situationist city». MIT Press, 1999
- http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17104_el.htm

